

T.C.

HİTİT ÜNİVERSİTESİ

LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ

SİYASET BİLİMİ ve KAMU YÖNETİMİ ANABİLİM DALI

**GÖÇMENLERE YÖNELİK EĞİTİM POLİTİKALARININ
ENTEGRASYONA ETKİSİ: TÜRKİYE VE ALMANYA
ÖRNEKLERİ**

Yüksek Lisans Tezi

Yusuf USLU

Çorum- 2022

**GÖÇMENLERE YÖNELİK EĞİTİM POLİTİKALARININ ENTEGRASYONA
ETKİSİ: TÜRKİYE VE ALMANYA ÖRNEKLERİ**

Yusuf USLU

Lisansüstü Eğitim Enstitüsü

Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi Anabilim Dalı

Yüksek Lisans Tezi

TEZ DANIŞMANI

Prof. Dr. Metin UÇAR

Çorum 2022

Yusuf USLU tarafından hazırlanan “Göçmenlere Yönelik Eğitim Politikalarının Entegrasyona Etkisi: Türkiye ve Almanya Örnekleri” adlı tez çalışması 21/06/2022 tarihinde aşağıdaki jüri üyeleri tarafından oy birliği ile Hitit Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsü Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi Anabilim Dalında Yüksek Lisans tezi olarak kabul edilmiştir.

Dr. Öğr. Üyesi Ertuğrul ERYÜCEL .....

Prof. Dr. Metin UÇAR .....

Prof. Dr. Bekir Berat ÖZİPEK .....

Hitit Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsü Yönetim Kurulunun ...../...../..... tarih ve ..... sayılı kararı ile Yusuf Uslu'nun Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi Anabilim Dalında Yüksek Lisans derecesi alması onanmıştır.

Prof. Dr. Muhammed Asif YOLDAŞ

Enstitü Müdür V.

TEZ BİLDİRİMİ

Tez içindeki bütün bilgilerin etik davranış ve akademik kurallar çerçevesinde elde edilerek sunulduğunu, ayrıca tez yazım kurallarına uygun olarak hazırlanan bu çalışmada bana ait olmayan her türlü ifade ve bilginin kaynağına eksiksiz atıf yapıldığını beyan ederim.

(İmza)

Yusuf USLU

GÖÇMENLERE YÖNELİK EĞİTİM POLİTİKALARININ ENTEGRASYONA ETKİSİ: TÜRKİYE VE ALMANYA ÖRNEKLERİ

Yusuf USLU

ORCID: 0000-0001-5120-284X

HİTİT ÜNİVERSİTESİ

LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ

Yüksek Lisans Tezi

Haziran 2022

ÖZET

Bu araştırma, çeşitli nedenlerle Türkiye'ye göç eden Suriyeliler ve Almanya'ya göç eden Türkiyelilerin göç ettikleri ülkelerde gördükleri eğitimin entegrasyon sürecine etkisini belirlemek amacıyla gerçekleştirilmiştir. Göç, isteğe bağlı ya da zorunlu hangi sebeple gerçekleşmiş olursa olsun sonrasında yaşanan süreçler ciddi benzerlik göstermektedir. Zira göç sonrasında ev sahibi ve göç eden toplumlar bir şekilde etkileşime girerek yeniden bir toplumsal uyum dengesi sağlamak durumunda kalmaktadır. Uyum dengesinin yeniden sağlanması sürecine eğitimin etkisinin anlaşılmasına çalışıldığı bu çalışmada, Türkiye ve Almanya'dan toplam 30 katılımcıyla yarı yapılandırılmış mülakat yöntemiyle görüşmeler gerçekleştirilmiştir. Salgın şartlarından dolayı görüşmelerin çoğu Whatsapp programı aracılığıyla görüntülü olarak uzaktan yapılmıştır. Görüşmeler sonucunda oluşturulan yazılı metinlerden temalar oluşturulmuş ve veriler analiz edilmiştir. Veri analizi sonucunda göçmenlerin yaşamlarında karşılaştıkları en temel sorunlardan birinin dil sorunu olduğu ve bu sorunun ancak nitelikli bir eğitim süreciyle aşılabileceği tespit edilmiştir. Bununla birlikte refah düzeyi yüksek bir ülke olan Almanya'daki Türkiye kökenli göçmenlerin göç ettikleri ülkeden memnuniyetlerinin oldukça yüksek düzeyde olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Bu durum Almanya'nın uzun yıllardan beri göç ülkesi olmasından dolayı göçmenlere dönük eğitim, sağlık ve sosyal hizmet imkanlarını geliştirme konusunda ciddi mesafe aldığını göstermektedir. Öte yandan Türkiye'deki Suriye kökenli göçmenlerin göç ettikleri ülkeden genel olarak memnun olmadıkları sonucuna ulaşılmıştır. Bu durum Türkiye'nin göçmenlere yönelik politikalarını yeni yeni oluşturmaya çalışan bir ülke olduğunu ve bu konuda henüz yolun başında olduğunu göstermektedir.

Anahtar Kavramlar: Eğitim, Entegrasyon, G, Uyum.

Bilim Kodu:114110

**THE EFFECT OF EDUCATIONAL POLICIES FOR IMMIGRANTS ON INTEGRATION:
EXAMPLES OF TURKEY AND GERMANY**

Yusuf USLU

ORCID: 0000-0001-5120-284X

HITIT UNIVERSITY

GRADUATE SCHOOL

Master of Science Thesis

June 2022

ABSTRACT

The purpose of this research was to investigate the effect of education received by refugees, namely Syrian refugees who migrated to Turkey and Turkish refugees who migrated to Germany during their integration process. Regardless of whether the migration was voluntary or compulsory, the processes experienced afterward show significant similarities because after the migration, the host culture and the migrating societies have to interact in several ways and have to create and balance a social harmony. In this study, in which the effect of education on the process of restoring the harmony balance is tried to be understood, interviews were conducted with a total of 30 participants from Turkey and Germany using semi-structured interview method. Due to the epidemic conditions, most of the interviews were made remotely via the Whatsapp program. Themes were formed/extracted from the written texts created as a result of the interviews and the data were analyzed qualitatively. As a result of the data analysis, it has been determined that one of the major problems immigrants face in their lives is the language barrier- meaning not being proficient enough in the target language to function in the society independently, and this problem can only be overcome by providing a quality education process. Second, it has been concluded that Turkish immigrants who migrated to Germany, which is a country with a high level of welfare, were highly satisfied with their immigration process. This shows that since Germany has been a country of immigration for many years, it has taken serious steps to improve education, health and social service opportunities for immigrants. On the other hand, it has been found that Syrian immigrants who migrated to Turkey are generally not satisfied. This

finding shows that Turkey is a country that is trying to establish its policies towards immigrants and that it is at the beginning of the road in this regard.

Key Terms: Education, Migration, Harmony, Integration

Science Code:114110

TEŞEKKÜR

Teşekkür bölümüne yaşamımın her bir noktasında izleri bulunan, hatalarımda ve doğrularımda yanımda duran Uslu ailesinin tüm fertlerine minnet ve şükranlarımı ifade ederek başlamak istiyorum. Tez yazımının zorluk ve keyiflerini birlikte yaşadığım hocam, ağabeyim, duraksadığım zaman bana bir es vererek ufkumu açan, fikirlerimi zenginleştiren, yürüdüğüm uzun yolda danışmanım, olmasaydı “Göç konusunun sadece mekândan göçü içeren bir mesele değil de ne yazık ki insanlıktan da göçü içeren bir mesele olduğunu fark edemeyeceğim” dediğim Prof. Dr. Metin Uçar’a yürekten teşekkür ediyorum. Tez çalışmasının hayat bulabilmesi için kendileriyle yüz yüze ya da uzaktan görüşmeler yaptığım ve yeryüzünde yaşayabilmek için bir avuç toprağa sığınan ya da göç eden ulaşabildiğim tüm göçmenlere, ciddi vakit ayırdıkları ve benim türlü türlü sorularıma sabırla cevap verdikleri için tüm kalbimle teşekkür ediyorum. Ayrıca tez yazım sürecinde karşılaştığım tüm sıkıntılara ortak olan eşim Nur Uslu’ya anlayışından dolayı teşekkür ediyorum. Bu teşekkürler içinde dilemem gereken bir de özür borcum var. Onlarla geçirmem gereken zamanı, çoğu zaman bu çalışmayı hazırlayarak geçirdiğim; hayatıma girdikleri andan itibaren dünyayı algılayış biçimimi değiştiren sevgili oğullarım Ömer Faruk ve İbrahim Eren’den ayrı geçirdiğimiz tüm zamanlar için özür diliyorum.

İÇİNDEKİLER

	Sayfa
ÖZET	iv
ABSTRACT	vi
TEŞEKKÜR.....	viii
İÇİNDEKİLER	ix
TABLOLAR DİZİNİ.....	xii
ŞEKİLLER DİZİNİ	xiii
KISALTMALAR	xiv
GİRİŞ.....	1

1.BÖLÜM

ARAŞTIRMANIN KAVRAMSAL ÇERÇEVESİ

1.1 Göç ve Göçmenlik Kavramı.....	5
1.2 Göç Nedenleri.....	6
1.3 Göç Çeşitleri.....	10
1.4 Göç Kuramları.....	13
1.5 Göçün Toplumsal Yapıya Etkileri.....	15
1.6 Göç Edenlerin Hukuki Statüleri.....	20
1.7 Göçmenlik Sorunları	25

2.BÖLÜM

TÜRKİYE'DE YAŞAYAN SURİYELİLER VE ALMANYA'DA YAŞAYAN TÜRKİYELİLER BAĞLAMINDA GÖÇ VE EĞİTİM POLİTİKALARININ İRDELENMESİ

2.1Türkiye'nin Göç Tarihi	30
2.1.1 Suriye'den Türkiye'ye uzanan göç.....	33
2.1.2 Türkiye'nin göçmen kriterleri ve Türkiye'de yaşayan Suriyelilerin yasal statüsü	39
2.2 Almanya'nın Göç Tarihi	40
2.2.1 Türkiye'den Almanya'ya uzanan göç.....	41

2.2.2 Almanya'nın göçmen kriterleri ve Almanya'da yaşayan Türklerin yasal statüsü	44
2.3 Göçmen Eğitimi	45
2.4 Göçmen Eğitimi Esnasında Karşılaşılan Sorunlar	48
2.5 Türk Eğitim Sistemi	50
2.5.1 Türkiye'de yaşayan göçmenler için uygulanan eğitim politikaları	50
2.5.2 Türkiye'de yaşayan Suriyelilerin göç, entegrasyon ve eğitim süreci	52
2.6 Alman Eğitim Sistemi	54
2.6.1 Almanya'da yaşayan göçmenler için uygulanan eğitim politikaları	55
2.6.2 Almanya'da yaşayan Türkiyelilerin göç, entegrasyon ve eğitim süreci	56

3.BÖLÜM

BULGULAR VE YORUMLAR

3.1 Araştırmanın Yöntem ve Tekniğine İlişkin Bilgiler	58
3.2 Katılımcıların Demografik ve Kişisel Özelliklerine İlişkin Bulgular	59
3.3 Türkiye'de Yaşayan Suriyeli Sığınmacılara İlişkin Bulgular	63
3.3.1 Göç öncesi ve sonrası süreçlerine ilişkin bulgular	63
3.3.2 Sosyal ve ekonomik yaşama ilişkin bulgular	64
3.3.3 Entegrasyon süreci ve eğitim durumuna ilişkin bulgular	66
3.3.4 Geleceğe dönük umutlara ilişkin bulgular	68
3.4 Almanya'da Yaşayan Türkiyeli Göçmenlere İlişkin Bulgular	69
3.4.1 Göç öncesi ve sonrası süreçlerine ilişkin bulgular	69
3.4.2 Sosyal ve ekonomik yaşama ilişkin bulgular	69
3.4.3 Entegrasyon süreci ve eğitim durumuna ilişkin bulgular	70
3.4.4 Geleceğe dönük umutlara ilişkin bulgular	73
SONUÇ VE TARTIŞMA	74
KAYNAKÇA	83

EKLER.....	89
EK-1 GÖNÜLLÜ KATILIM FORMU VE GÖRÜŞME SORULARI	90
EK-2 KAYNAK KİŞİ LİSTESİ.....	92
EK-3 YÜKSEK LİSANS TEZ ÇALIŞMASI GÖNÜLLÜ ONAY FORMU YANIT GRAFİĞİ.....	95
EK-4 ETİK KURUL BAŞVURU DEĞERLENDİRME SONUCU.....	96

TABLULAR DİZİNİ

Tablo	Sayfa
Tablo 1. Göçü tetikleyen faktörler	8
Tablo 2. Türkiye’de bulunan geçici koruma kapsamındaki Suriyelilerin yaş ve cinsiyet dağılımı	35
Tablo 3. Türkiye’de bulunan geçici koruma kapsamındaki Suriyelilerin en çok yaşadığı ilk 20 şehrin dağılımı.....	37
Tablo 4. Almanya’ya göç eden göçmen ve sığınmacı dağılımı	41
Tablo 5. Almanya’da bulunan Alman vatandaşı olmayan Türklerin ve yabancıların yaş dağılımı	43
Tablo 6. Almanya’da bulunan Alman vatandaşı olmayan Türklerin sayısının yıllara göre dağılımı	43
Tablo 7. Katılımcıların demografik ve kişisel özellikleri.....	60

ŞEKİLLER DİZİNİ

Şekil	Sayfa
Şekil 1. Türkiye’de bulunan geçici koruma kapsamındaki Suriyelilerin sayısının yıllara göre dağılımı	34
Şekil 2. Türkiye’de bulunan geçici koruma kapsamındaki Suriyelilerin ilk 10 ile göre dağılımı	38

KISALTMALAR

AB	Avrupa Birliği
BM	Birleşmiş Milletler
DSB	Federal İstatistik Ofisi
GEM	Geçici Eğitim Merkezi
GİB	Göç İdaresi Başkanlığı
IOM	Uluslararası Göç Örgütü
MEB	Millî Eğitim Bakanlığı
PICTES	Suriyeli Çocukların Türk Eğitim Sistemine Entegrasyonunun Desteklenmesi Projesi
ŞEY	Şartlı Eğitim Yardımı
TBMM	Türkiye Büyük Millet Meclisi
UNHCR	Birleşmiş Milletler Mülteciler Yüksek Komiserliği

GİRİŞ

Göç, tarihsel olarak oldukça eski zamanlara kadar gitmektedir. Öyle ki bazı aydınlar semavi dinlerdeki Âdem ve Havva kıssasıyla ilk göç hareketinin başlatılabileceğini savunmaktadır (Karpas, 2013; Uçar, 2021, s. 44). Göç, sadece modern toplumlarda yaşanan bir olay olmaktan ziyade insanlığın tüm zamanlarındaki ve coğrafyalarındaki varlığıyla ilintili bir olaydır. Bu bağlamda göç tarihini, insanlığın tarihiyle başlatmak mümkündür. Göç konusu günümüz kitle iletişim araçlarının yarattığı algı nedeniyle baş edilmesi gereken bir problem olarak görülmektedir. Fakat geçmişten günümüze yaşanan göç dalgaları irdelendiğinde; göçün yaşandığı coğrafyalar için yeni yeni fırsatlar açtığı göz ardı edilmemelidir. Zira geçmişten günümüze kadar her devirde göçmenler, göç ettikleri coğrafyalarda kurdukları etkileşimlerle yerel halkın değerlerini zenginleştirmiş ve ev sahibi toplumun kültürel değerlerine yeni değerler eklemişlerdir (Uçar, 2021, s. 42). Kavimler Göçü'nden Hicret'e ve hatta günümüzdeki göç hareketlerine kadar yaşanan tüm göç dalgaları, dünya üzerinde yaşanan birçok değişim ve dönüşümün önünü açmıştır. Bu bağlamda Türkiye de farklı tarihlerde, farklı gerekçelerle, farklı ülkelerden gelen birçok insanı göçmen olarak bünyesine kabul etmiştir. Fakat bu insanların içerisinde sayıları milyonları bulacak kadar çok olan kitle sadece Suriyeliler olmuştur. Bu çalışmada yaklaşık 4 milyon Suriyeli sığınmacının bulunduğu Türkiye'de yaşayan Suriyelilerle; son zamanlarda artan göçmen akınlarıyla göçmen kabul sayısı bakımından oldukça dikkat çekici bir ülke olan Almanya'da yaşayan Türkiyelilerin, göç ettikleri ülkelerde aldıkları eğitimin o ülkelere entegrasyonlarının sağlanmasındaki etkisi belirlenmeye çalışılmıştır.

Türkiye'de bulunan Suriyelilerin yaklaşık yarısı okul çağındaki çocuklardan oluşmaktadır. Benzer şekilde dünyanın değişik yerlerine değişik gerekçelerle göç eden insanların arasında da çok sayıda okul çağındaki çocuk bulunmaktadır. Bu durumdan anlaşılacağı üzere aslında mesele sadece bir göç meselesi değil esas itibarıyla bir göçmen çocuk meselesidir. Bu bağlamda içinde yaşadığımız dünyanın kaderi haline gelen göç olaylarından etkilenen göçmen çocukların eğitimleri esnasında karşı karşıya kaldıkları sorunların tespiti ve önlenmesi; bu çocuklar için tehlikeli nesil olma riskinin önüne geçilmesi açısından kritik önem taşımaktadır. Bu nedenle bu çalışmada dünyada en fazla göçmen kabul eden ülkelerden olan Türkiye ve Almanya'da yer alan göçmenlerin, buldukları topluma entegrasyon sürecinde; ilgili ülkelerin uyguladığı eğitim politikalarından etkilenme durumları belirlenmeye çalışılmıştır. Hem göçmen çocukların hem de birlikte yaşadıkları ailelerinin; entegrasyon süreçlerinde aldıkları eğitimin onların entegrasyonlarına nasıl etkide bulunduğunun tespiti çalışmanın ana gerekçesini oluşturmaktadır.

Kimi durumlarda yüksek hayat standardına erişme arzusunun beslenen göç, kimi durumlarda ise kişinin kendi iradesiyle seçmediği ayrımcılık, baskı, şiddet, kıtlık ve savaş gibi koşulların zorlamasıyla; bir zorunluluk olarak yaşamak zorunda kaldığı bir süreç

dönüşmektedir. Suriyeli sığınmacıların göçü, zorlayıcı faktörlerden kaynaklanmaktayken; Türkiyeli göçmenlerin göçü, büyük oranda çekici faktörlerden (daha yüksek refah içinde yaşama isteği) kaynaklanmaktadır. Alpage 'ya göre her ne kadar Suriyeli sığınmacıların ve Türkiyeli göçmenlerin yer değiştirmesi farklı zamanlara ve nedenlere dayalı olarak gerçekleşmiş olsa da yaşamış oldukları sosyokültürel, sosyoekonomik sorunlar ve bu sorunların çözümü için üretilecek yaklaşımlar birçok ortak noktaya sahip olabilmektedir (Alpage, 2021, s. 102). Akar'ın 2021'de yaptığı "Suriyeli çocukların Türk eğitim sistemine entegrasyonu", Şen'in 2020'de yaptığı "Zorunlu göçle Türkiye'ye gelen Suriyelilerin entegrasyonu: İstanbul ili örneği" ve Tümtaş'ın 2020'de yayımlanan "Nöbetleşe dışlanma göç ve sosyal dışlanma döngüsü" adlı araştırmalarında ortaya konduğu gibi, göçmenlerin geldikleri yeni yerleşim biriminde geçirdikleri süre ne kadar artarsa, ülkelerine geri dönme isteği de o denli azalmaktadır. Bu bağlamda Suriyeli sığınmacıların Türkiye'de geçirdikleri uzun yıllardan sonra ülkelerindeki durum düzelse dahi, çoğunluğunun geri dönme eğiliminde olmayacağı öngörülmektedir. Benzer şekilde günümüzde Almanya, gurbetçileri misafir olarak kabul etmekte ve resmi olarak bu insanları "gastarbeiter" yani "misafir işçiler" olarak nitelendirmektedir. Fakat Almanya'ya çalışarak para biriktirmek ve sonra da geri dönmek için giden birçok göçmen, yıllar içinde kararını değiştirmiş ve kesin olarak Almanya'ya yerleşmiştir (Alpage, 2021, s. 108).

Tarih boyunca biz ve öteki ayrımıyla etrafına bakmaya alıştırılmış olan insan din, dil, ırk, ten rengi ve hatta mezhep gibi özelliklerden dolayı birbirini ötekileştirmekten geri durmamıştır. Modernizm üzerine yaptığı çalışmalarla bilinen Zygmunt Bauman'ın ünlü "Dostlar ve düşmanlar vardır, bir de yabancılar vardır" sözüyle hayat bulan yabancıların dost-düşman kategorisine atıfla ötekileştirilmesi düşüncesi yaşadığımız yüzyılda bir hayli kabul görmüştür (Bauman, 1991, s. 28). Ünal'a göre belirsizlik durumuyla ilişkilendirilen "yabancı" veya "öteki" kavramı belirsizlikleri ortadan kaldırıp her şeyi bir tanıma göre belirlemeye çalışan modernitenin anlayışına uygun bir şekilde "düşman" kategorisine dahil edilmiştir. Bu şekilde yabancı olarak değerlendirilen göçmen, mülteci veya sığınmacı ötekileştirilerek önlem alınması gereken korkulacak bir varlığa yani düşmana dönüştürülmüştür (Ünal, 2014, s. 71). Halbuki Almanya'da yabancı olarak görülen ve dışlanarak ötekileştirilen bu göçmenler arasından korana virüse karşı dünyanın en etkili önlemlerinden biri olarak görülen Biontech aşısını keşfeden Uğur Şahin ve Özlem Türeci gibi bilim insanlarının çıkması; başarılı bir göç-entegrasyon sürecinin örneği olarak görülmektedir. Bu nedenle göç eden insanları ötekileştirerek düşmanlaştırmak yerine onlara eğitimin tüm imkanlarını sunarak entegrasyon ve uyumlarını sağlamak hem ev sahibi toplum hem de göç eden toplum için daha doğru sonuçlar doğurabilmektedir (Alpage, 2021, s. 107). Bu bağlamda araştırmanın amacı, Türkiye'deki Suriyeli sığınmacılar ile Almanya'daki Türkiyeli göçmenlerin göç ederek yerleştikleri ülkelere uyum sağlama ve entegre olma durumlarının ilgili ülkelerdeki eğitim sistemlerinden ve uygulamalarından etkilenip etkilenmediğini tespit etmektir. Araştırmaya Türkiye'de yaşayan Suriyeliler ve Almanya'da yaşayan Türkiyeliler arasından göç ettikleri

ülkelerin eğitim sistemlerine dâhil olmuş, okula gitmiş veya okuldan mezun olmuş ve şu anda da hâlâ göç ettiği ülkede yaşamaya devam eden göçmenler dahil edilmiştir.

Bu çalışmada nitel araştırma tekniklerinden doküman analizi ve yarı yapılandırılmış görüşme tekniği kullanılmıştır. Çepni tarafından doküman analizi; yapılacak çalışmayla alakalı belgeleri toplayıp belirli bir sisteme göre incelemek olarak tanımlanmaktadır (Çepni, 2014, s. 22). Bu bağlamda çalışma kapsamında Türkiye'deki ve Almanya'daki göçmen öğrencilerin entegrasyonuna aldıkları eğitimin etkisini belirlemek amaçlandığı için; ilgili ülkelerin eğitim politikaları, göçmen ve mülteci kabul politikaları, göçmenlerle ilgili ayrıntılı istatistikler ve göç edenlere yönelik uygulanan yasal düzenlemeler taranarak belirli bir sistem dahilinde incelenmiş ve analiz edilmiştir. Özgen'e göre yarı yapılandırılmış görüşme tekniğine göre hazırlanan sorularla yapılan görüşmelerde; araştırma konusuna yönelik veri temin edilmeye, katılımcıların iç dünyaları anlaşılmaya, sahip oldukları bilgi, deneyim ve davranışlar betimlenmeye çalışılmaktadır (Özgen, 2016, s. 161). Ayrıca yarı yapılandırılmış görüşme tekniğinde araştırmacının önceden hazırladığı sorular, görüşmeye katılanların istediği derinlikte yanıtlamasına imkân tanımaktadır (Yıldırım ve Şimşek, 2016, s. 366). Bu bağlamda hazırlanan yarı yapılandırılmış görüşme formu soruları; sığınmacı ya da göçmen öğrencilerin göç konusundaki görüşlerinin ve entegrasyon sürecine aldıkları eğitimin etkisinin belirlenmesine yönelik olarak 15 soru içerecek şekilde hazırlanmıştır. Hazırlanan bu sorular, alanda ve dil konusunda uzman görüşü alınarak düzenlenmiş ve uygulanmıştır.

Araştırma süresince birçok sınırlılık ile karşılaşmıştır. Suriyeli sığınmacıların bazılarının görüşme uygulamasını sağlıklı biçimde yürütecek düzeyde Türkçe iletişim becerisinin olmadığı görülmüştür. Bu nedenle ilgili sığınmacılarla özel olarak ilgilenilmiş; Türkçe yeterliliği olan arkadaşları aracılığıyla soruların tercümeleri üzerinden görüşme gerçekleştirilerek sorun aşılma çalışılmıştır. Türkiye'deki Suriyeli sığınmacılar ve Almanya'daki Türkiyeli göçmenler arasından bazıları; görüşmedeki sorulara verebilecekleri muhtemel olumsuz cevapların, kendi statüleri ve buldukları ülkelerdeki kalma durumlarını olumsuz etkileyebileceği konusunda ortak endişelerini dile getirmiş; bu konuda üzerlerinde baskı hissettiklerini söylemişlerdir. Bu konuda görüşmenin sadece katılımcı ve görüşme yürütücüsünün olacağı şekilde yapılacağı, yapılan görüşmelerden elde edilecek sonuçların sadece akademik bir çalışma için görüşmeye katılanların kimlikleri gizlenerek değerlendirileceğine dair karşılıklı güvene dayalı bir iletişim ortamının sağlanmasıyla sorun aşılma çalışılmıştır. Öte yandan uzak mesafe ve salgın şartları nedeniyle görüşmelerin internet aracılığıyla uzaktan gerçekleştirilmesi; bağlantı ve donma problemi, katılımcının bulunduğu ortamın gürültüsü, fiziksel olarak uzak olmanın yarattığı iletişimsel mesafe, beden, yüz, jest ve mimik gibi iletişimin bazı görsel içeriklerinin saklanması da içeren dezavantajlar yaratmıştır. Çalışma, yüksek lisans tez sürecinde planlanarak uygulandığı için elde edilen sonuçlar kısıtlı bir zaman dilimini kapsamaktadır. Ayrıca bu çalışmanın bir bölümü teorik odaklı olarak yapılandırıldığı için belge, makale, resmi devlet politikalarından yararlanma ve mantıksal çözümler üretme gibi tekniklerden de yararlanılmıştır. Bütün

bu sınırlamalara ek olarak dünya üzerinde ülkelerin kendisine sığınan insanlara farklı evrelerde farklı statüler vermesinden kaynaklanan bir kavramsal karışıklık da bulunmaktadır. Fakat dünyanın değişik yerlerine göç eden Suriyelilerin geliş sebeplerinin keyfiliğin ötesinde çoğu zaman hayati tehlikelere dayanması nedeniyle bu çalışmada Türkiye'ye göç eden Suriyelilere yönelik, literatür ve hukuktaki anlamından bağımsız olarak, sığınmacı ifadesi kullanılmıştır. Benzer şekilde Almanya'ya göç eden Türkiyeliler için göç motivasyonunun çoğunlukla hayati bir zorunluluğa değil, ekonomik nedenlere dayalı olarak gerçekleşmesinden dolayı Almanya'ya göç eden Türkiyelilere yönelik, literatür ve hukuktaki anlamından bağımsız olarak, göçmen ifadesi kullanılmıştır. Ayrıca "göçmen" ifadesi bu çalışmada her ne sebeple olursa olsun Türkiye, Almanya veya başka bir ülkeye göç etmiş olan tüm göç edenler için ortak kuşatıcı bir kavram olarak da kullanılmıştır.

Araştırma üç bölümden oluşmaktadır. Giriş bölümünde araştırmanın amacı, konusu, kapsamı, önemi ve yöntemi hakkında bilgi verilmiştir. Birinci bölümde göç ve göçmenlik kavramının farklı tanımlarına yer verilmiş, göç nedenleri ve çeşitleri açıklanmıştır. Ardından göç kuramları açıklanmaya çalışılmış, göçün toplumsal yapıya etkileri ve göç edenlerin hukuki statüleri irdelenmiştir. Daha sonra göçmenlik sorunları yerel halk ve göçmenler açısından ele alınmıştır. İkinci bölümde Türkiye'nin ve Almanya'nın göç tarihi ile ilgili günümüze kadar ki süreci kapsayan geniş bir açıklama yapılmıştır. Araştırmanın ana eksenlerinden biri olan eğitim konusu göçmen eğitimi ve karşılaşılan sorunlar başlığı altında ele alınmıştır. Türk ve Alman eğitim sistemi ile ilgili genel bilgiler verildikten sonra; bu ülkelerde yaşayan sığınmacı ya da göçmenlere uygulanan eğitim politikaları ve bu politikaların entegrasyon sürecine etkisi incelenmeye çalışılmıştır. Üçüncü bölümde araştırmanın yürütülmesinde kullanılan yöntem ve teknikler detaylı bir şekilde açıklanmış ve araştırma kapsamında yapılan görüşmelerden elde edilen veriler ışığında katılımcıların sosyo-ekonomik ve demografik özellikleri özetlenmeye çalışılmıştır. Ayrıca katılımcıların eğitim durumlarına ilişkin veriler ortaya konulmuş; eğitim ve entegrasyona ilişkin bulgular tartışılmıştır. Sonuç bölümünde ise araştırmanın sınırlılıkları gözetilerek ortaya çıkan sonuçlar açıklanmaya çalışılmıştır.

1.BÖLÜM

ARAŞTIRMANIN KAVRAMSAL ÇERÇEVESİ

1.1 Göç ve Göçmenlik Kavramı

Dünyada yaşanan demografik değişim ve dönüşümler, toplum ve ülke bazında radikal sosyo-ekonomik ve sosyo-kültürel değişimlere yol açmaktadır. Bu değişim süreci binlerce yıldır insan toplulukları arasında farklı boyutlarda devam etmektedir. Örneğin, tarihte “Kavimler Göçü” olarak bilinen ve yaklaşık beş asır boyunca yoğun bir şekilde yaşanan insan hareketliliği ve göçü, dünyayı o güne kadar coğrafi, ekonomik ve sosyal olarak yaşamadığı türden bir değişime yöneltmiştir. Yaşanan bu değişimle hemen her açıdan birbirinden farklı olan insan toplulukları, dünyanın değişik bölgelerinde birlikte yaşamayı öğrenmiş ve oldukça zengin yeni medeniyetlerin temellerini atmıştır. Kristof Kolomb’un Atlantik’ten geçerek o güne kadar keşfedilmemiş olan Amerika topraklarına ayak basmasında bu duruma verilebilecek örneklerden birini oluşturmuştur. Bu keşif Avrupalılar için uzun zamandır ihtiyaç duydukları yeni bir yaşam alanının keşfi olarak kabul edilmiştir. Keşif sonucunda yeni kıtaya doğru yaşanan yoğun insan göçü, yeni kıtanın olduğu kadar kıta Avrupa’sının da demografik, ekonomik ve sosyal yapısı üzerinde köklü bir değişim ve dönüşüm yaratmıştır. Bu bağlamda göçün toplumlar üzerindeki değişim ve dönüşüm süreçlerinin temel başlatıcılarından biri olduğu düşünülmektedir (Alpago, 2021, s. 97).

İnsanların dini, ekonomik, sosyal, siyasal nedenler gibi etkenler nedeniyle yaşadıkları yeri değiştirmelerine göç denir. Göçler, eşit olmayan bir şekilde dağıtılmış olan ekonomik imkanların paylaşılma probleminden ortaya çıkabileceği gibi devlet otoritesinin uygulayacağı baskı, savaş ve sürgünler sonucu da ortaya çıkabilmektedir (Bozan, 2014, s. 8). Kavram olarak göç; insanların beşerî, ekonomik ve sosyal gereksinimlerinden doğan ihtiyaçlar nedeniyle yaşadıkları yerden başka bir yere bireysel veya toplu olarak hareket ederek yerleşmelerini ifade etmektedir. Dolayısıyla kavram genel itibarıyla mekanlar arasındaki insan hareketliliğini göstermektedir. Göç, yaşanan mekânın geçici veya kalıcı olarak değiştirilmesi şeklinde anlaşılmaktadır (Demirağ ve Kakışım, 2018, s. 130). Bu bağlamda göçün insanlığın tarih sahnesine çıktığı andan itibaren var olduğu düşünülmektedir. İnsanlar türlü sebeplerden ötürü dünyaya gelmiş oldukları mekanlardan ayrılmış, yaşamlarına daha uygun olduğunu düşündükleri yerlere doğru hareket etme eğiliminde olmuşlardır. İnsanların çeşitli gerekçelerle bireysel veya toplu olarak yer değiştirme süreci şeklinde tanımlanan göç, kökü insanlık tarihine kadar (Hz. Âdem ile Havva’nın cennetten yeryüzüne sürgünü) uzanan dinamik bir olgudur.

Gerek ülke içinde yaşanan iç göç; gerekse de ülkeler arasında yaşanan dış göç, bireysel veya toplu olarak vuku bulabilen; ekonomik, eğitim, kültürel, siyasal, sosyal, ulaşım gibi saiklerle gerçekleşebilen bir olgudur. İnsanlık tarihinin belirli dönemlerinde göç etme macerasının

birtakım kırılmalar yaşadığı gözlemlenmiştir. Bu kırılmalardan biri de sanayi devrimidir. Gelişen sanayi ve teknolojinin sağladığı imkanlarla kırsal alandan kentsel alana doğru göç eden insanların hareketi ilk defa Sanayi Devrimi ile birlikte ciddi bir kırılma geçirmiştir; kırsal alandan kentsel alana doğru büyük bir kitlesel göç hareketliliği yaşanmıştır. Göç olgusu insanlık tarihi kadar kadim, köklü bir geçmişe sahip olduğundan yüzyıllar boyunca neredeyse tüm toplumları sosyal, siyasal ve ekonomik alanlarda etkilemiştir (Sarıdoğan, 2019, s. 1).

Göçmen, mülteci veya sığınmacı kavramları nüans olarak farklılıklar içerirse de esas itibarıyla yaşamını sürdürdüğü yerden ayrılmak zorunda kalan insanları ifade etmektedir. Birleşmiş Milletler Mülteciler Yüksek Komiserliği (UNHCR) göçmen kavramını, yerleşik durumda bulunduğu ikametinden başka bir yere yerleşmek için ayrılan kişiyi ifade etmek için kullanmaktadır. Ayrıca göçmen ve mülteci kavramları birbirinden farklı durumlara referans vermek için de kullanılmaktadır. Mülteciler genellikle dini ya da etnik nedenlerle maruz kaldıkları baskılar sonucu yaşadıkları yeri terk etmek zorunda kalmış olan insanları tanımlarken; göçmen kavramı ise çoğunlukla ekonomik gerekçelerle yaşadığı yeri terk ederek daha gelişmiş bir yere yerleşenleri tanımlamaktadır. Sığınmacı kavramı ise uluslararası koruma elde edebilmek için; hukuki olarak mülteci statüsü elde etmek üzere başvuruda bulunan lakin henüz statüsü tanınmamış kimseleri ifade etmektedir (UNHCR, 2016 Annual Report).

Günümüzde Arap baharının başarısızlıkla sonuçlanmasının ardından bölgede ortaya çıkan kaos, büyük insanlık dramlarının yaşanmasına neden olmaktadır. Devlet sistemlerinin bazı yerlerde dağılması (Libya) bazı yerlerde dağılmamak için ceberutlaşması (Suriye) son derece olumsuz siyasi ve sosyal neticeler doğurmaktadır. On binlerce insan terör, savaş, işkence, tecavüz ve ölüm gibi tehlikelerden kurtulmak için plastik şişme botlarla açık denizleri geçmeye çalışmış; insan kaçakçılığı Akdeniz'in yeni organize suç örgütlenmelerinden birisi haline gelmiştir. Bu esnada "sayısı bilinmeyen" çok sayıda insan Akdeniz'i geçerek Avrupa'ya ulaşmak uğruna hayatlarını kaybetmiştir. Yaşamak uğruna ölen on binlerce insanın mezarı haline gelen denizler 21.yüzyılın en dramatik hikayelerine sahne olmaktadır. Hemen her gün dünyanın bir başka bölgesinde ortaya çıkan istikrarsızlık, düşmanlık ya da düşmanlaştırılan bir kimlik yüzbinleri göç yoluna dökmektedir. Evini, yurdunu, ağacını, bulutunu terk etmek ve güvenli bir sığınak bulmak için türlü tehlikeleri göze almak zorunda kalan bu insanlar gittikleri yerde de çoğu zaman hoş karşılanmamıştır. Nitekim ağır travmalar yaşayarak gelmiş ve çeşitli kimlik problemleriyle boğuşan başka bir kültürün üyelerinin yerel halkla kaynaşması da oldukça sorunlu olmuştur (Arıboğan, 2020, s. 65).

1.2 Göç Nedenleri

Göç ile ilgili çalışmaların yanıt aradığı önemli sorulardan biri göçün nasıl başladığı veya başlatıldığıdır. İnsanlar, zorunlu kaldıkları için mi? Kendileri istediği için mi? göç etmektedir.

Göç alan yazınında; yaşamını sürdürebilmek, para biriktirebilmek gibi ekonomik gerekçelerle bulunduğu yerden başka bir yere yerleşmek için gidenler gönüllü göç kapsamındayken; savaş, sürgün, işkence gibi politik nedenlerle başka bir yere yerleşmek için gidenler veya iltica edenler ise zorunlu göç kapsamında ele alınmaktadır. Günümüzde elimizdeki veriler kapitalist gelişme düzeyi açısından az gelişmiş olandan çok gelişmiş olana doğru göç rotalarının varlığına işaret ederken aynı zamanda gönüllülüğün ve zorunluluğun ima ettiklerinin yeniden tartışılması gerektiğini de göstermektedir. Zira göçün gerekçesi ne olursa olsun rota büyük oranda ekonomik olarak gelişmiş ülkelere doğru olmaktadır. Gönüllü göç kapsamında değerlendirilen işçi göçünde “daha iyi bir yaşam düşü” daha önce göç etmiş arkadaşlar veya akrabalarından oluşan sosyal ağlar sayesinde daha olası olabilmektedir. Sosyal ağlar vasıtasıyla hangi ülkeye nasıl gidileceği, bu ülkelerdeki çalışma ve ikamet etme koşullarının nasıl olduğu ya da göçmenlere sunulan olanakların neler olduğu gibi konular hakkında bilgi edinmek ve destek sağlamak kolaylaşmaktadır (Yalçın, 2017, s. 22).

Göç hareketlerinin gerekçelerine ilişkin yapılan açıklamalarda kırsal iticiliği ve kentin çekiciliğini vurgulayan itme-çekme kuramı ve bu kuramla ilintili sosyoekonomik nedenler dikkat çekicidir. Bu göç türü daha iyi bir yaşam hayalinin hayata geçirilmesini göç kararının alınmasında temel belirleyici faktör olarak görmektedir. İkinci olarak birtakım baskılar sonucu gerçekleşen, zorlayıcı faktörlere dayanan ve zorunlu göçün gerekçelerini oluşturan nedenler karşımıza çıkmaktadır. Bunların yanında kırsal alanda eğitim ve sağlık konusunda yaşanan mahrumiyet, geleneksel olarak süregelen toplumsal baskılardan kurtulma isteği gibi gerekçeler de kırsaldan kente göçün ana nedenleri olarak ortaya çıkmaktadır. Kapitalist gelişmenin yol açtığı sanayileşmenin kentlerde inanılmaz derecede yaygınlaşması ciddi bir işgücü ihtiyacını doğurmuş ve sanayinin daha fazla emek arzına gereksinimini ortaya çıkarmıştır. Bu doğrultuda kırsal alanda istihdam olanağı bulamayan ve kırsal yoksulluğu yaşayan nüfus, istihdam olanaklarının yüksekliği ve görece yüksek gelir umuduyla kentlere doğru göç etmektedir. Kırsal yerleşim biriminde yaşayan nüfusu kente çeken diğer bir faktörse sosyo-kültürel olarak kentlerin daha fazla olanağa sahip olmasıdır (Tümtaş, 2020, s. 33).

İnsanlık tarihi kadar eski bir tarihe dayanan göç ile insanlar yaşamları boyunca farklı gerekçelerle buldukları yerleri terk etmiş ve çok farklı coğrafyalara yerleşmek için çaba göstermişlerdir. Göç alan yazınında, Amerika kıtasının keşfedilmesiyle başlayan Avrupa’dan Amerika’ya göç dalgası, modern anlamda ilk kitlesel göç hareketliliği olarak kabul edilmiştir. Bu keşiften sonra sayısız insan Avrupa’dan Amerika’ya göç etmiş ve oraya yerleşmiştir. Bu bağlamda ilk modern kitlesel göç hareketlerinin sosyoekonomik gerekçelerden kaynaklandığı görülmüştür (Demirağ ve Kakışım, 2018, s. 132). Batı’daki sanayileşme hareketleri ve ekonomik gerekçeler nedeniyle göçler 19. yüzyılda artarak yaşanmaya devam etmiştir. Birinci Dünya Savaşı’nın akabinde ise ucuz işgücü kesinlikle ulaşılması gereken bir gereksinim haline gelmiştir. Uluslararası nüfus hareketlerinin, önemli ölçüde sanayileşmeyle başladığı ve halen yaşanmaya devam ettiği bilinmektedir. Bu nedenle genel olarak sömürge

kaynaklarına sahip gelişmiş ülkeler, az gelişmiş ülkelerden göç almaya günümüze kadar devam etmişlerdir (Öztürk, 2011, s. 6).

Tablo 1. Göçü tetikleyen faktörler

ZORLAYICI (İTİCİ). FAKTÖRLER	CEZBEDİCİ (ÇEKİCİ). FAKTÖRLER
Savaş ve çatışma ortamı	Daha iyi yaşam koşulları
Nüfus artış hızı	Sosyoekonomik istikrar
Demokrasi açığı	Daha çok özgürlük
Gıda kıtlığı	İş olanakları
İşsizlik	Aile bağları
Doğal afetler	Yüksek yaşam standartları
Fırsat eşitsizliği	Daha iyi eğitim ve gelişme olanakları
Yoksulluk	Sosyal güvenlik sistemi
Altyapı sorunları, az gelişmişlik	Yüksek beklentiler ve fırsat eşitliği

Kaynak: (Alpago, 2021, s. 98).

Tablo 1.1’de görüldüğü gibi insanlar göç kararlarını çeşitli nedenlerle alabilmektedir. Bu nedenler “çeken / cezbedici” veya “iten / zorlayıcı” nedenler olarak kabul edilmektedir. Kaynak ülkedeki zayıf sosyoekonomik gelişmenin yarattığı yoksunluk, çatışmalı bir ortam yaratmaktadır. Bu durum insanları göçe zorlayan itici faktörlerden biri haline gelmektedir. Öte yandan, hedef alınan ülkedeki güçlü sosyoekonomik gelişmenin yarattığı refah ortamı, ekonomik fırsatlar da insan ya da insan gruplarını çeken nedenler olarak ön plana çıkmaktadır (Alpago, 2021, s. 99). İnsanların yaşadıkları toprakları terk edip çeşitli nedenlerle yeni yerlere göç etmesinin temelinde yatan birçok neden vardır. Bu nedenler cezbedici nedenlerden zorlayıcı nedenlere doğru giden bir sırayla açıklanmaya çalışılacaktır.

İlk olarak deprem, volkanik püskürtme, iklim değişikliği, kuraklık, küresel ısınma ve enerji kaynakları gibi nedenler; geçmişten günümüze göçe neden olan doğal nedenlerin başında gelmektedir. Hun ve Moğol halkları Orta Asya’dan kuraklığa bağlı nedenler yüzünden zorunlu olarak göç etmişlerdir. 1994 yılında Kırgızistan’da yaşanan bir toprak kayması sonucu on binlerce insan yaşamını kurtarmak için zorunlu olarak göç etmiştir. Benzer şekilde; önceki yıllarda dünyanın en büyük göllerinden biri olarak kabul edilen Aral Gölü, kuraklık ve küresel ısınmanın yarattığı felaketler nedeniyle çölleşmiş ve bataklığa dönüşmüştür. Yaşanan bu çölleşme nedeniyle göldeki suların çekilmesi; toprak yüzeyinde yer alan tuzların rüzgarlar aracılığıyla tarım topraklarına taşınmasına neden olmuş; bu durumda tarım alanlarındaki verimin bir hayli düşmesine neden olarak insanları göçe zorlamıştır. Bu bağlamda küresel ısınma ve kuraklık nedeniyle birçok alanda yaşanan

biyolojik değişimler; dünyanın farklı yerlerinde hava olaylarının değişkenlik göstermesine neden olmuş; bu değişkenlik bölgeler arasındaki iklim farklılıklarını artırarak aşırı değişik iklim koşullarının oluşmasına neden olmuştur. İklimde yaşanan bu aşırı değişiklikler insanların hayatlarını oldukça olumsuz etkilemiş ve göç hareketlerine yön tayin etmeye başlamıştır (Günay, Atılğan ve Serin, 2017, s. 48).

Dünya üzerindeki göç hareketlerinin önemli nedenlerinden biri olan sosyo-ekonomik nedenlere bağlı göç, bireylerin iş, gelir ve buna bağlı olarak daha yüksek bir refah seviyesinde yaşama arzusundan kaynaklanan göç çeşidi olarak tanımlanmaktadır (Aksoy, 2012, s. 294). Göçün yönü genellikle çekim alanı oluşturan ve sosyo-ekonomik gelişmişlik düzeyi yüksek olan kentlere doğru gerçekleşmektedir. İnsanlar sosyo-ekonomik açıdan yetersiz olduklarında onları ekonomik olarak rahatlatacağını düşündükleri kentlere doğru harekete geçmektedir. Bu nedenle göç, aynı zamanda işgücünün yer değiştirmesi olduğundan kentsel alanlarda iş bölümüne katkı sağlayan; toplumsal olduğu kadar sosyo-ekonomik yönleri de bulunan bir olgudur. Ekonomik gelişmenin oldukça yavaş olduğu 1960'lı yıllarda Avrupa ülkeleri, nüfuslarının yetersizliği nedeniyle karşılayamadıkları işgücü ihtiyacını karşılamak üzere ülkelere çok sayıda göçmen işçi almışlardır. Bütün bu gelişmelerden sonra Avrupa ülkeleri sosyo-ekonomik ve sosyo-kültürel değişimler yaşamış olmasına rağmen göçmen kabulünü kendi ekonomik çıkarlarına uygun bir biçimde gerçekleştirmeye devam etmiştir. Fakat zamanla yerel halk göçmen karşıtı söylem ve politikalara doğru savrulmuştur. Günümüzde ise Avrupa ülkeleri göçmenlere artık ihtiyaçlarının kalmadığı düşüncesiyle sınırlarına tel örgüler çekerek ve hatta duvarlar örerek, ülkelere gelen göçmenlerin engellenmesini istemeye başlamıştır (Günay vd., 2017, s. 41).

Şimdiye kadar açıklanan göç çeşitleri zorlayıcı herhangi bir nedene dayanmayan; cezbedici nedenlere dayalı olarak gerçekleşen göçler olmuştur. Fakat siyasi ve sosyo-kültürel nedenlere dayalı olarak buldukları ülkeye göre daha yüksek yaşam standardının yanı sıra terk edilen ülkedeki etnik farklılıkların neden olduğu ayrımcılık, dışlanmışlık, rejim değişikliği, siyasi istikrarsızlık, vatandaş mübadele politikaları gibi zorlayıcı birtakım nedenlerde göç için bir gerekçe olabilmektedir. Bu türdeki göçler sadece ülkeler arasında değil bir ülkenin farklı bölgeleri arasındaki dengesizliklerden de kaynaklanabilmektedir (Aksoy, 2012, s. 294). Yıllardan beri Türkiye'nin doğusundan batısına doğru terör, baskı, şiddet ve hatta can güvenliği gibi zorlayıcı sebeplere dayalı olarak gerçekleşen göçler bu durumu örneklemiştir. Bu göç türünde birey ya da grupların siyasi huzursuzluktan kurtulmak, din-dil özgürlüğünü serbestçe yaşamak ve ırka dayalı ayrımcılıktan kurtulmak amacıyla göç ettikleri bilinmektedir. Bu açıdan göç meselesine yaklaşıldığında insanların ülkelerini ya da yaşadıkları bölgeleri terk etmeleri sadece ekonomik nedenlere dayalı olarak gerçekleşmemektedir. Kültürel ya da siyasal baskı, iç savaş ve iç çatışma gibi nedenlerde ekonomik nedenler kadar göçü etkilemekte ve göç hareketlerine neden olmaktadır. Bu göç türünde buldukları yeri çıkan olumsuzluklardan dolayı terk etmek zorunda kalan insanlar, sadece ekonomik yoksunluk çeken insanlar değil; eğitilmiş, tatmin edici bir gelire ya da işe

sahip ve görece daha müreffeh bir hayat yaşayan insanlar arasından da çıkabilmektedir (Günay vd., 2017, s. 42).

Göç hareketlerinin zorlayıcı faktörlere dayalı nedenleri irdelendiğinde güvenlik boyutu incelenmesi gereken bir başka neden olarak karşımıza çıkmaktadır. Türkiye’de ve dünyada göçe bakıldığında göç hareketlerinin genellikle ekonomik nedenlere dayalı olarak yaşandığı belirtilirken; güvenlik nedenlerine dayalı olarak yaşanan göçün de son zamanlarda hiç azımsanmayacak oranda arttığı kabul edilmektedir. Baskı, şiddet, savaş, iç karışıklık gibi sorunlar güvenliğe dayalı sorunların zeminini oluşturmaktadır. Şöyle ki; Suriye’deki iç savaş sonucunda Ortadoğu’da bir göç dalgasının yaşanması engellenememiştir. Suriye’den bölgeye ve bütün dünyaya yayılan göç hareketlerinin fitilini ateşleyerek başlatan kıvılcım güvenliğin bütünüyle ortadan kalkması olmuştur. Suriye’de yaşanan iç savaş ve katliam ciddi bir zulüm doğurmuş; günümüzde de giderek artan katliamlarla yerleşik nüfus daha güvenli buldukları yerlere doğru göç etmeye zorlanmıştır (Günay vd., 2017, s. 44).

1.3 Göç Çeşitleri

Messey ve arkadaşlarına (1993) göre dünya üzerinde yaşanan göçler incelendiğinde uluslararası göç temelde dört döneme ayrılmaktadır. Merkantilist kapitalizm döneminde (1500-1800) Avrupa’dan sömürgeleştirilen kıta ve ülkelere doğru gelişen göç rotası, sömürgeleştirmeye dayalı ekonomik büyüme ile karakterize olmaktadır. İkinci uluslararası rota 19. Yüzyıl endüstrileşme döneminde (1800-1925) yaşanmıştır. Yaklaşık 48 milyon insan temelde altı Avrupa ülkesinden (İngiltere, İtalya, Norveç, Portekiz, İspanya ve İsveç) esas itibariyle beş ülkeye (ABD, Arjantin, Avustralya, Kanada ve Yeni Zelanda) göç etmiştir. Üçüncü dönem (1925-1960) ekonomik krizler ve dünya savaşlarının yaşandığı zaman dilimidir. 1. Dünya Savaşı uluslararası göç yollarını, özellikle Avrupa’dan dışarı doğru yaşanan göçü sınırlandırmıştır. 2. Dünya Savaşı sonrasında ise kitlesel ölçekte yaşanan sürgünler ve iltica döneme damgasını vurmuştur. Son kitlesel göç dalgası (1960 ve sonrası) ise büyük ölçüde Avrupa’ya doğru yaşanmıştır. Savaşların yarattığı yıkım sonucunda uluslararası piyasada yeniden rekabet edebilmek için başka ülkelere işçiler çağırılmıştır. Bu dönemde büyük bölümü sendikalarda örgütlü olduğu için işverenlere maliyeti yüksek olan Avrupalı işçi sınıfının karşısına “ucuz ve uysal işgücü” olarak görülen göçmen (misafir) işçiler çıkartılmıştır. Göçmen işçiler ucuz işgücü olarak çalıştırıldıkları gibi örgütsüz bir toplum da oldukları için iş güvencesi olmadan çalıştırılmış ve istenmediklerinde kolayca işten çıkarılmışlardır. Böylece dünyanın göçmen emek kaynağı olan Avrupa yerini az gelişmiş üçüncü dünya ülkelerine bırakmıştır (Messey vd., 1993; Yalçın, 2017, s. 36).

Göç; nedenleri ve sonuçları itibariyle çeşitli şekillerde karşımıza çıkmaktadır. Bu bağlamda alan yazında göç ile ilgili farklı sınıflandırmalar yapılmaktadır. Bunlar; irade esasına göre gönüllü-zorunlu göçler, yoğunluk esasına göre bireysel-kitlesel göçler, ülke sınırları esasına

göre iç-dış göçler ve yerleşim sürelerine göre geçici-sürekli göçler olmak üzere genellikle 4 farklı şekilde yapılmaktadır. Bunlara ek olarak birbirinin içine geçmiş göç sınıflamaları da yapılabilmektedir. Örneğin dış göç kavramı göç edenin niteliği gözetildiğinde; beyin göçü, işçi göçü ya da mübadele göçü gibi ifadelerle karşılanabilmektedir. Öte yandan ulusal olarak yapılan bir göç zorunlu olmanın yanında kitlesel ya da geçici olarak da adlandırılabilir. Yaşanan bir doğal afet sonucunda afetin gerçekleştiği bölge halkının geçici olarak güvenli bir bölgeye nakledilmesi zorunlu, geçici ve kitlesel bir göçü örneklendirmektedir (Gökmen, 2020, s. 14). Genel olarak kabul gören ve burada açıklanacak olan sınıflama ise siyasi sınırlara bağlı göçler, hareket şekline göre göçler ve karar alma sürecine göre göçler şeklindedir.

İlk olarak siyasi sınırlara bağlı olarak gerçekleşen göçleri irdeleyecek olursak; bu göç türünün iç ve dış göç olmak üzere genellikle iki kategoride ele alındığı görülmektedir. İç göç, ülke sınırları içerisinde bir bölgeden diğerine doğru ikamet ederek yerleşmek için gönüllü veya gönülsüz olarak gerçekleşen göç biçiminde ifade edilmektedir. İç göç genellikle ülkenin gelişmiş bölgelerine, kentsel alanlarına ve özellikle de sosyoekonomik olarak istikrarlı bölgelerine doğru gerçekleşmektedir. Dış göç ise ülke sınırlarının dışına doğru ikamet ederek yerleşmek veya çalışmak için gönüllü veya gönülsüz biçimde ve genellikle de uzun süreli olarak gerçekleşmektedir. İç göçe benzer şekilde dış göç de genellikle sosyoekonomik olarak gelişmiş ve istikrarlı ülkelere doğru gerçekleşmektedir (Tümtaş, 2020, s. 27). Devletler arasında gerçekleşen hareket hali anlamında kullanılan dış (uluslararası) göç, göç eden ve geride bırakılanlar arasındaki bağlar açısından ekonomik, kültürel ve siyasi olarak çok boyutlu bir süreci ifade etmektedir (Demirağ ve Kakışım, 2018, s. 136). Zira siyasi sınırlar yapay sınırlar olarak kabul edilmektedir. Sınır kavramı devletlerin sahibi oldukları toprakların kenarlarını göstermektedir. Siyasi sınır; dağ, akarsu, nehir, vadi gibi coğrafi şekillerle belirlenebileceği gibi düz ovaya dümdüz bir çizgi çekmek suretiyle de (Amerika ve Meksika sınırında olduğu gibi) belirlenebilmektedir. Bu sınırların siyasi-yapay olarak değerlendirilmelerinin nedeni savaşlar, diplomatik mücadeleler, antlaşmalar sonucunda devletler tarafından kararlaştırılmış olmalarındandır. Sınırın varlığı ayırdığı devletlerin arasındaki ilişkilere bağlıdır. Etkileri açısından dünya üzerinde çok fazla çeşitlilik gösteren örnekler gözlenmektedir. Zira sınırları basit bir şekilde yerdeki kesik çizgilerle gösterilen AB ülkelerinin, sınır ülkeleriyle yoğun etkileşimi özellikle sınır hattında oturan insanların aralarındaki sosyo-kültürel ilişkilerden belli olmaktadır. Bu ilişkiler nedeniyle iki sınır ülkesi arasında yaşayış biçimi bakımından ciddi bir farklılık görülmemektedir. Fakat Ortadoğu gibi siyasi olarak çalkantılı bir coğrafyada sınır çizgileri sadece devletleri değil halkları, dilleri, yaşayış biçimlerini ve sosyo-kültürel hemen tüm yapıları birbirinden ayırarak yaşayış biçiminde ciddi farklılıkların yaşanmasına neden olmaktadır. Bu bağlamda siyasi sınırlar gözetilerek yapılan göç ayrımı göçün siyasi sınırlar içinde mi yoksa dışında mı yapıldığıyla ilgili bir kıstas olarak kabul edilmektedir. Elinizde tuttuğunuz çalışmanın omurgasını oluşturan dış göçler, ortaya çıkış sebebi ve neden olduğu etki bakımından iç göçlerden bir hayli farklılaşmaktadır. Dış göçler; eğitim, ekonomik, siyasal, savaş veya iklim gerekeçeli

olarak gerçekleşebilmektedir. Çoğunlukla göç alan veya veren ülkelerin kültürleri arasında ciddi farklılıklar bulunmaktadır. Din, dil, sosyal yaşam, çalışma ahlakı ve alışkanlıkları, yeme-içme kültürü ve aile hayatı gibi alanlarda yaşanan farklılıklar göçün insan ve toplum üzerindeki sosyolojik etkilerini derinleştirmektedir. Yaşadığımız dünyada 200 milyonun üzerinde insan, doğduğu ata toprağından çok uzakta farklı ülkelerde yaşamaktadır. Durumu daha belirgin bir şekilde tasvir edebilmek için diyebiliriz ki; bu sayı Fransa, Türkiye ve İngiltere'nin nüfuslarının toplamına eşittir (Gökmen, 2020, s. 18).

Bir diğer göç çeşidi olan hareket şekline göre göçler kademeli ve devamlı olmak üzere iki farklı şekilde ifade edilmektedir. Burada esas önemli olan nokta hareketin kalıcılığı veya geçiciliğidir. Örneğin köyden kente itici-çekici nedenlere dayalı olarak göç eden bir kişi veya aile çoğu zaman yeniden köyüne dönmemektedir. Bu durum kentleri aşırı ölçüde büyütmekte, büyükşehirlerin ortaya çıkmasına neden olmaktadır. Bu nedenle kademeli göç olgusu büyükşehir merkezlerinde yoğun olarak karşımıza çıkmaktadır. Devamlı göçte ise kişi belirli bir süre için yaşamını başka bir yerde geçirmekte, sonra tekrar eski yerine dönmektedir. Eğitimi için öğrencilik yaptığı şehre giden ve okulu bitince geri dönenler, iklim koşullarının zorlamasıyla yazın yaylada yaşayıp kışın geri dönenler, çalışmak için başka bir yere gidip yeterince çalışıp para biriktirdiğine kanaat getirince geri dönenler devamlı olarak göç eden fakat göç ettikleri yerde geçici olarak bulunan kişilerdir (Gökmen, 2020, s. 17). Yani kademeli göç kavramı göçün bir defa gerçekleştiğini ve göçmenin yerleşilen yerdeki kalıcılığını ifade etmekte iken; devamlı göç kavramı ise göçün sürekli yenilendiği ve devam ettiğini yani geçiciliğini ifade etmektedir. Bu nedenle devamlı göçlerde yaşam planları kısa vadeli olarak yapılmaktadır (Mutluer, 2003, s. 11). Fakat devamlı göçler zamanla kişinin yaşayacağı yeri seçmesinde bir fırsata dönüşebilmektedir. Örneğin askerliği nedeniyle başka bir şehirde bulunan veya öğrenci olarak başka bir şehre okumaya giden kişi zaman içerisinde göç ettiği yerde yaşamını devam ettirme kararı alabilmekte, devamlı-geçici bir şekilde başlayan göç hareketi; kademeli-kalıcı bir göçe doğru evirilebilmektedir. Bu nedenle geçicilik ve kalıcılık bağlamında ele alınan devamlı veya kademeli göçler arasında var olan bağlantılardan dolayı birbirine dönüşebildikleri de bir gerçektir (Kara, 2015, s. 28).

Karar alma sürecine göre gerçekleşen göçleri irdeleyecek olursak bu göç türünün gönüllü ve zorunlu göç olmak üzere iki kategoride ele alındığı görülmektedir. Tarih boyunca görülmeye devam eden göç eylemi; isteğe bağlı bir şekilde daha iyi yaşam standartlarına ulaşmak için görülebileceği gibi kıtlık, savaş ve siyasi nedenlere dayalı olarak zorlayıcı faktörlerin etkisiyle de görülebilmektedir. Gönüllü göçte ekonomik fırsatlar, bölgelerin sosyo-ekonomik yaşam koşullarındaki farklılıklar ve insanların hayatı daha iyi bir şekilde yaşama arzusuyla göç etme isteği ve bu isteklerine göre hareket etme kapasiteleri söz konusudur. Göç etme isteklerini etkileyen temel faktör yaşam koşullarındaki farklılıklardır. Zorunlu göçte ise bireylerin kendi iradeleri dışında doğanın dayatması, siyasi baskılar, zorlama ve şiddet yoluyla buldukları yerden göç etmeleri söz konusudur (Tümtaş, 2020, s. 30). Yani insanların tamamen kendi iradeleri, istekleri ve arzularıyla yaşadığı yeri değiştirerek başka bir yere anlamlı bir süre için

gidip yerleşmelerine gönüllü göç; insanların doğup büyüdüğü veya yaşadığı yerleri birtakım zorlayıcı faktörler neticesinde değiştirmesi durumuna ise zorunlu göç denmektedir.

Çoğu zaman gönüllü göç eden kişilerin yaşadıkları yerdeki şartlar onların göç kararı alacakları kadar ağır değildir. Açlık, kuraklık, savaş, baskı, tehdit ve güvenlik ile ilgili endişeler gibi kişileri zorlayıcı siyasi sebepler yoktur. Fakat hayat şartları buldukları yerde daha ağır olduğundan bu kişiler daha rahat yaşayabileceklerini düşündükleri yerlere doğru göç kararı alabilmektedir. Zorunlu göçte ise şartlar çoğu zaman kişilerin göç kararını almalarını gerektirecek kadar ağırdır. Zira zorunlu göçler çoğu zaman savaşlar nedeniyle yaşanmaktadır. Bu nedenle zorunlu göçün en trajik tarafı, bireylerin göç etmekten başka bir çaresinin bulunmamasıdır. Çünkü eğer göç etmezse birey, can güvenliğiyle ilgili ciddi tehditlerle karşı karşıya kalmaktadır. Zorunlu göçlerde birey hayatta kalma mücadelesini göç ederek ve göç ettiği yerde tutunmaya çalışarak vermeye çalışmaktadır. Bu nedenle zorunlu göç yaşayan insanların göç ile ilgili yaşadıkları tüm süreçler zorlayıcı ve travmatik olmaktadır. Göç öncesinde; beklenmedik siyasi koşullar, afetler veya savaş durumlarının yarattığı zorluklarla karşılaşan göçmenler daha göç eylemine başlamadan önce zorlu bir sürece adım atmaktadır. Devam eden göç sürecinde ise can güvenliği tehdidi, kaçakçıların istismarı ve hatta can kayıpları yaşanabilmektedir. Göç sonrasında ise zor süreçlerden geçmiş olan göçmenler yeni bir ülkeye uyum sağlama ve ekonomik olarak ayakta kalabilme gibi ciddi zorluklarla mücadele etmeye devam etmektedir (Gökmen, 2020, s. 22).

1.4 Göç Kuramları

Göç kavramını açıklamak için çeşitli kuramlar öne sürülmüş ve bunların her biri göçü farklı referanslar kullanarak açıklamıştır. 1885 yılında Ravenstein tarafından kaleme alınan “The Laws of Migration” adlı çalışmada sunulan teori, klasik göç teorisi olarak modern göç teorilerinin temelini oluşturmuş ve kabul görmüştür. Bu teoriye göre göçün gerçekleşmesini açıklamaya çalışan çeşitli kuramlar geliştirilmiştir. Ravenstein’in ortaya attığı Klasik ekonomik yaklaşım kuramına göre; sanayi kapitalizminin gelişmesine paralel olarak kırsal alanda veya gelişmemiş kentlerde bulunan yoksul nüfus, istihdam olanaklarının fazlalığı, daha iyi ekonomik şartlar ve yaşam koşulları gerekçesiyle sanayi ve ticaretin geliştiği kentlere doğru akın etmeye başlamıştır. Bu bağlamda gelişmemiş yerleşim birimlerinden görece yüksek imkanlara sahip ve emek talebinin yoğun olduğu gelişmiş yerleşim birimlerine doğru sosyo-ekonomik gerekçeli nüfus hareketleri yaşanmıştır. Bu teori özünde itici ve çekici faktörlere odaklanmıştır. Bireylerin vatanlarından ayrılmalarına neden olan itici faktörler, varılacak yere ilişkin çekici faktörler bireylerin göç kararlarını etkileyen değişkenlerdir. Bu yaklaşımda itici faktörler, göç edilen yerleşim birimindeki işsizlik, düşük gelir ve yoksulluğu ifade etmekten ziyade; çekici faktörler hedeflenen yerleşim birimindeki sosyo-ekonomik olanakların yüksekliğini ifade etmektedir (Tümtaş, 2020, s. 37). Dolayısıyla göçmenlerin göç

kararını almalarında temel faktör klasik ekonomik yaklaşım kuramına göre daha iyi bir yaşam standardını yakalama isteğidir.

Neoklasik ekonomik yaklaşım kuramına göre; göç, emeğin arz ve talebindeki coğrafi farklılıklardan kaynaklanmaktadır. Sermayeye oranla yüksek miktarda emek gücü olan bölgeler, düşük bir denge piyasa ücretine sahipken, sermayeye oranla düşük miktarda emek gücü olan bölgeler, emek arz ve talep eğrilerinin bilinen etkileşimi nedeniyle, yüksek bir piyasa ücretine sahiptir. Ortaya çıkan bu ücret farklılığı düşük ücretli bölgelerdeki işçilerin yüksek ücretli bölgelere doğru göç etmelerine neden olmaktadır. Neoklasik teori, bölgeler arası ücret ve istihdam koşullarının farklılıkları ve göçün maliyeti üzerine yoğunlaşmış olup, göç hareketlerinde bireylerin gelirlerini en iyi seviyeye getirmek için rasyonel kararlar aldıkları varsayımına dayanmaktadır. Göç, emek ve sermayenin coğrafi olarak eşitsiz dağılımından kaynaklandığı için mikro düzeyde birey, rasyonel bir kararla daha yüksek ücret alabileceği, yaşam standardını yükseltebileceği yere doğru göç etme eğiliminde olacaktır. Bu nedenle birey göçün fayda ve maliyetlerini karşılaştırarak göç etme kararını netleştirecektir. Böylelikle göçmenler, kendilerine en yüksek faydayı sağlamayı umut ettikleri ve beklentilerinin karşılanacağını düşündükleri yerleşim birimine doğru göç kararını almış olacaktırlar (Tümtaş, 2020, s. 39).

Göçün yeni ekonomi teorisi kuramı, Neoklasik göç teorisinin birtakım varsayımlarına cevaben ortaya çıkmıştır. Bu kuram göç araştırmalarının odak noktasını bireysel bağımsızlıktan alarak karşılıklı bağımlılığa kaydırmıştır. Göç sürecinin bireysel olarak alınan kararlarla değil genellikle aile ya da kişinin beraber yaşadığı hane halkı ile birlikte alınan kararlarla yürütüldüğü ifade edilmiştir (Tümtaş, 2020, s. 40). Bu teorisinin ortaya koyduğu en önemli husus, göç kararının bireysel faydaya göre şahsi olarak değil aile ya da hane halkının ortak kararıyla kolektif bir şekilde alındığı gerçeğidir.

Klasik ve neoklasik göç teorilerinin bakış açılarıyla paralellik gösteren Modernleşme okulu kuramı, sosyal bilimlerde ve göç araştırmaları üzerinde önemli bir etkiye sahiptir. 1950'lerde Lewis tarafından geliştirilen model göçün denge kurucu bir dinamik olduğu düşüncesine dayanmaktadır. Göç, sosyal sistemin bozulan dengesini düzeltebilecek bir mekanizmadır. Göç mekanizması emek gücüyle bölgeler veya daha genel olarak mekânsal birimler arasında dengenin oluşmasına katkı sağlamaktadır. Göç bir yandan işgücü fazlalığı olan bölgelerdeki istihdam baskısını azaltırken, bir yandan da göç alan bölgenin ihtiyaç duyduğu işgücünü sağlamaktadır. Bu yaklaşımda göç, ülkeler ve bölgeler arasındaki işgücü arz ve talebinin dengeye gelmesine katkıda bulunmaktadır. Bu görüş piyasa mekanizmasına müdahale edilmediği sürece göçün uzun vadede dengeyi bulabileceği ve bölgeler arasındaki eşitsizlikleri giderebileceğini ileri sürmektedir (Tümtaş, 2020, s. 42).

Modernleşme okulu kuramının göçe ilişkin sunduğu liberal görüşleri eleştiren Bağımlılık kuramı, günümüz emek ve sermaye hareketlerinin, çevrenin gelişmesinden çok yoksullaşmasına ve geri kalmasına neden olduğu düşüncesine dayanmaktadır. Merkez olarak

belirtilen bölgeler ucuz iş gücü, ucuz hammadde ve üretilen ürünlerin tüketilmesi için çevre bölgelere bağımlıyken, çevre olarak belirtilen bölgeler istihdam fazlası nüfusu eritmek, ekonomik gelişim ve tüketim maddeleri ihtiyacı için merkez bölgelere bağımlıdır. Bu karşılıklı bağımlılık ilişkisi bağımlılık teorisine göre merkezin çevreyi sömürme ilişkisi olarak görülmelidir (Tümtaş, 2020, s. 43). Bu bakış açısına göre göç, merkezin çevre üzerindeki egemenliğinin bir sonucu olarak sömürüyü kolaylaştıran bir süreci karşımıza çıkarmaktadır.

Piore'nin geliştirdiği İkili işgücü piyasası kuramında, göçün, gelişmiş sanayi toplumlarının işgücü talebinden kaynaklandığı ifade edilmektedir. Piore'nin kuramına göre göç hareketleri, göç veren ülkelerdeki itici faktörlerden (işsizlik, görece düşük ücret veya kötü çalışma şartları vb.) değil, göç alan ülkelerdeki çekici faktörlerden (daha yüksek gelir, daha iyi yaşam standardı vb.) kaynaklanmaktadır. Bu kapsamda kuram; göçü, ekonomideki yapısal değişikliklerle ilişkilendirmektedir (Tümtaş, 2020, s. 46). Bu kurama göre göçü doğuran ana faktör gelişmiş ekonomilerin göçmen işgücü talebidir.

Sosyal ağ kuramına göre ise göçe neden olan faktörlerden ziyade göçün zaman ve mekân içerisinde nasıl gerçekleşeceğine odaklanılmalıdır. Zira göç hareketleri başladıktan sonra, ağ bağlantıları aracılığıyla, gidilen mekân zamanla genişleme eğilimine girmektedir. Göçmenler tarafından oluşturulan sosyal ağlar; göçmenleri ve göçmen olmayanları akrabalık ya da dostluk kökenine dayalı ilişkilerle birbirine bağlayan kişiler arası sosyal ağlar kümesidir. Bu ağlar uluslararası göç hareketlerinin gerçekleşme olasılığını arttırmaktadır. Çünkü bu ağlar, insanların gerektiğinde istihdam ve barınma konularında destek almak için başvurabilecekleri bir çeşit sosyal sermaye olarak değerlendirilmektedir. Bu sosyal sermaye, göçmenlerin yeni geldikleri yerleşim birimlerinde yaşamaları muhtemel her türlü riski azaltmaktadır. Zira önceki göçmenler tarafından iletilen bilgiler, bireylerin ve hanelerin göç kararı vermesini etkilemekte; göçün maliyet ve riskini azaltmaktadır (Tümtaş, 2020, s. 47).

1.5 Göçün Toplumsal Yapıya Etkileri

Bir ülkenin gelecek planlamasında göç önemli bir yer tutmaktadır. Toplumsal yapıların yeniden şekillenmesinde göçün etkisi büyüktür. Göç hareketlerinin neden olduğu değişim ve gelişim süreci ülkeleri sürekli olarak yeni durum ve olgularla karşı karşıya bırakmaktadır. Ülkelerde yaşanan savaş, sosyal ve kültürel baskı ortamı, ekonomik zorluklar, kentleşme gibi birçok unsur kişileri, bireysel veya kitlesel olarak göçe yöneltmektedir. Bu durum göçün yönetilmesi ihtiyacını doğurduğundan; ülkeler politikalar geliştirmeye, yasal düzenlemeler yapmaya çalışmaktadır (Demirhan ve Aslan, 2015, s. 24). Aslında göç yönetimi; göçmen kişilerin daha gittikleri ülkelere varmadan birçok kural, uygulama ve hukuki düzenleme ile karşılaşmalarıyla başlamaktadır. Ülkeye göçmen girişiyle birlikte yaşanabilecek bazı sorunların engellenmesi için gerekli önlemlerin alınması ve devam ettirilmesi gerekmektedir (Günay vd., 2021, s. 51).

Dünyada tek bir kültürün var olduğu hiçbir devlet yoktur. Küreselleşme hareketleri “dünya çapında toplumsal ilişkilerin yoğunluğunu” geçmişle kıyaslanamayacak ölçüde ileri bir boyuta taşımıştır. Öyle ki teknolojide yaşanan gelişmelerin iletişim ve ulaşım imkanları üzerinde yarattığı etki bireyleri ve bölgeleri birbirine anlık olarak yaklaştırmış ve uluslararası göçe ciddi bir ivme kazandırmıştır. Artık dünyanın hemen her ülkesi ya da şehri birden fazla etnisiteyi bünyesinde barındıran, çok kültürlü ve dinli yapılar haline dönüşmüştür (Gökmen, 2020, s. 22). Bu bağlamda göç, dünya üzerinde politika belirleyebilecek ya da değiştirebilecek güce kavuşmuş; toplumsal yapıyı dönüştürmeye başlamıştır. Göçe dair kavramsal tartışmaların salt nüfus hareketleri kapsamında yapılması göçü anlamada yetersiz kalmaktadır. Zira göç, toplumsal yapıda sosyoekonomik, mekânsal ve yönetsel olarak ciddi farklılaşmalar yaratmaktadır. Bu bağlamda göç; kısıtlı bir zaman diliminde, bireysel ya da kitlesel olarak gerçekleşen bir yer değişikliği süreci olmasının yanı sıra toplumsal yapıyı da ciddi anlamda etkileyen bir süreç olmaktadır. Göç; sosyo-ekonomik, toplumsal ya da siyasi nedenlerle yaşanmakta; göçü alan ve veren toplumların sosyo-ekonomik, sosyo-kültürel ve siyasi yapılarında ciddi değişikliklere neden olmaktadır. Bu nedenle göçün toplumsal yapıda ve yaşanan mekân üzerinde neden olduğu değişim ve hatta dönüşüm süreçleri ihmal edilmemelidir.

Göç edilen ülkelerde, göçmenlerin kalıcı olacaklarının anlaşılmasının akabinde göçmen karşıtı tutum ve yabancı düşmanlığı, sosyal ayrışma ve dışlanma ortaya çıkabilmektedir. Öte yandan göçün yaşandığı toplumlarda değer, tutum ya da davranış olarak birbirinden tamamen farklı olan iki insan grubunun birlikte yaşayabilmeleri, birbirlerinin geleneklerini öğrenebilmeleri ve birbirlerini olumlu yönde etkileyebilmeleri göç sürecinin sağlıklı bir şekilde yürütülmesiyle mümkün olabilmektedir. Yaşanan olumlu süreçler sayesinde toplumsal değişim ve dönüşümlerin tohumları atılabilmektedir. Bu etkileşimin sorunsuz bir şekilde yürütüldüğü toplumlarda kültürleşme, çok kültürlülük ve entegrasyona; sorunlu bir şekilde yürütüldüğü toplumlarda ise ayrışma ve asimilasyona dayalı olarak toplumsal değişim ve dönüşüm süreçleri yaşanmaktadır (Tümtaş, 2020, s. 55). Göçün toplumsal yapıya etkileri olarak özetlenebilecek bu değişim süreçleri sırasıyla aşağıda açıklanmaya çalışılacaktır.

Kültürleşme kavramı birbirinden farklı iki veya daha fazla kültürel grubun üyeleri arasındaki temas sonucu ortaya çıkan kültürel-psikolojik değişim süreci olarak tanımlanmaktadır. Dünyadaki değişik toplumlar aldıkları göçler sonucu yeni bir kültürel yapıya bürünmektedir. Bu yeni kültürel-toplumsal yapı daha önce var olan kültürün, toplumun ve devletin ismini almakla birlikte aslında iç kimliği itibarıyla farklılaşmıştır. Bu farklılaşmadan dolayı yeni bir kültürel-toplumsal yapı ve hatta devlet oluşmaktadır. Bu oluşum süreci kültürleşme kavramıyla açıklanmaktadır. Kültürleşmeyle birlikte, özellikle küreselleşme döneminde göç tartışmalarında ortaya çıkan kavramlardan biri de çok kültürlülüktür. 1960’larda ve 1970’lerde Kanada ve Avustralya gibi ülkelerde ve daha sonralarıysa İngiltere ve ABD’de ortaya çıkmış olan çok kültürlülük, modern çağın bir getirisi olarak çağdaş toplum bilimcilerin yaygın olarak savunduğu bir anlayış olmuştur. Ulus-devlet bilincine dayalı yaşam

felsefesinin zamanla aşınmaya başlaması; birey ya da grupların birbirlerinin kimliklerini tanımalarını, kimliklerini gizlemeden toplumda var olabilmeye durumuna ulaşmalarını, farklı etnik, kültürel ya da dini grupların çatışmasız bir arada yaşayabilmelerini öngören çok kültürlülük anlayışının yaygın bir şekilde kabul görmeye başlamasını sağlamıştır (Tümtaş, 2020, s. 59).

Göç sonrası çok kültürlü bir yapının oluşabilmesi için göçmen topluluklarının entegrasyonu en temel koşullardan birisidir. Bu bağlamda göçün toplumsal yapıya etkileri üzerine ortaya çıkan tartışmalardan bir diğeri ve belki de en önemlisi olan entegrasyon kavramını ele alacak olursak; Uluslararası Göç Örgütü'nün (IOM) hazırladığı Göç Terimleri Sözlüğüne göre göçmenleri içinde buldukları toplumun tam bir üyesi yapan sürece entegrasyon adı verilmiştir (Göç Terimleri Sözlüğü, 2013, s. 30). Entegrasyon kavramı ilk olarak Robert E. Park ve Ernest Burgess (1969) tarafından asimilasyon kavramını eleştirmek için geliştirilmiştir. Buna göre entegrasyon; etnik bir unsurun başka bir etnik unsurun içerisinde tüm özelliğini kaybederek yok olması değil toplum içerisindeki insanların sosyolojik olarak birbirini yakından tanıyarak geliştirdikleri ortak bir sosyo-kültürel anlayışa kavuşabilmeleri sürecidir. Entegrasyon kavramsal açıdan belirli bir toplumsal sistemin her bir parçasının birbiriyle uyum içinde olmasını ifade etmektedir (Park ve Burgess, 1969; Demirağ ve Kakışım, 2018, s. 136). Burada toplumun bir parçası haline gelme süreci; göçmenlerin kendi kültürel kimliklerini koruyarak geldikleri yeni toplumsal yapıya adapte olma sürecini ifade etmektedir. Entegrasyon; göçmen grupların kendi kültürel kimliklerini kaybetmek zorunda kalmadan, ev sahibi topluma uyum sağlaması ve o toplumun kamu kurumlarının göçmenleri benimsemek ve onların ihtiyaçlarını karşılamak için hazırlıklı olmaları da dahil olmak üzere ilgili tüm tarafların ciddi çabalarını gerektirmektedir.

Entegrasyona dair kavramsal tartışmalarda vurgulanan en temel nokta, göçmen grupların entegrasyon sürecinde kendi kültürel kimliğinden vazgeçmesini gerektirecek bir durumun olmamasıdır. Bu yönüyle entegrasyon, asimilasyondan ayrılmaktadır (Tümtaş, 2020, s. 61). Göçün toplumda neden olduğu demografik değişimler, toplumun her kesimini yakından ilgilendirmektedir. Zira göç, toplum içinde neden olduğu komplikasyonlardan dolayı işgücü piyasasını ciddi bir şekilde etkilemektedir. Entegrasyon süreci; göçmenlerin, sosyo-ekonomik olarak kendilerine uygun olan toplumsal rolü ve statüyü kazanmaları, yerleşik hayata geçerek uyum sağlamaları ve gerçekten toplumun bir parçası olarak kabul edildiklerini görmeleriyle tamamlanmış olmaktadır. Bu sürecin başarısı sadece göçmenlerin uyum yeteneğinin gücüne değil; yerel halkın göçmenlerin uyumu için onlarla samimi bir iş birliği yapabilme durumuna da bağlıdır. Öte yandan çeşitli çıkar çatışmaları, önyargılar, yasalar, teamüller ve gelenekler de entegrasyon sürecine engel olmamalıdır (Alpago, 2021, s. 100).

Göçmenlerin entegrasyon sürecinde yaşadıkları sorunlarının azaltılması veya önlenmesi için sosyal uyum kavramına odaklanılması yerinde olacaktır. Zira göç eden bireylerin gittikleri ülkelerde ev sahibi yerel halkla geliştirdikleri ilişkiler ve bu ilişkilerin yarattığı karşılıklı

tutumlar tüm göç problemlerinin temelini oluşturmaktadır (Ataş, 2021, s.2). Sosyal uyum kavramı göçmenlerin göç ederek yerleştikleri yeni çevrelerinde; o bölgenin yerel dilini konuşmak, yeni dostluklar kurmak, sosyal etkinliklere katılmak gibi günlük hayatın içinden çıkan zorluklarla mücadele etmeyi de içine alan bir beceri olarak kabul edilmektedir. Bir başka deyişle sosyal uyum; göçmenin içinde bulunduğu toplumun değer yargılarına göre hareket edebilmesi ve gönüllü olarak buna uygun bir şekilde yaşayabilmesi şeklinde ifade edilmektedir (Kızılcılık ve Erjem, 1994, s. 32). Sosyal uyum, bir arada yaşayan farklı insan gruplarının kendi gelenek, görenek ve değerlerini kaybetmeden diğer insan gruplarının farklı olan değerlerine de saygılı bir şekilde onlarla bir arada yaşayabilmesi olarak düşünülmektedir (Ataş, 2021, s. 9).

Göçmenlerin, yerleştikleri bölgelere sosyal uyumunu destekleyen ve engelleyen birçok faktör bulunmaktadır. Bu faktörlerin bazıları göçmenlerin kendilerinden kaynaklanmaktayken; bazıları da göç edilen bölgelerdeki insanlardan-yönetimlerden kaynaklanmaktadır. Ayrıca bu faktörlerin en belirgin olanını göç edilen bölgedeki insanların-yönetimlerin tutumu oluşturmaktadır. Zira sosyal uyum tek taraflı olarak gerçekleşebilecek bir olgu değildir. Çünkü göçmenin, yerel halkın ve yönetimin ortak bir zeminde buluşarak beraber hareket etmesi sosyal uyumun gerçekleşebilmesi için şarttır (Ataş, 2021, s. 9). Sosyal uyum kavramı ne asimilasyon ne de entegrasyon olarak değerlendirilmemelidir. Zira sosyal uyum; gönüllülük ve karşılıklılık ilkesine dayalı olarak toplumu oluşturan unsurların birbirini anlaması üzerine kurulu bir ahengi ifade etmektedir. Bu bağlamda insanların birbiriyle pozitif, güçlü ve yakın ilişkiler kurduğu toplumların sosyal uyumu yüksek iken; negatif, dışlayıcı, zayıf ve parçalanmış ilişkilerin olduğu toplumların sosyal uyumu düşük olmaktadır (Çalışkan vd., 2021, s. 188).

Yabancıların sosyal uyumunu sağlayabilmek için gittikleri ülkelerde sahip olacakları hak ve yükümlülükleri, ülkede konuşulan dili ve ülkenin kültürel yapısını öğrenebilmeleri gerekmektedir. Bunların sağlanabilmesi için ise farklı ülkelerde uygulanan çeşitli uyum programları mevcuttur. Avrupa ülkelerinin çoğunda uyum programları göçmenler için zorunludur. Örneğin Almanya'da göçmenlerin entegrasyon kurslarına katılması 2005 yılı itibariyle zorunlu tutulmuştur. Alman Federal Göçmenler ve Mülteciler Dairesi, 600 ile 900 saat arasında değişen ve Almancayı öğretmeyi amaçlayan kurslarla, 60 saatlik ülkenin tarihi, kültürü ve hukuk sistemini anlatan oryantasyon kurslarını içeren zorunlu entegrasyon kurslarını ülkesinde yaşamak isteyen göçmenler için zorunlu tutmaktadır (Çalışkan vd., 2021, s. 192). Türkiye'de ise yasal ikamet iznine sahip olan Suriyeli sığınmacıların; içinde buldukları ülkenin sosyal yaşam kurallarını, gelenek, göreneklerini ve kültürel kodlarını öğrenmeleri durumunda yerel toplum tarafından daha fazla kabul görecekları ve güçlü bir sosyal uyumu sağlayacakları düşünülmektedir. Bu nedenle, Suriyeli sığınmacılara faydalı olması ve Türkiye toplumuna sosyal uyumun sağlanmasına destek olması için İçişleri Bakanlığı Göç İdaresi Başkanlığı ve Millî Eğitim Bakanlığı Hayat Boyu Öğrenme Genel Müdürlüğü iş birliğiyle Sosyal Uyum ve Yaşam Eğitimi (SUYE) programı geliştirilmiştir. Bu

program 18 yaş üstündeki Suriyeli sığınmacıların gündelik yaşamlarında kendilerini daha net ifade edebilmeleri, Türk vatandaşlarıyla daha yapıcı iletişim ve ilişki kurabilmeleri ve eğitim, sağlık, güvenlik gibi sağlanan hizmetler konusunda da daha doğru bilgi edinebilmelerini hedeflemektedir (Çalışkan vd., 2021, s. 191).

Göçün toplumsal yapıya etkileri bağlamında buraya kadar açıklanan bütün durumlar göçmen grupların ev sahibi grupla bütünleşmesi üzerine kurulu olan durumları ifade etmektedir. Dünya üzerindeki ülkeler, kendilerine gerçekleşen göçü, çoğunlukla ekonomik gerekçelerle rasyonalize ettiklerinden; göçmenlerin yerel halkla bütünleşmeleri için ciddi bir süreç gerektiren sosyal uyum yerine çoğunlukla entegrasyonu tercih etmektedir. Fakat göçmen ve ev sahibi grubun bütünleşmesinde kültürleşme, çok kültürlülük, entegrasyon ya da sosyal uyum gönüllü olarak gerçekleşiyorken; asimilasyon tartışmalarında ise bu bütünleşme artık gönüllü bir şekilde olmaktan çıkmaktadır (Duman, 2020, s. 47).

Kavramsal açıdan asimilasyon, farklı etnik mirasa sahip olan bireylerin veya grupların toplumun baskın kültürüne evrilme sürecidir. Asimilasyon süreci farklı etnisiteden gelen azınlıkların sahibi oldukları kültür birikimlerini, kimliklerini ve değerlerini, baskın olan yapı içerisinde eriterek; adeta kendi değerlerini yok ederek, uyum sağlamaya çalıştığı gruba her şeyiyle benzeme ve bu şekilde onlardan biri olma süreci olarak ifade edilmektedir. Sözü edilen bu eritme süreci gönüllü bir şekilde gerçekleşebileceği gibi birtakım otoritelerin baskısıyla zorunlu olarak da gerçekleşebilmektedir. Günümüzde göçmenlerin yerleştikleri bazı ülkeler; yerel kültürünü, değerlerini, kurallarını göçmenlere zorla kabul ettirmeye çalışarak göçmen uyumu için entegrasyondan ziyade asimilasyonu tercih etmektedir. Fakat bütün zorlamalara ve baskılara rağmen göçmen uyumu dünyanın birçok ülkesinde hâlâ sorunlu olmaya devam etmektedir. Bu bağlamda göçmen ve ev sahibi toplum arasında sosyal ayrışma tartışmalarının gündeme geldiği görülmektedir (Tümtaş, 2020, s. 63).

Sosyal ayrışma, günümüzün önemli toplumsal sorunları arasında yer almakta ve hemen her toplumsal ölçekte farklı faktörlere bağlı olarak ortaya çıkmaktadır. Sosyal ayrışma kavramı sosyo-ekonomik veya sosyo-kültürel açıdan birbirinden farklı olan gruplar arasında ortaya çıkan eşitsizlikler sonucunda; bu grupların birbiriyle iletişimlerinin kesilmesini, birbirlerine karşı olumsuz tutumlar sergilemesini, sosyal ve ekonomik açıdan temassızlık halini ifade etmektedir. Sosyal ayrışma kavramı toplumdaki çoğunluk grubun, istenmeyen azınlık gruba karşı her türlü ilişki kurmaktan kaçınması ya da onlara karşı yabancılaşması süreci olarak ifade edilmektedir. Yani sosyal ayrışma, toplumsal yapıyı oluşturan grupların bölümlere ayrılması ve bu grupların birbirleriyle temassızlığı anlamına gelmektedir. Şüphesiz ki sosyal ayrışmalar tartışılan sürecin sadece bir basamağını oluşturmaktadır. Çünkü bu sürecin en önemli sonuçlarından biri gruplar arasındaki sosyal ayrışmaların sosyal dışlanmalara dönüşebilmesidir. Günümüzde göçmenlerin kalıcılığının anlaşılmasının akabinde göçmen karşıtı tutum ve yabancı düşmanlığı öyle yüksek bir düzeye ulaşmıştır ki sosyal ayrışmalar sosyal dışlanmalara dönüşebilmektedir (Tümtaş, 2020, s. 66).

20. yüzyılın son çeyreğinde sosyal bilimler literatürüne Fransız sosyologların çalışmalarıyla giren sosyal dışlanma kavramı tarihsel kökleri açısından yoksulluk perspektifinden değerlendirilmiştir. Modern dönemdeyse, 1974 yılında Fransız Rene Lenoir, sosyal dışlanma kavramının yoksulluk tartışmalarının çok ötesinde anlamlara sahip olduğunu dolayısıyla bu kavramın sosyal ve ekonomik açıdan çok daha geniş bir yelpazede değerlendirilmesi gerektiğini savunmuştur. Bu doğrultuda sosyal dışlanma kavramının içeriğini vurgulama bakımından Labonte, Fransız toplumunun “dışlanmışlarını” oluşturan grupları; zihinsel ve fiziksel engelliler, intihara meyilli insanlar, yaşlılar, istismar mağduru çocuklar, uyuşturucu bağımlıları, suçlular, bekar ebeveynler, marjinaler, asosyal insanlar ve diğer sosyal uyumsuzlar olarak belirtmiştir. Sanayi Devrimi’yle birlikte kapitalist sistemin uyguladığı üretim, bölüşüm ve tüketim ilişkileri, toplumsal yapıda var olan hemen her türlü eşitsizliğin temelini oluşturmuştur (Tümtaş, 2020, s. 72). Günümüzde birçok ülkede yedek ve hatta ucuz işgücü olarak görülen göçmenler sermayenin zenginleşmesi için araçsallaştırılmıştır. Fakat aynı göçmenler yerel halkın geniş kesimleri tarafından aslında istenmemekte, hor görülmekte ve tehdit edilmektedir. Bu durum günümüzde Lenoir ve Labonte’nin belirttiği gibi sosyal dışlanmaya maruz kalanların sadece yukarıda bahsi geçen kitlelerden ibaret olmadığını; göçmen kitlesinin de ciddi düzeyde sosyal dışlanmaya maruz kalan bir sınıf olarak dünyada var olduğunu göstermektedir.

1.6 Göç Edenlerin Hukuki Statüleri

Dünyadaki sanayi ülkelerinin tamamı 21. yüzyılda birer göç ülkesi haline gelmiştir. Bu nedenle içinde bulunduğumuz çağ “göç çağı” olarak tanımlanmıştır. İnsanlık tarihi boyunca bu kadar çok sayıda insanın doğduğu ülke dışında başka bir ülkede yaşamadığı gerçeğinden hareketle göç olgusunun bu yüzyılı tanımlayan bir özellik olduğu iddia edilmektedir. Göç alan pek çok ülkenin kitle iletişim araçlarından yayılan haberler, bu ülkelerdeki göç olgusunun belirginliği hakkında bilgi sunduğu gibi göçe dair egemen söylemi üreten medyanın göçe ve göçmen gruplara dair kurduğu egemen temsilleri de ortaya koymaktadır. Göç, sadece göçmenlerin değil yerli halkın da gündelik yaşamını etkileyen, ideolojik farklılıklara göre şekillenen farklı politika, söylem ve yasal uygulamalara yol açmaktadır (Yalçın, 2017, s. 18).

Göçmen; sosyal, siyasi veya ekonomik nedenlerle gönüllü olarak bir başka ülkeye gidenleri, bir umudun peşinde eski hayatlarını geride bırakıp bir bilinmezliğe doğru hareket edenleri tanımlamak için geliştirilmiş bir kavramdır. Mülteci; din, dil, ırk, siyasi düşünce veya kimlikleri nedeniyle kendi ülkelerinde baskı görüp vatanlarını terk etmek zorunda kalanları ifade etmektedir. Mülteci, bir başka ülkeye sığınma talebinde bulunduğu anda ancak o ülke tarafından kabul edildiği zaman mülteci statüsünü hak edebilmektedir. Bu talebin kabul edilmemesi durumunda ya da resmi süreç devam ederken ki durumda statüsü sığınmacı olarak kalmaktadır. Koşullar ve statüler her ne olursa olsun bu insanlar, yerküre üstünde yaşayabilmek için bir parça toprak arayan insanlar olarak tarihteki yerlerini almaktadır

(Arıboğan, 2020, s. 66). Göç eden insanların dünyada ve ülkemizde sahip olabilecekleri hukuki statülerine ilişkin sınıflama sırasıyla aşağıda açıklanmaya çalışılacaktır.

Uluslararası göç söz konusu olduğunda göçmen; sosyo-ekonomik durumunu gerekçe göstererek daha iyi yaşam standartlarına ulaşabilmek adına bulunduğu ülkeden diğerine göç eden kişileri tanımlamaktadır. Ancak yapılan bu kavramsallaştırmada göçmenler yer değişikliği kararını bilerek ve isteyerek kendi iradeleriyle almaktadır. Bu bağlamda göçmen, göç etmeye karar verme sürecinde baskı, şiddet, savaş, siyasi ayrımcılık, ekolojik bozulmalar gibi baskı yaratabilecek her türlü unsurdan bağımsız bir şekilde göç etme kararını almaktadır. Dünya çapında yaşanan göçlerin en yaygın olanı sosyo-ekonomik gerekçelerle yapılan göçler olduğundan; maddi olarak daha konforlu bir yaşam umuduyla milyonlarca insan her yıl göç etmektedir. İkinci Dünya Savaşı'ndaki ağır yenilgiden sonra çok hızlı sanayileşme hamleleriyle ekonomisini güçlendirmeye çalışan Avrupa ülkelerinin (özellikle Almanya) Türkiye gibi işsizliğin yoğun olduğu ve işgücü fazlası bulunan gelişmemiş ülkelerden çok sayıda göçmen kabul etmesi bu durumun bir örneğini teşkil etmektedir. Ülkemizde ise göçmen olgusu 26 Eylül 2006 tarihinde Resmî Gazete'de yayımlanarak yürürlüğe giren 5543 sayılı İskân Kanunu'nun 3. maddesine göre tarif edilmekte ve işlem görmektedir. İlgili kanuna göre göçmen tanımı, "Türk soyundan ve Türk kültürüne bağlı olup, yerleşmek amacıyla tek başına veya toplu halde Türkiye'ye gelip bu kanun gereğince kabul olunanlardır" şeklinde yapılmaktadır. Aynı kanun göçmenliğin temel şartını "Türk soyundan ve Türk kültürüne bağlı olmaktan" aradığı için Arap soy ve kültüründen gelen Suriyelilerin resmîyette göçmen olarak kabul edilebilmesi mümkün olmamaktadır (Tümtaş, 2020, s. 117).

Kimlik farklılığından dolayı vatandaşı olduğu ülkede siyasi olarak baskılanan, ayrımcılık gören, dışlanmaya veya şiddete maruz kalan ya da kalabilecek durumda olduğundan ülkesini terk etmek zorunda olan insanlara sığınmacı statüsü verilebilmektedir. Sığınmacı statüsü geçici bir durumu anlatmaktadır. Zira sığınmacı statüsü mülteci olabilmek için başvuruda bulunan lakin bu başvurularına henüz yanıt verilmemiş olunan kişileri kapsamı içine almaktadır. Bu nedenle sığınmacılık nihai bir statü olmayıp; mültecilik talebi sonuçlanana kadar devam eden bir süreci anlatmaktadır. Bugün dünyada milyonlarca insan yaşadığı birtakım baskı ve şiddete dayalı olaylar nedeniyle ülkesinden ayrılarak başka bir ülkeye sığınmakta ve mülteci başvurusunun sonuçlanmasını beklemektedir (Tümtaş, 2020, s. 117). "Sığınmacı ile mülteci kavramı sıklıkla birbirine karıştırılsa da birbirinden farklı kavramlardır. Sığınmacı, mülteciden farklı olarak iltica talebiyle ilgili makamlara başvurmuş ancak ilgili makamlar tarafından hakkında henüz karar verilmemiş ve mülteci statüsü tanınmamış kişileri tanımlamak için kullanılan bir kavramdır" Öte yandan sığınmacı da tıpkı mülteci gibi kendi köken ülkesinin korunmasından yoksundur. Bu nedenle mülteci statüsü kazanmamış olsalar da çoğunlukla bu kişilerin geldikleri ülkelerde savaş veya siyasi sebeplerle can güvenlikleri bulunmadığından; zorla geri gönderilmeleri söz konusu olmamaktadır (Gökmen, 2020, s. 23).

Mülteci statüsü ise etnik, inanç, siyaset vb. kimlik farklılıklarından dolayı vatandaşı olduğu kendi ülkesinde baskı, şiddet, ayrımcılık ya da dışlanma hisseden ve bu türden kötü muamelelerle karşılaşan veya karşılaşma potansiyeli olan kişilerin kendi yaşadıkları ülkelerini terk ederek başka bir ülkeye yerleşmek üzere zorunlu olarak göç etmesi ve yaptığı başvurular sonucunda aldığı hukuksal statü olarak kabul edilmektedir. Mülteci statüsünün hangi koşullarda verilebileceği 28 Temmuz 1951 tarihli Cenevre Sözleşmesi'nde "1 Ocak 1951'den önce meydana gelen olaylar sonucunda ırkı, dini, tabiiyeti, belirli bir toplumsal gruba mensubiyeti veya siyasi düşünceleri yüzünden, zulme uğrayacağından haklı sebeplerle korktuğu için vatandaşı olduğu ülkenin dışında bulunan ve bu ülkenin korumasından yararlanamayan, ya da söz konusu korku nedeniyle, yararlanmak istemeyen; yahut tabiiyeti yoksa ve bu tür olaylar sonucu önceden yaşadığı ikamet ülkesinin dışında bulunan, oraya dönemeyen veya söz konusu korku nedeniyle dönmek istemeyen her şahsa uygulanacaktır" şeklinde hükme bağlanmıştır. Bu nedenle mülteci statüsü elde edebilmek için bireylerin mensup olduğu toplumsal yapı (ırk, din, siyasi düşünce vd.) nedeniyle baskı ve zulüm göreceğine dair haklı gerekçelerle kendi ülkesini terk ederek gerekli başvuruları yapmış olması gereklidir. Ancak Türkiye'de uygulanmakta olan fiili durum; Türkiye'nin Cenevre Sözleşmesi'ne 1961 yılında koyduğu şerhler nedeniyle farklılıklar göstermektedir. Türkiye, "Cenevre Sözleşmesi'nin hiçbir hükmü, mülteciye Türkiye'de Türk uyruklu kimselerin haklarından fazlasını sağladığı şeklinde yorumlanamaz" şeklindeki şerhiyle kendi vatandaşını koruma altına almıştır. Ayrıca Türkiye, Cenevre Sözleşmesi'ne göre tanınması gereken mülteci statüsünü; coğrafi kısıtlama koşuluyla tanıyacağına dair şerhiyle de coğrafi konumundan kaynaklanan dezavantajları en aza indirmeyi amaçlamıştır. Nitekim 4 Nisan 2013 tarihinde kabul edilen 6458 sayılı Yabancılar ve uluslararası koruma kanununun 61. maddesi bu konuda muğlaklık bırakmayacak ölçüde açık bir açıklama getirmiştir. Kanun mülteci statüsünü: "Avrupa ülkelerinde meydana gelen olaylar nedeniyle; ırkı, dini, tabiiyeti, belli bir toplumsal gruba mensubiyeti veya siyasi düşüncelerinden dolayı zulme uğrayacağından haklı sebeplerle korktuğu için vatandaşı olduğu ülkenin dışında bulunan ve bu ülkenin korumasından yararlanamayan ya da söz konusu korku nedeniyle yararlanmak istemeyen yabancıya veya bu tür olaylar sonucu önceden yaşadığı ikamet ülkesinin dışında bulunan, oraya dönemeyen veya söz konusu korku nedeniyle dönmek istemeyen vatansız kişiye statü belirleme işlemleri sonrasında mülteci statüsü verilir." şeklinde açıklamıştır. Buna göre Türkiye, sadece Avrupa ülkelerinden gelen sığınmacıları mülteci olarak kabul edebilmektedir. Bu nedenle hangi gerekçeyle olursa olsun Suriye'den Türkiye'ye göç eden insanlara resmi olarak mülteci statüsü verilememektedir (Tümtaş, 2020, s. 117).

Uluslararası hukuk bağlamında mülteci kavramı vatandaşı olduğu ülkede çeşitli zorlayıcı veya baskılayıcı nedenlerden dolayı zulüm göreceğinden endişe ettiği veya korktuğu için ülkesine geri dönemeyen veya dönmek istemeyen kişileri ifade etmek için kullanılmaktadır. Mülteciler, uluslararası hukuk tarafından tanınmakta ve korunmaktadır. Bu bağlamda İnsan hakları evrensel bildirisininin 14. maddesine göre

herkesin sığınma talebinde bulunma hakkı vardır. Ancak mülteci statüsüne ilişkin 1951 Cenevre Sözleşmesi'nin bağlayıcı hükümlerine rağmen Türk hukukunda bir kişiye mülteci statüsü verilebilmesi için şu şartların varlığı aranmaktadır.

1. Kişi Avrupa'dan gelmiş olmalıdır. Zira sadece Avrupa'dan gelen kişilere mülteci statüsü verilebilmektedir.
2. Kişinin yabancı olması ve vatandaşı olduğu ülke tarafından diplomatik olarak korunmaması gerekmektedir.
3. Mültecilik bireysel olarak tanınan bir statüdür. Kitlesele bir mültecilik statüsü tanıma işlemi mümkün olmamaktadır.
4. İltica eden kişinin vatandaşı olduğu ülkede zulme uğrama riskinin bulunduğu dair haklı bir dayanağının olması gerekmektedir. Buna "wellfoundedfear" denir. (Gökmen, 2020, s. 24)

Bu nitelikleri taşımayan kişilere Türk hukukuna göre mülteci statüsü verilememektedir. Türkiye'nin hukuki olarak yalnız Avrupa ülkelerinin vatandaşlarından gelecek olanlara mülteci statüsü verebilmesi; Avrupa dışından gelenlere karşı sorumsuz davranabileceği anlamına gelmemektedir. Cenevre Sözleşmesi'nin 33. maddesine göre: "Hiçbir taraf devlet bir mülteciyi; ırkı, dini, tabiiyeti, belli bir sosyal gruba mensubiyeti veya siyasi fikirleri dolayısıyla hayatı ya da özgürlüğü tehdit altında olacak ülkelerin sınırlarına, her ne şekilde olursa olsun geri göndermeyecek veya iade etmeyecektir" Bu "geri göndermeme" ilkesinden dolayı Türkiye, Avrupa dışından gelen mültecilerin üçüncü bir ülkeye yerleştirilene kadar kendi topraklarında bulunmasına izin vermektedir. Bu bağlamda ülkemizde yürürlüğe giren Yabancılar ve uluslararası koruma kanunu, göç alan yazınına ve mevzuata şartlı mülteci kavramını kazandırmıştır. Buna göre şartlı mülteci statüsü: "Avrupa ülkeleri dışında meydana gelen olaylar sebebiyle; ırkı, dini, tabiiyeti, belirli bir toplumsal gruba mensubiyeti veya siyasi düşüncelerinden dolayı zulme uğrayacağından haklı sebeplerle korktuğu için vatandaşı olduğu ülkenin dışında bulunan ve bu ülkenin korumasından yararlanamayan ya da söz konusu korku nedeniyle yararlanmak istemeyen yabancıya veya bu tür olaylar sonucu önceden yaşadığı ikamet ülkesinin dışında bulunan, oraya dönemeyen veya söz konusu korku nedeniyle dönmek istemeyen vatansız kişiye statü belirleme işlemleri sonrasında şartlı mülteci statüsü verilir" şeklinde açıklanmaktadır. Bu kanuna göre Türkiye, Avrupa ülkeleri dışından gelen ve uluslararası koruma başvurusunda bulunan kişilere, üçüncü bir ülkeye yerleştirilinceye kadar şartlı mülteci adlı bir statüyle geçici koruma sağlamaktadır (Tümtaş, 2020, s. 120).

Yabancılar ve uluslararası koruma kanunu kapsamında göç alan yazınına ve mevzuata giren bir diğer kavram da ikincil korumadır. İkincil koruma, Türkiye'nin uluslararası sözleşmelerdeki şerhi nedeniyle mülteci veya şartlı mülteci olarak tanımlayamayacağı kişileri geri göndermemek ve koruma altına almak için geliştirdiği bir yasal düzenlemedir. Yabancılar ve uluslararası koruma kanununun 63. maddesi ikincil korumayı "Mülteci veya şartlı mülteci olarak nitelendirilemeyen, ancak menşei ülkesine veya ikamet ülkesine geri gönderildiği takdirde; ölüm cezasına mahkûm olacak veya ölüm cezası infaz edilecek, işkenceye, insanlık

dışı ya da onur kırıcı ceza veya muameleye maruz kalacak, uluslararası veya ülkelerindeki silahlı çatışma durumlarında, ayırım gözetmeyen şiddet hareketleri nedeniyle şahsına yönelik ciddi tehditlerle karşılaşacak olması nedeniyle menşei ülkesinin veya ikamet ülkesinin korumasından yararlanamayan veya söz konusu tehdit nedeniyle yararlanmak istemeyen yabancı ya da vatansız kişiye statü belirleme işlemleri sonrasında ikincil koruma statüsü verilir” şeklinde açıklamaktadır. Bu duruma örnek olarak; şeriatla yönetilen bir ülkede evlilik dışı birliktelik yaşadığı için öldürülecek olan bir kadının, ölümden kurtulmak için Türkiye’ye sığınması ve Türkiye’nin bu kadını korumak için verebileceği ikincil koruma statüsü verilebilmektedir (Tümtaş, 2020, s. 121).

Avrupa Birliği (AB) Konseyi 2001 yılında onayladığı Geçici koruma yönetmeliği ile AB ülkelerine doğru yaşanan ya da yaşanacak olan kitlesel göç hareketlerinde; ülkelerin göçmen kabul politikalarındaki farklılıkları gidererek, potansiyel mültecileri kabul etmeye AB ülkeleri arasında dayanışma ve yük paylaşımını teşvik etmeyi amaçlamıştır. Bu bağlamda düzenlenen geçici koruma statüsü, AB üyesi olmayan ülkelere gelen ve köken ülkelerine geri gönderilemeyen insanlar için hemen koruma sağlayan olağanüstü bir önlem olarak kabul edilmiştir. Türkiye’deyse geçici koruma statüsü, Suriye’deki iç savaş nedeniyle, kitlesel bir şekilde ülkesini terk etmek zorunda kalan Suriyelilerin Türkiye’ye sığınması sonrasında 6458 sayılı kanun kapsamında mevzuatta yer almıştır. Kanunun 91. maddesinde geçici koruma: “Ülkesinden ayrılmaya zorlanmış, ayrıldığı ülkeye geri dönemeyen, acil ve geçici koruma bulmak amacıyla kitlesel olarak sınırlarımıza gelen veya sınırlarımızı geçen yabancılara geçici koruma sağlanabilir” şeklinde tanımlanmıştır. Kanunun yine bu maddesinde, “Bu kişilerin Türkiye’ye kabulü, Türkiye’de kalışı, hak ve yükümlülükleri, Türkiye’den çıkışlarında yapılacak işlemler, kitlesel hareketlere karşı alınacak tedbirler, ulusal ve uluslararası kurum ve kuruluşlar arasındaki iş birliği ve koordinasyon, merkez ve taşrada görev alacak kurum ve kuruluşların görev ve yetkilerinin belirlenmesi Bakanlar Kurulu tarafından çıkarılacak yönetmelikle düzenlenir” ibaresine yer verilmiştir. Bu doğrultuda 22 Ekim 2014 tarihinde Geçici koruma yönetmeliği yürürlüğe girmiştir. Bu yönetmeliğin 3-f maddesinde “geçici koruma” kavramı “Ülkesinden ayrılmaya zorlanmış, ayrıldığı ülkeye geri dönemeyen, acil ve geçici koruma bulmak amacıyla kitlesel olarak sınırlarımıza gelen veya sınırlarımızı geçen, uluslararası koruma talebi bireysel olarak değerlendirmeye alınamayan yabancılara sağlanan koruma” şeklinde açıklanmıştır. Geçici Koruma Yönetmeliği, Türkiye’de özellikle Suriyelilerin hukuki statülerinin netleştirilmesi açısından önem arz etmektedir. Yönetmeliğin geçici 1. maddesinde “28 Nisan 2011 tarihinden itibaren Suriye Arap Cumhuriyeti’nde meydana gelen olaylar sebebiyle geçici koruma amacıyla Suriye Arap Cumhuriyeti’nden kitlesel veya bireysel olarak sınırlarımıza gelen veya sınırlarımızı geçen Suriye Arap Cumhuriyeti vatandaşları ile vatansızlar ve mülteciler, uluslararası koruma başvurusunda bulunmuş olsalar dahi geçici koruma altına alınırlar” ibaresine yer verilerek, Suriye vatandaşlarının statüleriyle ilgili mevzuattaki muğlaklık ortadan kaldırılmıştır (Tümtaş, 2020, s. 122).

1.7 Göçmenlik Sorunları

Göç, yarattığı sonuçlarla birey ve toplumların yaşamında ciddi birtakım değişikliklere neden olmaktadır. Zira göç; ekonomik ve kültürel yapıda yaşanan değişimleri açığa çıkararak birtakım dönüşümleri sağlamaktadır. Ayrıca göç, göçmenlerin yerleştikleri topluma uyum sağlamalarını ve yerel halkın göçmenleri kabullenmelerini etkileyen sosyo-ekonomik, siyasal ve toplumsal pek çok sorunu bünyesinde barındırmaktadır. Bu durum farklı bir dil öğreniminin zorunlu olduğu uluslararası göç deneyimlerinde daha belirgin hale gelmektedir. Yaşanan bu deneyimler toplumların bilincinde silinmez izler bırakmaktadır. Öyle ki zorunlu gerekçelerle yurdunu terk ederek göç eden kişiler; alışmış oldukları çevre, kültür ve yaşayış biçiminden uzaklaştıkları için ruhsal yapılarında yıkıcı birtakım sonuçlar doğabilmektedir. Göçmen olmanın toplumsal dinamikleri, ekonomik gerekçeli göçler ile zorunlu gerekçelere dayanan göçlerde farklılık göstermektedir. Şiddet, çatışma, savaş gibi yaşam hakkını tehdit eden gerekçelerden dolayı yurtlarını terk eden insanlar genellikle ilk etapta komşu ülkelere sığınmaktadır. Bu grup içerisindeki ancak küçük bir grup ise belirli bir zaman sonra sosyo-ekonomik olarak daha iyi imkanlar sunan gelişmiş ülkelere yeniden göç edebilmektedir (Tunç, 2015, s. 32). Göç, göç alan ve veren toplumlarda ciddi birtakım sosyolojik ve kültürel değişimlere neden olmaktadır. Yaşanan bu değişimler ve bu değişimlerin neden olabileceği sorunlar göçmen ve ev sahibi (yerel) halklar bağlamında açıklanmaya çalışılacaktır.

Tarih boyunca yaşanan göçlerden olumlu veya olumsuz olarak en fazla etkilenen kesim göçmenler olmuştur. Vatanlarını, ailelerini, mallarını ve daha birçok şeylerini geride bırakıp çıkılan uzun bir yolculuğun ardından daha önce hiç tanımadıkları bir ortamda yaşamak zorunda kalan göçmenler bir kısmını öngörebildikleri ciddi sorunlarla yüz yüze kalmıştır. Bu sorunların başında gelen uyum sorunları ve ırkçılığa maruz kalma durumu; çoğu zaman egemen grubun azınlık gruba karşı takındığı dışlama ve ayrımcılık içeren davranışlar ile ortaya çıkmaktadır (Perşembe, 2005, s. 59). Göçmenlerin varlığı göç alan ülkelerde en çok tartışılan konulardan biridir. Tartışma temelde göçmenlerin, yaşadıkları topluma entegre olup olmadıkları üzerinden yürütülmektedir. Entegrasyon, göç denince hemen akla gelen popüler bir kelimedir; ancak bu kavramdan tarafların anladığı şeyler farklıdır. Ülkelerin uyguladığı göç politikası, temelde göçmenlerin iş piyasasına daha iyi erişmesini sağlayarak onların ekonomiye katılımlarını sağlamak yönündedir. Çalıştığı sektörde işler iyiye gittiğinde ve göçmenlerden ekonomik yarar sağlandığı düşünüldüğünde yerli halk göçü desteklemektedir. Fakat işler kötüye gittiğinde göçmenler, ekonomik kötüye gidişle özdeşleştirilmekte ve ülkedeki kötüye gidişten bütünüyle sorumlu tutulmakta olduğundan; göçün kısıtlanması ve hatta durdurulması istenmektedir. Bu nedenle dünya genelinde göçmenler, çoğu zaman ekonomik kriz anlarında günah keçisi olarak görülmektedir. Bu duruma örnek olarak Almanya'ya savaş sonrası dönemde göçmen işçilerin çalışmaya gelişi verilebilir. Almanya'ya işçi olarak gelen göçmenler ilk başta toplum tarafından coşkuyla karşılanmış ve desteklenmiştir. Çünkü göçmen işgücüne ihtiyaç duyulmuştur. Ancak 1970'lerdeki ekonomik krizle birlikte "Göçmenler gelip işimizi, evimizi elimizden alıyorlar"

şeklinde bir algı yaygınlaşmıştır. Hatta 1980'lerde artık ihtiyaç kalmadığı düşünülen Türk işçilerine ülkelerine geri dönmeleri için teşvik paraları teklif edilmiş ve ödenmiştir. Ayrıca bu konuyla ilgili yerli halkın tutumundaki tutarsızlıklar da dikkat çekicidir. Göçmenlerin bir taraftan Alman nüfusun normlarını bütünüyle kabul etmeleri (asimilasyon) beklenirken, öte yandan, ayrışmaları ve hatta ülkelerine geri dönmeleri beklenmektedir. Entegrasyon ise çoğu ülkede geniş olarak kabul gören toplumsal bir kavram değildir, hatta egemen kültüre tehdit olarak görülmektedir. "En iyi uyum asimilasyondur" görüşü çoğu ülke halkının göçmenlerle ilgili görüşlerini özetler gibidir (Yalçın, 2017, s. 86).

Avrupa toplumlarında Anti-Müslüman bir ırkçılık mevcut olduğundan Anadolu gibi muhafazakâr bir yerden Almanya'ya göç eden kişilerin çok fazla sorunla karşılaştığı bilinmektedir. Perşembe (2005) bu sorunların en önde geleninin toplumsal kabul olduğunu şu şekilde dile getirmektedir: "Almanya'da, başka bir dünyaya ait, Avrupa dışı bir kültüre sahip olan yabancı bir grup olarak tanımlanan Türkler, toplumsal kabul eksikliğinin sıkıntısını her zaman çekmişlerdir" (Perşembe, 2005, s. 78). Müslümanlara karşı Avrupa toplumunda yıllardır süregelen önyargıyı tüm Avrupalılar için genellemek elbette doğru değildir. Ancak yaşanan olaylara bakıldığında İslam düşmanlığının geldiği boyutu görmek mümkündür. Buna örnek olarak 1991 ve 1993 yıllarında Almanya Mölln ve Solingen kentlerindeki yangın faciaları verilebilir. Bu kundaklama yangınlarda sekiz Türk hayatını kaybetmiştir (Unat Abadan, 2017, s. 286).

AB azınlıklar merkezi 2013 yılında bir araştırma yapmış ve Avrupa'da yaşayan her üç Müslümandan birinin son on iki haftada önyargı ve dışlamaya maruz kaldığını rapor etmiştir. İki yıl boyunca Ali Levent adıyla McDonalds'da çalışan Günter Wallraff isimli aktivist, Almanya'da yaşayan Türklerin iş hayatında maruz kaldığı ayrımcılığı bir belgeselle ortaya koymuştur. Daha sonra bu sefer de bir siyahi kılığına girerek ev aramış ve resmi dairelerde işini halletmeye çalışmıştır. Her iki durumda da Alman olmayanların maruz kalabileceği ayrımcılığı, dışlanmayı, hak gaspını, önyargıları ve düşmanca tavırları deneyimlemekle kalmamış çarpıcı bir biçimde yayımladığı bir belgeselle de belgelemiştir (Yalçın, 2017, s. 135).

Türkiye'yi ve Türk halkını örnek verecek olursak Suriyeli sığınmacılara karşı "mülteci" adı altında bir dışlama ve önyargının yaşandığı görülmektedir. Bunun yanı sıra genellemeler de söz konusudur. Suriyeli sığınmacılar tarafından olumsuz bir davranışla karşılaştığı zaman bu genellikle kişiye değil de Suriye milletine isnat edilmektedir (Karararslan ve Gençoğlu, 2019, s. 126). Bu durumu kanıtlayan bir açıklama olarak Simmel (2016), yabancıların birey olarak değil belirli bir tipte yabancı olarak algılandıklarını belirtmektedir (Simmel, 2016, s.19). Ülkemizde Suriyeli sığınmacıları dışlama mekanizmaları, bazı yerel yöneticiler tarafından öyle bir düzeye ulaştırılmıştır ki; su ve mezar yeri vermeme, aşevinde yemek vermeme, kâğıt toplayanların araçlarına el koyma, plajları yasaklama gibi yaşadığımız çağda hiçbir demokratik siyasinin anılmaktan hoşlanmayacağı şekle kadar evirilebilmiştir. Bu

durum aslında ilgili siyasilerin adalet ve demokrasiye ilişkin en temel iddia olan temel insan haklarından vazgeçtiklerini göstermektedir. Zira kâğıt üstündeki hiçbir genel geçer hüküm, insan ya da insan topluluklarını hayatın olağan akışında sergiledikleri tutum kadar anlatmamaktadır. Burada belirleyici olan, turnusol kâğıdı işlevi gören göçmenlerdir. Göçmenlere ayrımcılık yaparken ya da ayrımcı politikaları göçmenler için meşru göstermeye çalışırken; demokrasi iddiasında bulunmak derin bir çelişkiyi de bünyesinde barındırmaktadır (Özipek, 2021, s. 18). Öte yandan göçmenlerden birinin yaptığı hatanın tüm gruba atfedilerek toplu bir yargılama yapılması ve o gruba karşı olumsuz bir önyargı silsilesi oluşturulması da yaygın bir tutum olarak dikkat çekicidir. Bunun sonucunda ev sahibi toplum ve göçmenler arasında bir duvar örülmekte ve uyumsuzluk ortaya çıkmaktadır. Unutulmamalıdır ki: “Gruba inorganik bir şekilde eklenmesine rağmen, yabancı yine de grubun organik bir üyesidir” Yani göç edip ülkeye alındığı andan itibaren göçmenler tam bir vatandaş olamasa da o ülkenin belli birtakım haklarından yararlanarak yaşamına yerli halk gibi devam etmektedir (Dokuyucu, 2020, s. 35).

Mart 2019’da Yeni Zelanda’da iki camide meydana gelen terör saldırısı Müslüman göçmenlere duyulan ayrımcılık, dışlanma ve hatta nefretin en belirgin örneklerinden biri olarak tarihteki yerini almıştır. İslam karşıtı bir teröristin nefretini yansıtmaması sonucu 49 Müslüman Cuma namazı kıldıkları esnada şehit edilmiştir (Ergin vd., 2019). Göçmen karşıtı siyasal düşüncelerin yükselişi, göç olgusunun toplumsal düzen için tehdit olarak görülmesi göçe karşı geliştirilen güvenlikçi bakış açısını yansıtmaktadır. Özellikle terör saldırılarını gerçekleştirenlerin göç eden insanlardan olduğu algısı, göçmenlerin içinde buldukları topluma uyumunda yaşanan sorunlardan kaynaklanan kriminal vakalar, göçü ve göçmeni kriminal bakış açısıyla inceleyen güvenlikçi bakış açısını desteklemektedir. Ancak yapılan birçok araştırma göçmenlerin kriminal vaka ve suç işleme istatistiklerinde yer alma oranlarının yerel halka göre oldukça düşük seviyelerde olduğunu göstermektedir. Bu durum göç ve göçmenlik olgusuna güvenlikçi şemsiyeden bakış açısının doğru olmadığına işaret etmektedir (Kesgin, 2015, s. 18).

Göçmenlere yönelik ayrımcılığın en güçlü argümanlarından biri de ekonomiyle ilgili birtakım yanlış algılarda kendini göstermektedir. Göçmenlerin ülkeye yük oldukları, kendi vatandaşlarına vermesi gereken kaynakları ülkelerin göçmenlere verdiği, göçmen çocukların istedikleri üniversitelerde okudukları gibi pek çok yanlış bilgi çoğunlukla ekonomik argümanlar üzerinden temellendirilmektedir. Fakat dünya genelinde görüldüğü gibi sosyal uyum ancak ekonomik entegrasyonla mümkün olabilmektedir (Özipek, 2018, s.130). Ekonomi açısından göç ve göçmenlik konusunu irdelenecek olursak; günümüzde birçok ülkede göçmen, yedek ve hatta ucuz iç gücü olarak görüldüğünden sermayenin zenginleşmesi için birer araç olarak kabul edilmektedir. Suriye’den Türkiye’ye yaşanan kitlesel göçlerden sonra, mültecilerin durumunu değerlendiren dönemin Başbakan Yardımcısı Veysi Kaynak, 5 Temmuz 2017 tarihinde Hürriyet gazetesine verdiği demeçte, Suriyeli mültecileri beşerî sermaye olarak görmemiz gerektiğini belirterek şunları söylemiştir: “Şu anda

Kahramanmaraş'ta, Adana'da, Osmaniye'de Gaziantep'te hatta Ankara Ostim'de eğer Suriyeliler olmazsa düz işçilik yapacak eleman yok. Fabrikalarımız durur” Yine Gaziantep Büyükşehir Belediye Başkanı Fatma Şahin, 2 Şubat 2014 tarihinde henüz aday olduğu dönemde Hürriyet gazetesinden Vahap Munyar'a verdiği demeçte: “Suriyeliler Gaziantep'e ilaç gibi geldi. Gaziantep'li iş adamı 140 bin göçmeni “ilaç gibi” görüyor” yorumunda bulunmuştur. Bu bağlamda mülteciler, ucuz iş gücü olarak değerlendirilip sermayenin kârlılığını artıracak bir araç olarak görülmektedir. Kitlesele göçlerde göçmenler bir yandan ucuz işgücü olarak değerlendirilirken bir yandan da sermayenin ürettiği mal ve hizmetlerin tüketiminin artmasına, yani ekonominin büyümesine etki ederek sermaye açısından çift yönlü bir kârlılık yaratmaktadır (Tümtaş, 2020, s. 91).

Yaşanan uluslararası göçler sonucunda din, dil, ırk ve gelenek bakımından birbirinden tamamen farklı olan birey ya da gruplar bir arada yaşamaya mecbur bırakılmıştır. Bu durum iletişim ve uyum konusunda ciddi birtakım engelleri beraberinde getirmiş ve daha karmaşık sorunlara neden olmuştur. Zira insanların kendi vatanlarından ayrılmaları herhangi bir zorlayıcı nedene dayalı olmadan sadece ekonomik gerekçelere dayalı olarak yapılmış olsa bile ciddi birtakım siyasal ve sosyal sonuçlar doğurmaktadır. Zira yerleştikleri yeni ülkelerinde göçmenler, farklı kültürel ve sosyal realitelerin etkisiyle yeni kolektif kimlikler geliştirmeye mecbur bırakılmıştır. Bu durum göçmenlerin kendi kültürlerini, kimliklerini irdelemesine ve içinde buldukları sosyal çevreye karşı reaksiyon göstermelerine neden olmuştur (Kümbetoğlu, 2003, s. 271).

Göç, sadece göçmeni değil ev sahibi olan yerel halkı da birçok yönden geri dönülemez biçimde etkilemektedir. Bu bağlamda göç, sadece göç edenlerin etkilendiği bir süreç değil; aynı zamanda göç alan toplumdaki yerel halkın toplumsal yapısının da derinden etkilendiği karmaşık bir süreç olarak kabul edilmektedir. Özellikle kitlesele bir göç olduğunda birbirine yabancı iki toplumun büyük bir kitle halinde karşı karşıya gelmesi söz konusu olmaktadır. Göç, sadece fiziki bir yer değişiminden veya göçmenlerin nüfusa dahil olmasından ibaret değil, aynı zamanda göçmenlerin kültürlerinin, kimliklerinin, kişisel ve sosyal tarihlerinin de göç ettikleri yere taşınmasını içeren bir süreci ifade etmektedir (Karaarslan ve Gençoğlu, 2019, s. 11). Bu durum göçmenlerin ve yerel halkların birbirlerine yabancı bir toplumla karşılaşmaları anlamına gelmektedir. Her iki toplum da kendi kültürel özelliklerini, kimliklerini ve yaşam tarzlarını karşı tarafa yansıtmakta ancak birbirlerine adapte olma konusunda birtakım zorluklar yaşamaktadır. Türkiye örneğine bakıldığında zaman Suriye, Irak gibi Ortadoğu ülkelerinden gelen Müslüman göçmenlerin çoğunlukta olduğu gözlemlenmekte ve bu durum bir din ortaklığına işaret etmektedir. Ancak hem yerel halkın hem de göçmenlerin toplumsal yapılarına bakıldığında zaman kültürel ve kimlik açısından çok fazla farklılığın olması dikkat çekicidir. Ortadoğu kökenli göçmenlerin Türkiye'deki sınır şehirlerinde sayılarının fazla olması; Türk halkının gelenek ve yaşam tarzına uygun olmayan bazı sosyal faaliyetlerinin göze batmasına neden olmaktadır. Bu bağlamda göç neticesinde meydana gelen farklılıkların zenginlik olabilmesi için göçmenlerin toplumda hâkim olan

kültüre saygılı olması beklenmektedir. Çünkü bir toplum, uyum içerisinde yaşamak için ortak değerlere gereksinim duymaktadır. Bu ortak değerler çoğu zaman göç edilen yerdeki ev sahibi toplumun kültürü ve değerleri olmaktadır. Bu nedenle çoğu zaman yerel halk, göçmenlerden kendilerine uyum sağlamasını beklemektedir (Dokuyucu, 2020, s. 41). Göçün yoğun olarak yaşandığı yerlerde yerel halk, göçmenlerin; sayıca fazla olmasından, sosyo-kültürel açıdan buldukları yere baskın gelmesinden, buldukları bölgelerde demografik yapıyı değiştirecek düzeye erişmesinden ciddi düzeyde endişe duymaktadır.

Göçmenler göç ettikleri ülkelerde kendilerini kabul ettirebilmek için ciddi çabalar sarf etmektedir. Bunun için çevreyle etkileşim içerisinde olan göçmenler bazen topluma kendini kabul ettiremediği gibi bazen de toplumdaki dışlanmalarına engel olamamaktadır. Göçmenlerin içinde buldukları topluma kendilerini kabul ettirmelerinde; ekonomik güçleri, dil öğrenme kapasiteleri, eğitim durumları ve meslekleri ciddi anlamda etkili olmaktadır. Birbirinden farklı kültürlere sahip olan göçmen ve ev sahibi toplumların uyum süreçleri, benzer kültürlere sahip olanlara göre çok daha geç ve sancılı olmaktadır. Göçmenlerin uyuma dair yaşadığı en büyük sorun dil olduğundan, gittikleri ülkede konuşulan dili öğrenmeleri hayati önem taşımaktadır (Apak, 2014, s. 58). Göç edilen ülkenin dili öğrenildiği takdirde göçmenler, toplumsal rollerine etkin bir şekilde katılarak bireysel ihtiyaçlarını kolayca karşılayabilmektedir. Eğitimli veya ekonomik gücü yüksek göçmenlerin dil bilme ya da öğrenme ihtimali daha yüksek olduğundan bu sınıflardaki göçmenlerin topluma uyum sağlaması nispeten daha kolay olmaktadır.

Göçmen çocuklar, göç ederek yerleştikleri ülkelere kendilerini izole ederek çeşitli toplumsal olaylara ya da sokak eylemlerine karışabilmektedir. Avrupa yakın geçmişte bu tip olaylara sahne olmuş; bu sorunu yaşayarak farkına varmıştır. Toplum tarafından ötekileştirilen bu çocuklar, topluma uyum sağlamayarak marjinalleşmeye itilmektedir. Bu nedenle göçmenlerin içinde buldukları topluma uyumunu sağlayacak, hızlandıracak ve kolaylaştıracak olan en önemli etken eğitimidir. Eğitim öncelikli olarak dil eğitimi ile başlamalı ve "Entegrasyon ailede başlar" ilkesince dil eğitiminin önemi aileler tarafından fark edilerek desteklenmelidir (Yelken,2019, s. 28). Göçmenlerin ve ev sahibi yerel halkların yaşadığı birçok sorun iyi bir eğitim ile çözülebileceğinden; eğitim ciddiye alınmalı ve aile bireyleri tarafından desteklenmelidir.

2.BÖLÜM

TÜRKİYE'DE YAŞAYAN SURİYELİLER VE ALMANYA'DA YAŞAYAN TÜRKİYELİLER BAĞLAMINDA GÖÇ VE EĞİTİM POLİTİKALARININ İRDELENMESİ

2.1 Türkiye'nin Göç Tarihi

Türkiye, hemen her bakımdan mirasını kabul ettiği Osmanlı İmparatorluğu'nun son zamanlarında kaybettiği topraklardan Anadolu toprağına doğru yaşanan yoğun kitlesel göç dalgalarını da kabul etmiş; günümüzde ise Avrupa'ya yönelik gerçekleştirilen uluslararası göçlerin bir güzergâhı olmasının yanı sıra yeni karakterdeki göç hareketlerinin de hedefi haline gelmiştir. Böyle bir göç yoğunluğunu tarihi boyunca deneyimlemek zorunda kalan Türkiye'nin; imparatorluk döneminden itibaren göçe dair çeşitli politikalar geliştirdiği ve uygulamaya koyduğu gözlemlenmişken; ülkede hali hazırda var olan veya yeni gelmiş olan göçmenlerin uyumuna yönelik ise herhangi bir politika geliştirme ihtiyacı duymadığı görülmüştür. Uluslararası göçün yoğun olarak yaşandığı Avrupa, Amerika Birleşik Devletleri, Kanada gibi ülkelerin geliştirerek uyguladığı göç politikalarının yanı sıra göç ile ilgili akademik literatürlerinin de yoğun bir şekilde göçmen entegrasyonu sorununa odaklandığı görülmektedir (Duman, 2020, s. 48).

Osmanlı İmparatorluğu ilk olarak 1683-1699 yılları arasında Avusturya ile yaşanan savaşta alınan ağır yenilgi neticesinde kendi iç bölgesine doğru sınırlı ölçekte bir göç dalgasına maruz kalmıştır (Ağanoğlu, 2013, s. 33). Osmanlı İmparatorluğu'nun topraklarına doğru kitlesel nitelikte gerçekleşen ilk göç dalgaları ise 1856 yılında Kırım'daki savaş neticesinde yaşanan göçle başlamış ve bunu 1864 yılında Kafkas coğrafyasından yaşanan göçler izlemiştir (Karpaz, 2013, s. 13). Osmanlı İmparatorluğu'nun toprak kaybı yaşadığı son yıllarında özellikle Balkan ve Kafkas coğrafyalarından Türkiye'ye doğru yoğun kitlesel göç dalgaları yaşanmıştır. Genel olarak toprak kaybının yaşandığı bölgelerden Anadolu'ya doğru yaşanan göçler, Cumhuriyet Türkiye'sinde de devam etmiş ve ciddi demografik değişimlere neden olmuştur. 1990'lı yıllarda uluslararası göç dalgalarında yaşanan değişimlere paralel olarak Türkiye, Avrupa'ya transit geçmek isteyen göçmenlerin kullandığı bir rota olma özelliğini kazanmıştır (Duman, 2020, s. 49).

Osmanlı İmparatorluğu döneminde göç ile ilgili politika geliştirilmeye, modern vatandaşlık için çeşitli düzenlemeler yapılmaya Tanzimat ile başlanmıştır. Öncesinde din üzerinden ifade edilen tebalık durumu, Tanzimat ile birlikte 1864'te yasalaştırılan "Vatandaşlık kanunu" ile değiştirilmiştir. Tanzimat ile başlayan modernleşme hareketlerinde atılan adımlarla insanlara bazı haklar verilmeye çalışılsa da toplumsal yapıda var olan kemikleşmiş tebaa anlayışının izlerini silerek vatandaşlık anlayışına geçmek kolay olmamıştır. Islahat süreciyle birlikte hızlanan bu modernleşme hareketleri sonucunda 1857'de göç ve iskanla ilgili bir kararname yayımlanmıştır. İlgili kararnameye göre Sultan'a sadakat yemini eden ve kanunlara saygı

gösteren tüm yerleşimcilere Osmanlı'nın kapılarının açık olduğu; gelenlere din, örf ve adetlerinin yerine getirilmesinde tam bir özgürlük ve serbestlik tanınacağı taahhüt edilmiş; yerleşimcilerden herhangi bir bedel beklemezsizin onlara toprak temin edileceği ve onların vergi ve askerlik hizmetlerinden muaf tutulacağı ifade edilmiştir. Bu iskân kararnamesiyle kaybedilen savaşlar neticesinde nüfusta yaşanan gerilemenin önüne geçilmeye çalışılmıştır (Karpaz, 2013, s. 153). Ayrıca Osmanlı İmparatorluğu döneminin kimlik ve vatandaşlık tanımlamalarında ciddi bir unsur olan din unsuru çıkarılan vatandaşlık kanunlarıyla değiştirilmeye çalışılmış; İttihat ve Terakki dönemindeyse yaşanan bu değişim çok net bir şekilde görülmeye başlanmıştır. Zira İttihat ve Terakki yönetiminin iskân anlayışı Anadolu'yu mümkün olduğunca etnik olarak Türkleştirme biçiminde uygulanmıştır. Ancak din üzerinden oluşturulan millet düşüncesinin etkisi bütünüyle son bulmamıştır. Bu dönemde gayrimüslim nüfus özellikle ekonomik gerekçelerle yerinden edilmiştir. Gayrimüslim nüfusa ait olan sermaye ve mülklerin iskân edilen göçmenlere aktarımı sağlanarak Türk ve Müslüman bir burjuvazi yaratılmaya çalışılmıştır. Ulus-devlet kurmanın ilk aşamalarının yaşandığı Erken Cumhuriyet döneminde vatandaşlık verilirken; Türk olmak yerine Osmanlı Müslümanı olmanın daha fazla tercih edildiği durumlar yaşanmıştır. Geç Cumhuriyet döneminde ise Kemalizm'in yükselişe geçmesiyle birlikte Türk ırkına yapılan vurgu önceki dönemlerle kıyaslanamayacak ölçüde belirginleşmiştir. Zira bu dönemde devlet, sadece Müslüman Türkleri göçmen olarak kabul edebilmekte olduğunu ciddi anlamda vurgulamıştır. 1931'e kadar ülkedeki göçmenlere Türk vatandaşlığı verilme kararında Türk değil Müslüman olmak belirleyiciyken; 1931 yılındaki ilgili metinlerde Türk ibaresi açıkça yer almıştır (Çağaptay, 2009, s. 125).

Ulus-devlet kurmanın ilk aşamalarına karşılık gelen Erken Cumhuriyet döneminde, ülke nüfusunun Türkleştirilmesi ve ekonomik olarak bir Türk burjuvazisinin yaratılması sürecinde mübadeleler etkili olmuştur.

30 Ocak 1923'te "Türk ve Rum nüfus mübadelesine ilişkin sözleşme ve protokol" gereğince Türkiye'de yerleşik durumda olan Rum Ortodoks dinine mensup Türk vatandaşları ile Yunanistan'daki Müslüman dinine mensup Yunan vatandaşları, İstanbul'da bulunan Rumlar ve Batı Trakya'da bulunan Türkler istisna tutulmak suretiyle mübadeleye tabi tutulmuştur. (Okutan, 2009, s. 227)

Gerçekleşen bu mübadelelerle 400 bin Rumeli Müslüman'ı Türkiye'ye gelirken; bu sayının 3 katı kadar yaklaşık 1 milyon 200 bin Rum Ortodoks (Anadolu'da yaşayan) ise Yunanistan'a gitmiştir. Mübadeleden muaf tutulan nüfus ise 100 bin İstanbul Ortodoksu ve Batı Trakya Türkü olmuştur (Aktar, 2012, s. 32).

Cumhuriyet'in kuruluşuyla birlikte yurtdışındaki Türkler belirli bir hiyerarşi ile sınıflandırılmış, "Türk soyluluk" söyleminin ağırlığına rağmen, bazı sınıftakilerin Türklüğü daha fazla makbul kabul edilmiştir. Osmanlı İmparatorluğu dönemindeki uygulamalardan miras kalan bu "makbullük hiyerarşisi", Türkiye'nin değişen dış politikası ile uyumlu bir

şekilde yeniden yapılandırılmıştır. Erken Cumhuriyet döneminde hayata geçirilen homojen bir ulus yaratma düşüncesinin büyük oranda gerçekleştiğinin kabul edilmesinin ardından devletin göçe dair resmi politika ve uygulamaları da değişmiştir (Duman, 2020, s. 55). Cumhuriyet'in kuruluşuyla birlikte başlayan ve devam eden süreçte yaşanan sosyo-ekonomik ve sosyo-politik gelişmeler, Cumhuriyet Türkiye'sinin imparatorluk dönemine göre çok daha homojen bir toplum yarattığını göstermektedir. 1934 tarihli İskân Kanunu, "Türk soyu ve kültürüne" mensup olan kişilerin ülkeye göçlerini; ulus-devlet inşa etme sürecinde homojen bir toplum yaratılması açısından teşvik etmiştir (Duman, 2020, s. 57). Kanunla bu göçmenler hızla vatandaş yapıldığı gibi arazi, besicilik, ucuz kredi gibi kolaylıklardan da yararlandırılmıştır. Bu gerekçelerle 1934 tarihli İskân Kanunu, Türkiye'deki ulus-devlet inşa sürecinin hayati bir parçası olarak kabul edilmiş ve bu yasanın sağladığı imkân ve kısıtlamalarla Türk soylular ülkeye kabul edilirken; diğer unsurların reddi sağlanmıştır (İçduygu ve Aksel, 2013, s. 171).

İkinci Dünya Savaşı sonrasında Türkiye, 1950-1951 yıllarında Bulgaristan'dan kendi ülkesine doğru ciddi bir göç dalgasıyla karşı karşıya kalmıştır. Bulgaristan'da çeşitli asimilasyon politikalarına maruz kalan, eziyet gören ve hatta hayati tehlikeler yaşayan Türkler sonunda Türkiye'ye göç etmeye başlamış ve bu durum Türkiye'de toplumsal bir dönüşümü beraberinde getirmiştir. Zira bu tarihten önce ülkeye gelen göçmenlerin yerleşimi için ayrı yerleşim birimleri oluşturulurken; 1950-1951 yıllarındaki Bulgaristan göçmenlerinin iskanı için ayrı bir yerleşim birimi oluşturulmamış ve gelen göçmenler yerel halkın yaşadığı mevcut yerleşim birimlerine birkaç hane daha eklenmesi suretiyle yerel halkın arasına serpiştirilmiştir (Duman, 2020, s. 59). 1989 ve 1990'lı yıllarda ülkeye biri Irak diğeri Bulgaristan'dan olmak üzere iki ana kitlesel göç dalgası gerçekleşmiş ancak Bulgaristan göçmenleri daha iyi karşılanmıştır. Bu durum Erken Cumhuriyet döneminde kabul gören "makbüllük hiyerarşisinin" hâlâ devam ettiğini göstermektedir. Türkiye'ye doğru yaşanan son iskanlı göç hareketliliği ise 1992 yılında Ahıska Türklerinin göçü ile yaşanmıştır (İnan, 2016, s. 22).

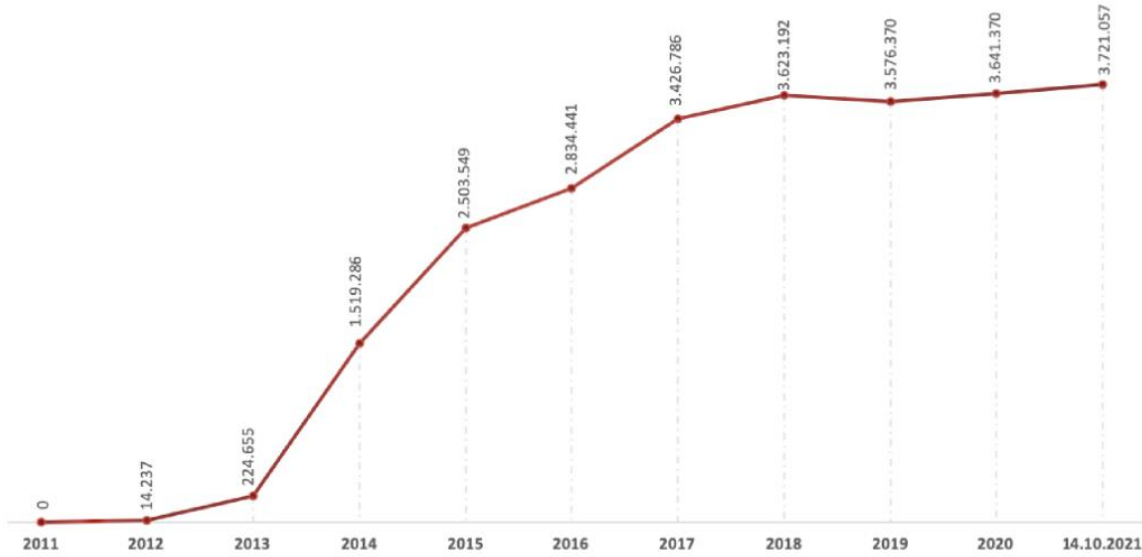
Günümüz Türkiye'sinde göçmen denildiğinde çoğunlukla Balkanlardan gelen Türkler ya da Avrupa'ya ve özellikle de Almanya'ya çalışmak üzere giden misafir işçiler anlaşılmaktadır. Fakat Türkiye'de birçok göçmen grup yaşamaktadır. Bunlar sadece Antalya'da yaşayan Almanlar, Fethiye'de yaşayan İngilizler, İstanbul gibi şehirlerde yaşayan Avrupalılar, Avrupa'ya göç ettikten sonra ülkesine geri dönen Türkler, Eski Sovyetler Birliği ülkelerinden ayrılarak göç eden ve hemen her işte çalışan kadınlar değildir. Ortadoğu'da çıkan savaşlardan dolayı ülkelerinden ayrılarak Türkiye'ye sığınan fakat çoğunlukla burada kalma niyeti de olmadığı için Türkiye'den Avrupa'ya göç etmeye çalışan geniş bir göçmen kitlesi, Türkiye'nin hemen bütün illerinde yaşam mücadelesi vermeye devam etmektedir. Savaş, dini ya da politik baskı, etnisiteye dayalı zulüm gibi nedenlerle Türkiye'ye sığınmış olan bu insanlar, hayat mücadelelerini sürdürürken bir yandan da daha iyi bir yaşam umuduyla Avrupa'ya doğru göç etmeye çalışmaktadır. 2011'de başlayan ve zaman içerisinde çeşitlenen savaşlar neticesinde

Türkiye'nin izlediği açık kapı politikası ile Türkiye'ye gelen, fakat AB ile imzalanan geri kabul ve göç anlaşmaları nedeniyle Avrupa'ya doğru göç etmelerine izin verilmeyen Suriyeli sığınmacıların yaşadıkları, günümüz dünyasında sadece siyasi sınırların değil, insanlığın sınırlarının da sorgulanmasına neden olmaktadır. Bu bağlamda Akdeniz'de benzerleri sayısız defa yaşanmış olan "Alan Kurdi'nin cansız bedeninin deniz kıyısına vurması" gibi dramlar göç, göçmen ve sığınmacı gibi konuları dünyanın gündemine taşımıştır. Bu esnada Türkiye'de bulunan Suriyeliler, Avrupa'ya geçmek için yeni yeni geçiş yolları denemeye devam etmektedir. Buldukları yollardan biri olan Çanakkale, Balıkesir, İzmir gibi sahil şehirlerinden denizyoluyla Yunanistan'a ve oradan da Avrupa'ya geçme fikri on binlerce Suriyeli göçmenin Ege denizinde boğularak can vermesine neden olmuştur. "Balıklar karnını Suriyelilerle doyurdu" diyen göçmenler halen Avrupa'da daha kaliteli bir yaşam kurma hayaliyle ölümü dâhi göze alarak sınırları geçmek için denizyoluyla çabalamaya devam etmektedir (Yalçın, 2017, s. 16).

2.1.1 Suriye'den Türkiye'ye uzanan göç

Bir insanın yaşamı boyunca kendisi için en değerli olan; ailesi ve çocuklarını yanına alarak veya almayarak hiç görmediği, tanımadığı, yabancı olduğu yerlere doğru yola çıkması kolay bir karar değildir. Zira bu karar sadece karar vereni değil bu karardan etkilenen aile fertlerini de olumsuz bir şekilde etkileyebilmektedir. Fakat göç sürecindeki belirsizliklerden kaynaklanan kaygı ve korkulara rağmen bu kararın verilebilmesi; bu kaygı ya da korkunun çok daha ötesini (yaşamını kaybetme ya da buna benzer tehlikeleri) ayrılmak zorunda olduğu ülkesinde yaşama tehlikesinin varlığını göstermektedir (Özipek ve Tanrıku, 2021, s. 27). Bu bağlamda Türkiye, soğuk savaşın bitimiyle birlikte dünyada yaşanan kaotik ortamdan etkilenmiş; ülkenin doğu ve güney sınırlarından çok yoğun bir şekilde gelen kitlesel göç akınlarıyla karşı karşıya kalmıştır. Bu göçlerden en büyüğü; 2011 Suriye Savaşının etkisiyle ülkelerini terk eden Suriyelilerin Türkiye sınır kapılarına yığılmasıyla başlamıştır. Yaklaşık 250 Suriyelinin, 29 Nisan 2011 tarihinde Hatay ili Yayladağı ilçesindeki Cilvegözü sınır kapısına doğru yönelerek harekete geçmesi Suriye'den Türkiye'ye yönelik gerçekleşen ilk toplu nüfus hareketliliğini oluşturmuştur. Türkiye'ye Suriye'den gelen bu ilk toplu hareket ile sınır geçilmiş ve Suriyelilerin Kaymakam Tolga Polat ile görüşmesinden sonra ilçedeki spor salonuna yerleştirilmeleri sağlanmıştır. Buna karşılık Türkiye devleti aynı gün sınırından geçerek gelenleri misafir kabul ettiğini, bu misafirlere her zaman kapılarının açık olacağını ve temel ihtiyaçlarının karşılanacağını, kimsenin zorla geri gönderilmeyeceğini resmi bir açıklamayla dünyaya ilan etmiştir. Fakat yaşanan savaşın şiddetinin giderek arttığı ve belki de biteceğine dair inancın yok olduğu 2013 yılı itibarıyla Türkiye'nin Suriyelilere dair "misafir" söylemi son bulmuş; Suriyelilerle ilgili kalıcı politikaların geliştirilme düşüncesi ağırlık kazanmaya başlamıştır. Bu bağlamda "Yabancılar uluslararası koruma kanunu" çıkarılmış ve bu kanuna bağlı olarak geliştirilen yönetmeliklerle birçok uygulama hayata

geçirilmiştir. Bu gelişmelerin akabinde Türkiye'ye göç eden Suriyelilerin sayısında özellikle 2013 yılı itibariyle agresif bir artış yaşanmıştır. Suriyelilerin sayısında yaşanan bu agresif artış ve Suriye'deki iç savaşın giderek şiddetlenmesi Suriyelilerin vatanlarına geri dönmelerini engellemiş ve Türkiye, Suriyelilere yönelik olarak göç politikalarını yasal zeminde geliştirerek ilerletmek zorunda kalmıştır (Coşkun ve Emin, 2018, s. 3).

Şekil 1. Türkiye’de bulunan geçici koruma kapsamındaki Suriyelilerin sayısının yıllara göre dağılımı

Kaynak: (Göç İdaresi Başkanlığı, 2021a).

14 Ekim 2021 tarihi itibariyle

Göç İdaresi Genel Müdürlüğü’nün 14 Ekim 2021 tarihli verilerine göre Türkiye’de bulunan geçici koruma kapsamındaki Suriyelilerin sayısının yıllara göre dağılımı şekil 1’de yer almaktadır. Şekilde açıkça görüldüğü gibi Suriye’den yaşanan göç dalgası 2013 yılıyla birlikte agresif bir şekilde artış göstermiştir. Bu artış 2017 yılından itibaren dengelenmiş ve daha stabil bir hale kavuşmuştur.

AB üyesi devletler, Ortadoğu coğrafyasından kaynaklı bu yoğun göç karşısında tam anlamıyla büyük bir korkuya kapılmış ve göçten etkilenmemek adına birtakım tedbirler almayı ihmal etmemiştir. AB’nin aday ülkelerle yapmış olduğu “Geri kabul anlaşması” bu tedbirlerden biridir. Türkiye ile 2013 yılında imzalanan anlaşmaya göre AB, “izinsiz sığınmacı” olarak isimlendirdiği göçmenleri kabul etmeyecek ve aday üye devletler üzerinden gelen göçmenleri geri gönderme hakkına sahip olacaktır (Unat Abadan, 2017, s. 34). Avrupa devletlerinin bu tutumunun Türkiye’nin yükünü hafifletmeye yönelik olmadığı aşikardır. Zira bölgedeki en büyük göç hareketliliğine ev sahipliği yapan Türkiye devleti, üzerine düşen görevi fazlasıyla yerine getirmiştir. Dünyada en fazla sığınmacı barındıran ülke olarak Türkiye’nin bu konuda

sorumlu davranmadığını iddia etmek kabul edilebilir bir durum değildir. Avrupa, kendi konforlu yaşamının devamlılığını bozacağı endişesiyle Suriyeli sığınmacı kabulü konusunda aşırı derecede isteksiz davranmış ve dünya çapında bu konuda çok fazla sorumluluk almak istememiştir.

BM göç raporuna göre Ekim 2019 itibariyle Türkiye’de bulunan toplam sığınmacı sayısı 4 milyonu aşmış durumdadır. Bu sayının 3.6 milyonu Suriye uyruklu olup geçici koruma kapsamındaki sığınmacıları kapsarken; 170 bin Afganistan, 142 bin Irak, 39 bin İran, 5.700 Somali ve 11.700’de diğer milletlerden sığınmacılardan oluşmaktadır. 1923 ile 2011 yılları arasında Türkiye’ye gelen göçmen ya da mültecilerin sayısı 1.7-2 milyon civarında iken 2011-2017 yılları arasında 3.303.113 geçici koruma altındaki Suriyeli, ayrıca 400 bin de Suriyeli olmayan sığınmacı Türkiye’ye göç etmiştir (Erdoğan, 2018, s. 3). 88 yıl büyük bir zaman dilimi olmasına rağmen son 10 yıldaki göç yoğunluğuna bakıldığında göç çağında olduğumuz bir kez daha ortaya çıkmaktadır. Tarihte görülmüş en büyük göç hareketliliğinin yaşandığı günümüzde göçmenlerin çoğunluğu -özellikle Suriye halkı- zorunlu olarak göç etmektedir. Günümüze kadar Türk halkı ve çeşitli yardım kuruluşları, Suriyelilerin temel ihtiyaçlarının karşılanabilmesi için gıda, barınma ve giyinme gibi kalemlerde çeşitli kampanyalar ve gönüllü çalışmalar yürütmüştür. Fakat 10 yılı aşkın süredir Türkiye’de ikamet eden ve sayıları her geçen gün artan Suriyelilerin kısa süre içinde ülkelerine geri dönmeyecekleri anlaşıldığından artık geçici ya da misafir olarak görülmelerinin yanlışlığı anlaşılmış ve uzun vadeli plan-projelerle ülkeye uyum sağlamaları sağlanmaya çalışılmaktadır (Dokuyucu, 2020, s. 49).

Tablo 2. Türkiye’de bulunan geçici koruma kapsamındaki Suriyelilerin yaş ve cinsiyet dağılımı

YAŞ ARALIĞI	ERKEK	KADIN	TOPLAM
0-4	263.193	245.693	508.886
5-9	293.298	275.465	568.763
10-14	220.442	207.086	427.528
15-18	139.215	119.230	258.445
19-24	285.916	215.405	501.321
25-29	222.921	161.783	384.704
30-34	168.102	122.003	290.105

YAŞ ARALIĞI	ERKEK	KADIN	TOPLAM
35-39	126.134	98.779	224.913
40-44	86.192	75.147	161.339
45-49	58.423	57.116	115.539
50-54	46.347	45.206	91.553
55-59	35.265	35.316	70.581
60-64	23.248	24.004	47.252
65-69	15.142	15.986	31.128
70-74	8.948	9.857	18.805
75+	7.959	10.365	18.324
TOPLAM	2.001.529	1.719.528	3.721.057

Kaynak: (GİB, 2021b).

14 Ekim 2021 tarihi itibarıyla

Tablo 2’de görüldüğü gibi Göç İdaresi Genel Müdürlüğü’nün 14 Ekim 2021 tarihi itibarıyla paylaştığı verilere göre Türkiye’de kayıtlı geçici koruma altındaki Suriyeli sayısı toplam 3 milyon 721 bin 57 kişi olmuştur. Bu kişilerin 1 milyon 763 bin 622’sini (%47,4) 0-18 yaş arası çocuklar oluşturmakta iken; 0-18 yaş arası çocuklarla kadınların toplamı ise 2 milyon 635 bin 676’sını (%70,8) oluşturmaktadır. Ayrıca ilgili tabloya göre Suriyeli erkekler, toplam Suriyeli sayısının %53,8’ini oluşturmaktadır. Suriyeli erkeklerin sayısı Suriyeli kadınların sayısından 282 bin 1 kişi fazla olup, erkek-kadın sayısı arasındaki en büyük fark 70 bin 511 kişi ile 19-24 yaş aralığında bulunmaktadır. Fakat yaş aralığı arttıkça bu fark azalmaktadır. Genç nüfus olarak tanımlanan 15-24 yaş aralığındaki Suriyeliler içerisinde de 759 bin 766 kişi bulunmaktadır. Suriyeli genç nüfusun toplam Suriyeli içindeki oranı %20,4 düzeyinde görünmektedir. Benzer şekilde 30 yaş altı Suriyeli sayısının 2 milyon 649 bin 647 kişi (%71,2) olması gelen kitlenin üçte ikisinden fazlasının bebek, çocuk ya da genç olduğunu göstermektedir. Bu durum kısa vadede geri dönmeleri mümkün olmayan, oldukça genç yaşlarda bulunan ve yüksek ihtimalle de Türkiye’de yaşayacak olan bu kitlenin içinde bulunduğu Türk toplumuna sosyal uyumunun önemini ortaya koymaktadır.

Tablo 3. Türkiye’de bulunan geçici koruma kapsamındaki Suriyelilerin en çok yaşadığı ilk 20 şehrin dağılımı

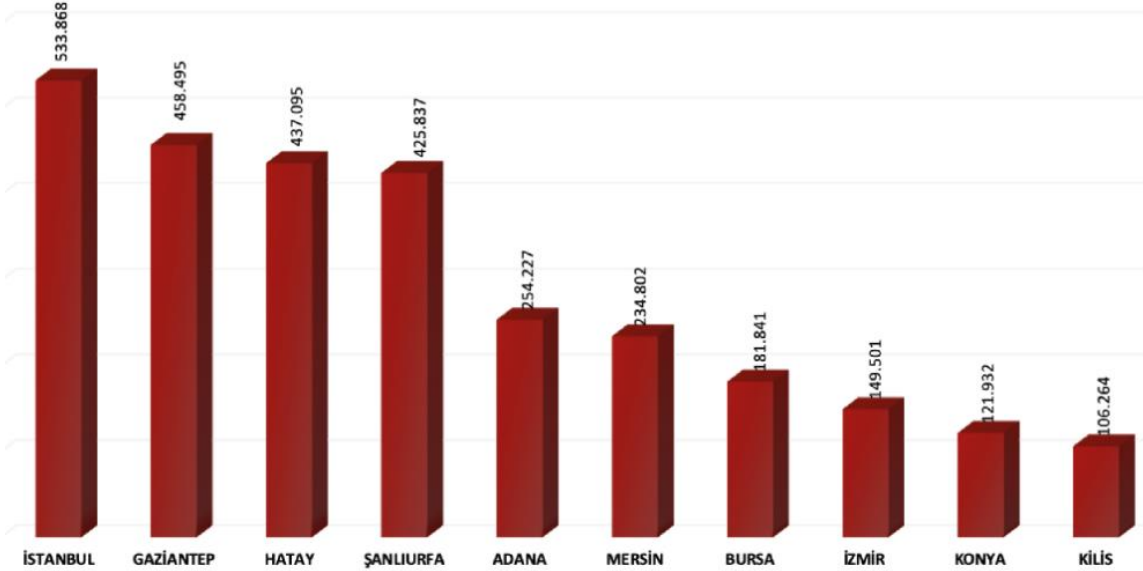
NO	ŞEHİR	SURİYELİ SAYISI	TÜRK NÜFUSUN % KAÇI KADAR SURİYELİ VAR?
1	İstanbul	533.868	%3,56
2	Gaziantep	458.495	%21,98
3	Hatay	437.095	%26,41
4	Şanlıurfa	425.837	%20,20
5	Adana	254.227	%11,33
6	Mersin	234.802	%12,76
7	Bursa	181.841	%5,95
8	İzmir	149.501	%3,42
9	Konya	121.932	%5,48
10	Kilis	106.264	%75,12
11	Ankara	102.148	%1,85
12	Kahramanmaraş	95.290	%8,18
13	Mardin	90.533	%10,63
14	Kayseri	81.856	%5,83
15	Kocaeli	56.001	%2,82
16	Osmaniye	46.368	%8,46
17	Malatya	31.636	%3,95
18	Diyarbakır	24.112	%1,35
19	Adıyaman	22.672	%3,59

NO	ŞEHİR	SURİYELİ SAYISI	TÜRK NÜFUSUN % KAÇI KADAR SURİYELİ VAR?
----	-------	-----------------	---

20	Batman	15.840	%2,56
----	--------	--------	-------

Kaynak: (GİB, 2021c). 14 Ekim 2021 tarihi itibariyle

Göç İdaresi Genel Müdürlüğünün 14 Ekim 2021 tarihli verilerine göre en çok Suriyelinin yaşadığı 20 şehir ve bu şehirlerdeki Suriyeli sayısı tablo 3'de yer almaktadır. Tabloda açıklanan verilere göre en çok Suriyeli barındıran şehir 533 bin 868 kişi ile İstanbul olmuştur. İstanbul'u 458 bin 495 kişi ile Gaziantep, Gaziantep'i 437 bin 95 kişi ile Hatay takip etmiştir. Suriyelilerin yerli nüfusa oranla en yoğun olduğu şehir ise %75,12 ile Kilis olmuştur. Kilis'i %26,41 ile Hatay, Hatay'ıda %21,98 ile Gaziantep takip etmiştir. Açıklanan verilere göre Türkiye'de Suriyelilerin olmadığı herhangi bir şehir bulunmamaktadır. Geçici koruma altına alınan kayıtlı Suriyelilerin ülke genelindeki Türk nüfusuna oranı ise %4,52 olarak belirlenmiştir. Öte yandan geçici barınma merkezlerinde kalan Suriyelilerin sayısı 52 bin 497 kişi olarak açıklanmıştır. Bu sayı Suriyelilerin yalnızca %1,4'ünün kamplarda yaşadığını göstermektedir. Geriye kalanlar ise şehirlerde yaşamını sürdürmektedir. Bu durum Suriyelilerin neredeyse tamamının (%98,6) şehirlerde yerel halkla iç içe yaşadığını göstermektedir (GİB, 2021).

Şekil 2. Türkiye'de bulunan geçici koruma kapsamındaki Suriyelilerin ilk 10 ile göre dağılımı

Kaynak: (GİB, 2021d).

14 Ekim 2021 tarihi itibariyle

Göç İdaresi Genel Müdürlüğünün 14 Ekim 2021 tarihli verilerine göre Türkiye’de bulunan geçici koruma kapsamındaki Suriyelilerin en fazla yaşadığı 10 şehrin dağılımı şekil 2’de yer almaktadır. Bu şehirler Kilis şehri hariç Türkiye’nin büyükşehir statüsüne sahip ve sosyo-ekonomik olarak gelişmiş şehirleridir. Bu durum göç eden Suriyeli sığınmacıların Türkiye ekonomisine katkı yapabileceği şehirlere yerleştiğini/yerleştirildiğini göstermektedir. Kilis şehri her ne kadar büyükşehir statüsünde olmasa da bünyesinde barındırdığı Suriyeli sayısıyla dikkat çekmektedir. Zira şehirde yaşayan insanların %42,4’ünün Suriyeli oluşu Kilis’e gelen hemen her Türk vatandaşının dikkatini çekmektedir. Hatta bu yoğunluk öyle bir düzeye ulaşmıştır ki şehrin neredeyse yarısının Suriyeli oluşu, şehre “Küçük Halep” benzetmesinin yapılmasını beraberinde getirmiştir. Türkiye’de şu anda yaşayan Suriyeli sığınmacılara geçici koruma statüsü verilmiştir. Geçici olarak tanımlanan bu statüler nedeniyle toplum gelen kişileri misafir olarak görmektedir. Bu durum göçmenlerin toplum nezdinde geçici olduğu düşüncesini oluşturmanın yanı sıra göçmenler için entegrasyona ihtiyaç olmadığı düşüncesini de oluşturmaktadır (Duman, 2020, s. 60). Bu durum her ne sebeple olursa olsun göç ederek Türkiye’ye sığınmış olan kitlenin içinde buldukları topluma uyum sağlayarak entegre olmalarını ciddi manada engellemektedir.

2.1.2 Türkiye’nin göçmen kriterleri ve Türkiye’de yaşayan Suriyelilerin yasal statüsü

Suriyelilerin Türkiye’ye akın akın göç etmesi Türkiye’nin tarih boyunca muhatap olduğu göç dalgalarından sadece birisidir. Bu göç dalgaları esnasında Türkiye, Suriye krizinin ilk gününden itibaren açık kapı politikası uygulayacağını ifade etmiş ve göçmen sayısındaki artışa rağmen bu politikasından vazgeçmemiştir. İlk başlarda Suriyeli sığınmacıların kısa süre içinde kendi ülkelerine geri dönecekleri düşünüldüğünden “misafir” olarak tanımlanmaları uygun görülmüş; ancak savaşın bir türlü bitmemesi ve mülteci sayısındaki önlenemez artış bu konuya dönük yeni çözüm arayışlarını beraberinde getirmiştir. Ayrıca çoğunlukla savaştan dolayı Türkiye’ye göç etmiş olan Suriyelilere dönük yapılan akademik çalışmalarda, bu insanların yasal statülerine dair yaşanan karışıklık göze çarpmaktadır. Bu bağlamda Türkiye’ye zorunlu nedenlerle göç etmiş olan Suriyeliler; sığınmacı, göçmen, mülteci, geçici koruma gibi farklı anlamlara gelen kavramlarla anılmaktadır. Ancak bu kavramların hiçbirisi Suriye’den göç etmiş olan insanların resmi statülerini açıklayamamaktadır (Tümtaş, 2020, s. 116).

Suriyelilerin Türkiye’ye kitlesel olarak göç etmesi ciddi bir kriz yaratmanın yanı sıra Türkiye’nin göç politikası bağlamında önemli bir dönüm noktası da olmuştur. Zira Suriyelilerin yoğun kitlesel göçlerine kadar Türkiye’nin mülteci politikası iki yasal dokümana göre belirlenmekteydi. İlgili dokümanlara göre Ortadoğu kökenli halklar koruma kapsamının dışında tutulmaktaydı. Bu dokümanlardan ilki “İskân Kanunu” dur. Göç edenler için ülkeye giriş, ülkede kalış ve resmi statü belirlenmesi için şartları belirleyen bu kanun “Türk soyundan ve Türk kültürüne bağlı olup, yerleşmek amacıyla tek başına veya toplu halde

Türkiye'ye gelip bu kanun gereğince kabul olunanları” resmi olarak göçmen kabul etmekte ve onlara çeşitli yasal haklar tanımaktaydı. Kanun kapsamına göre göçmen olarak kabul edilmeyecekler: “Türk soyuna ve Türk kültürüne bağlı olmayan yabancılar...” olarak ifade edilmekteydi. Ayrıca Türkiye'nin taraf olduğu ve bağlayıcılığı bulunan BM Cenevre Sözleşmesi'nde geçen mültecilerin hukuki statülerine dair 1967 protokolü, Türkiye tarafından “coğrafi sınır” şerhiyle onaylanmıştır. Yani AB üyesi ülke vatandaşları, Türkiye'den “mülteci” statüsü alabiliyorken; Avrupalı olmayan “sığınmacılara” karşı bir ayırım yapılmıştır. Suriyeliler yaygın bir şekilde “mülteci” olarak anılıp bilinmesine rağmen resmi olarak yukarıda bahsi geçen iki dokümanın da kapsamı dışında kalmakta ve standart bir mülteci olarak tanımlanamamaktadır. Bu konuda çözüme ulaşmak için çeşitli adımlar atılmış ve Cumhuriyet tarihinde ilk defa Ortadoğu kökenli bir halk olan Suriyeli sığınmacılara “geçici koruma kapsamında” resmi bir statü verilmesi için yasal düzenleme yapılmıştır. Bu düzenleme ile geri gönderilmeme gibi bir prensiple koruma sağlanan Suriyelilerin ülkeye girişleri, kalışları ve çıkışları 2013 yılında Türkiye Büyük Millet Meclisi (TBMM) tarafından kabul edilen Yabancılar ve uluslararası koruma kanunu ile belirlenmiştir. Bu bağlamda Suriyeliler hukuki olarak ne mülteci ne de sığınmacı statüsüne alınmamış onlar için yeni bir tanımlama geliştirilmiş ve “geçici koruma statüsü” tahsis edilmiştir (Gökmen, 2020, s. 26).

2.2 Almanya'nın Göç Tarihi

İki dünya savaşının her ikisinden de ağır yenilgiler alarak çekilen Almanya, zor duruma düşen ve daralan ekonomisini toparlamak, ekonomik olarak güçlenmek için ülkesine doğru verimli iş gücünü çekmek amacıyla dünyanın değişik yerlerinden işçi göçüne kapılarını sonuna kadar açmıştır. Bu bağlamda aralarında Türkiye'nin de bulunduğu birçok ülke ile farklı zamanlarda işgücü anlaşmaları imzalamıştır. Almanya'nın bu anlayışı işgücü ihtiyacını karşılamaya dönük bir amaç olduğundan geçici bir göçü öngörecektir şekilde düşünülmüştür. Bu nedenle toplum gelen insanları değerli bir misafir olarak görmüş ve ekonomiye sağlayacakları katkıdan sonra tekrar anavatanlarına geri döneceklerini varsaymıştır (Yağmurlu, 2019, s. 18).

Sovyetler Birliği'nin çöküşüyle birlikte bağımsızlıklarını elde eden Doğu Avrupa ülkelerinin AB'ye üyelik için başlattıkları süreçler, AB ülkelerinin istihdam açıklarını bu ülkelerden karşılama eğilimlerini artırmıştır. Bu nedenle AB ülkelerinin, Türkiye gibi ülkelere gelecek olan işgücüne ihtiyacı kalmamıştır. Son derece pragmatik bir bakış açısıyla liberal politikalar geliştirdiğini iddia eden Avrupa ülkeleri, işgücü bakımından duyulan ihtiyaç ortadan kalkınca ülkelerinde bulunan yabancılara karşı olumsuz bir tavır içine girmiştir. Bu bağlamda Almanya'da bulunan Türk göçmenlerin ikinci jenerasyonu istihdam piyasasında yer alamadığından işsizlik oranlarını yükseltici bir etkide bulunmuştur. Bu duruma kayıtsız kalamayan Almanya hükümeti ülkedeki yabancı kökenli insanların ya topluma tamamen entegre olmalarını ya da kendi köken ülkelerine geri dönmeleri için teşvikler içeren “geri dönüş” programlarına yönelmelerini sağlamaya çalışmıştır. Bütün bu gelişmeleri Türk

hükümetleri “asimilasyon” olarak değerlendirmiş ve yanlışlığını ifade etmiştir. Günümüzde ise Almanya, Avrupa’da göçmen sayısının hızlı bir şekilde arttığı ülkelerin başında gelmektedir. Göçmen sayısının artışı, özellikle son yıllarda savaş nedeniyle ülkesinden ayrılanlar yüzünden daha da görünürlük kazanmıştır (Saklan, 2020, s. 61). Bu nedenle Almanya ve diğer AB üyesi ülkeler göç, göçmen veya mülteci gibi kavramları artık ekonomilerine bir destek olarak değil bir yük veya ekonomik bir maliyet olarak görmektedir. Bu nedenle AB ülkeleri, diğer ülkelerle ülkelerine gelebilecek göçü önlemeye dönük anlaşmalar yapmaktadır (Alpago,2021, s. 105).

Tablo 4. Almanya’ya göç eden göçmen ve sığınmacı dağılımı

YIL	GÖÇMEN	SIĞINMACI	TOPLAM
2015	1.156.962	441.899	1.598.861
2016	635.308	722.370	1.357.678
2017	498.558	198.317	696.875
2018	460.000	161.931	621.931
2019	384.685	142.509	527.194
2020	248.607	102.581	351.188

Kaynak: (Das Statistische Bundesamt, 2020).

29 Haziran 2020 tarihi itibarıyla

Tablo 4’de görüldüğü gibi Almanya Federal İstatistik Dairesi’nin 29 Haziran 2020 tarihi itibarıyla paylaştığı verilere göre Almanya’ya göç eden göçmen ve sığınmacıların dağılımına ilişkin veriler açıklanmıştır. Buna göre Almanya’nın 1952 yılından bu yana tarihindeki en kalabalık göç dalgası 2015 yılında yaşanmıştır. 2015 yılında Almanya, yaklaşık 1.6 milyon göçmen ve sığınmacıyı ülkesine kabul etmiştir. Bu durum Almanya için bir rekordur. Almanya Başbakanı Angela Merkel’in 2015 yılındaki “Almanya güçlü bir ülke. Pek çok şeyi başardık. Bunu da başaracağız” söylemiyle göçmenler konusunda verdiği karar ile yüzbinlerce sığınmacıyı ülkesine kabul etmeye başlaması siyasi olarak ciddi anlamda hedef alınmasına yol açmıştır. Fakat 2015 ve sonraki yıllarda ciddi sayıda sığınmacıyı kabul eden Almanya bu konuda insani trajedilerin yaşanmasını engellemiştir.

2.2.1 Türkiye’den Almanya’ya uzanan göç

Göç, Türk tarihinde sıklıkla yaşanmış en belirgin vakalardan biri konumundadır. Zira Türkler tarihleri boyunca gerçekleştirdikleri göç hareketleriyle anılmıştır. Almanya’ya doğru yaşanan göç bunun en güncel örneğini teşkil etmektedir. Girdiği dünya savaşlarından ağır yenilgiler alan Almanya, sanayisini büyük bir hızla geliştirmeye çalışırken açığa çıkan işgücü ihtiyacını

dünyanın değişik ülkelerinden ve Türkiye’den ülkesine davet ettiği misafir işçiler yoluyla karşılama yoluna gitmiştir (Başkurt, 2009, s. 71). 30 Ekim 1961’de Türkiye ve Almanya arasında imzalanan “Türk işçilerinin Almanya’ya gönderilmesine dair anlaşma” uyarınca misafir işçi (gastarbeiter) olarak Almanya’ya giden ve yerleşen Türkler, zamanla misafir olmaktan çıkmış ve kalıcı olarak Almanya’ya yerleşmeye başlamışlardır. Öyle ki 1961 yılında bünyesinde 6800 Türk göçmen barındıran Almanya bugün sayıları milyonları aşmış olan Türk kökenli göçmene ev sahipliği yapmaya devam etmektedir (Aksoy, 2010, s. 8).

Almanya, ilk başta kendisini bir göçmen ülkesi olarak görmek istemediğinden her ne sebeple olursa olsun ülkesine gelen yabancıları misafir olarak tanımlamıştır. Fakat zaman geçtikçe gelen bu insanların geri dönmedikleri, ülkede kalıcı olmaya başladıkları anlaşıldıktan sonra göçmen olarak tanımlanmaları daha uygun bulunmuştur. Almanya, Türkiye’den işçi alımına son vermesine, Türk nüfusunu azaltmak için kesin dönüşlere maddi destek vererek teşvik etmesine rağmen Almanya’daki Türk nüfusu hızlı bir şekilde artmaya devam etmiştir. Bu durumun temelde iki nedeni bulunmaktadır: Birincisi ailelerin evlilik yoluyla birleşimi, ikincisi ise Türk nüfusunun doğum oranının Alman nüfusa göre daha yüksek orandaki artışıdır. Türk ekonomisinde yaşanan belirsizlikler, 12 Eylül 1980 darbesinin yarattığı baskı, terör, siyasi çekişmeler gibi nedenlerle Türkiye’den Almanya’ya doğru çok sayıda “aile birleşimi” göçü yaşanmıştır. Günümüzde ise Almanya’dan geri gönderilmeleri için Alman devleti tarafından gösterilen tüm çabalara rağmen üç kuşak Türk göçmen grubu Almanya’da yaşamını sürdürmeye devam etmektedir. Bunlardan ilki olan birinci kuşak, 1960’lı yıllarda kısa süreliğine çalışarak para kazanmak ve sonra da kesin bir şekilde Türkiye’ye dönmek düşüncesine sahipken zaman içinde kararları değişmiş ve Almanya’ya kesin olarak yerleşmiş olanlardır. İkinci kuşak Türkler birinci kuşakta yer alanların çocukları olup genellikle 1980’li yıllarda Almanya’ya gelmiş olanlardır. Üçüncü kuşak Türkler, üzerinde sosyo-ekonomik ve sosyo-kültürel araştırmaların oldukça yoğun bir şekilde yapıldığı kuşaktır. Bu kuşağın en önemli özelliği dünyaya Almanya’da gözlerini açmış olmalarıdır. Almanya’da doğan, büyüyen bu neslin Alman toplumuna entegrasyonu, dini-millî kimlik ve aidiyet duygularının nasıl biçimleneceği ciddi bir sorun olarak her iki ülkenin siyasileri tarafından tartışılmaktadır (Başkurt, 2009, s. 85). Almanya’da farklı ülkelerden gelen çok sayıda göçmen olmasına rağmen Türk kökenli göçmenler, Almanya içindeki en büyük göçmen grubunu oluşturduğundan ve göçmen kitleleri arasında en az asimile olmuş grup olduğundan ciddi anlamda dikkat çekmekte ve yoğun tartışmalara neden olmaktadır (Demirağ ve Kakışım, 2018, s. 138). Almanya’ya göç etmiş olan Türk nüfusu din, dil, gelenek, görenek ve aile yapıları itibarıyla ilk etapta Alman toplumundan ciddi farklılıklar göstermiş ve Alman kamuoyunda ciddi tartışmalara neden olmuştur. Bu bağlamda Alman yazar Max Frisch, Türk işçiler ile Alman toplumu arasındaki sorunlara değinirken; “Biz işgücü çağırdık ama insanlar geldi” şeklinde bir değerlendirmede bulunarak insan faktörünün uyum sorunlarında göz ardı edilmemesi gereken bir parametre olduğunu vurgulamıştır (Alpago, 2021, s. 105).

Tablo 5. Almanya’da bulunan Alman vatandaşı olmayan Türklerin ve yabancıların yaş dağılımı

Ülke	20 yaşın altında	20-45 yaş arasında	45-65 yaş arasında	65 ve üzeri yaşta	Ortalama Yaş	Toplam
Türk Kökenliler	66.290	630.285	514.800	250.535	46,7	1.461.910
Toplam (Ülkedeki tüm yabancı kökenliler).	1.912.115	5.579.795	2.879.760	1.060.785	38,0	11.432.460

Kaynak: (DSB; 2021a).

29 Mart 2021 tarihi itibariyle

Tablo 5’de görüldüğü gibi Almanya Federal İstatistik Dairesi’nin 29 Mart 2021 tarihi itibariyle paylaştığı verilere göre Almanya’da yaşayan kayıtlı yabancı sayısı ve yaş dağılımları açıklanmıştır. Buna göre, ülkedeki yabancıların sayısı yaklaşık 11.4 milyonu bulmuş; bunlar arasında Türkler 1 milyon 461 bin 910 kişi ile Almanya’da yaşayan en kalabalık yabancı grubunu oluşturmuştur. Söz konusu istatistik Alman vatandaşlığına geçen Türklerin sayısını içermemektedir. Şöyle ki; Alman vatandaşlığını elde eden veya Almanya’da doğan Türk kökenliler bu istatistik sonucuna dahil edilmemiştir. Alman vatandaşlığı olan Türk kökenlilerle birlikte ise Almanya’da yaşayan Türk kökenlilerin sayısının 3 milyonun üzerinde olduğu tahmin edilmektedir (Karaman, 2021). Ayrıca açıklanan istatistiğe göre Türk kökenli yabancıların ortalama yaşının 46,7 olduğu görülmektedir. Bu durum çifte vatandaşlık ya da Alman vatandaşlığına geçme hususunda çekinceleri olan yaş grubunun orta yaş ve üzerindeki insanlar olduğunu göstermektedir.

Tablo 6. Almanya’da bulunan Alman vatandaşı olmayan Türklerin sayısının yıllara göre dağılımı

ÜLKE	2015	2016	2017	2018	2019	2020
Türk Kökenliler	1.506.115	1.492.580	1.483.515	1.476.410	1.472.390	1.461.910

Kaynak (DSB, 2021b).

29 Mart 2021 tarihi itibariyle

Tablo 6'da görüldüğü gibi Almanya Federal İstatistik Dairesi'nin 29 Mart 2021 tarihi itibarıyla paylaştığı verilere göre Almanya'da yaşayan Türk kökenli yabancıların sayısının yıllara göre dağılımı açıklanmıştır. Buna göre, ülkedeki Türklerin sayısının azaldığı yönünde hatalı bir yorum yapılabilmektedir. Aslında bu durum Türk kökenli göçmenlerin, Alman vatandaşlığına geçmelerinden kaynaklanmaktadır. Alman vatandaşlığına geçen Türk kökenli göçmenler, sanki ülkedeki Türklerin sayısının azaldığı yönünde hatalı bir yoruma neden olmaktadır.

2.2.2 Almanya'nın göçmen kriterleri ve Almanya'da yaşayan Türklerin yasal statüsü

Almanya, göç politikasını gerek yasal zeminde şekillendirmek gerekse de yürütmek amacıyla çok uzun zamandır farklı hukuki yollar ve politikalar geliştirmiştir. Almanya genel olarak hukuki mevzuatının büyük bir kısmını İkinci Dünya Savaşı sonrasında tamamlamıştır. Bu bağlamda göç ve göçmenlik konularıyla ilgili olarak ilk defa 1965 yılında hukuki düzenlemeler geliştirmeye başlamıştır. Almanya'da göçmen olarak kabul edilebilmek için geçilmesi gereken resmi aşamalar bulunmaktadır. Almanya hükümetinin belirlediği bu aşamalar göçmenlik programı olarak bilinmektedir. Bu bağlamda Almanya'da uygulanmakta olan iki göçmenlik programı vardır. Bunlara başvuruda bulunabilmek için ilgili kişinin Alman ekonomisi için yarar sağlayabilecek bilgi, deneyim ve eğitime sahip olması beklenmektedir. Bu programlar; mavi kart ve yatırımcı vizesi olmak üzere ikiye ayrılmaktadır. Bunlardan mavi kart için başvuru yapabilmenin koşulu iyi derecede Almanca bilmek ve belirlenen işlerde çalışabilecek yeterliğe sahip olmaktır. Yatırımcı vizesi programına başvuru yapabilmek için ise kişinin Almanya'ya gittiğinde ülkeye yatırım yaparak ekonomiye pozitif katkı sunma zorunluluğu bulunmaktadır. Bu açıklamalara göre Almanya'nın göçmenlere yönelik yaklaşımı kendi pragmatik amacına dönük olduğundan; göçmen hakları açısından negatif ve zorlaştırıcı bir tutuma sahiptir. Şartları oldukça katı ve göçmen seçimi ise oldukça seçicidir (Günay vd., 2017, s. 48).

Almanya, ülkesine göç eden göçmen işçilerin geçici olmadığını fark ettikten sonra onlar için yasal düzenlemeler yapmaya başlamıştır. Son yıllarda yaptığı yasal düzenlemelerin bir kısmı göçmenleri asimile etme amacı taşıdığı iddiasıyla insan hakları ihlali olarak görülmüş ve eleştirilmiştir. Bu düzenlemelerden 1 Ocak 2005'de yürürlüğe giren Göç kanunu ile Uyrukluk kanunu ilk defa göç eden göçmenler -özellikle vasıflı işçiler- için entegrasyonu planlama ve kalıcı ikamet etme konularına dayanan hukuki bir metin olmuştur. Göçmenlerin, Almancayı ve Alman kültürünü öğrenerek; entegrasyon için öğrendiklerini bir yaşam tarzı haline getirerek; Almanya'da yaşayabilecekleri ifade edilmiştir. Yeni oturma kanununa ek olarak göç kanunu da Alman vatandaşlığının verilme şekli ve koşulunu değiştirerek sistemleştirmiştir. Alman vatandaşlığı, Almanya sınırları içerisinde gerçekleşen doğum ile elde edilmekteyken; değiştirilen Vatandaşlık kanunuyla yabancıların çocuklarının Almanya'da doğması durumunda, ebeveyninin en az 8 yıl boyunca Almanya'da ikamet etmesi ve kalıcı oturma izni alınması koşuluyla elde edilebilir hale gelmiştir (Yağmurlu, 2019, s. 22).

Almanya’da yaşayan Türklerin yasal statülerini irdelemeden önce; bu insanların Alman vatandaşlığını elde etmelerinin onlara sayısız avantajlar sağlayacağını kabul etmek gerekmektedir. Bu avantajların en önemlisi, Türklerin Alman vatandaşlığını kazanarak Almanya’daki konumlarını güvenceye almaları olarak görülmektedir. Alman devleti, vatandaşlığın kazanılmasını göçmenlerin Alman toplumunun ekonomik, kültürel ve sosyal yaşamına istendik bir şekilde uyum sağlamalarına bağlamaktadır. Bu uyumun sağlanması için göçmenler “Uyum kursları” adı altında çeşitli eğitimlere alınmaktadır. Bu kurslarda Almanca öğretiminin yanında Almanya’nın yasaları, kültürü ve tarihi hakkında bilgiler verilmekte ve yabancıların Alman toplumuna uyumu sağlanmaya çalışılmaktadır. Verilen eğitimler sonunda vatandaşlık sınavının başarılması ile uyum ve oryantasyon sertifikasının alınması sonucunda Alman vatandaşlığı verilebilmektedir (Azrak, 2011). Göçmenlerin Alman vatandaşlığını elde edebilmeleri için Almanya’da en az 8 yıl süreyle kesintisiz olarak yaşamaları, sosyal yardım almamaları, Almanca sınavından B1 sertifikası almaları ve vatandaşlık testini başarıları gerekmektedir. Ayrıca 2000 yılından sonra Almanya’da doğmuş olan çocuklardan, ebeveynlerinin herhangi biri süresiz oturma iznine sahip olanlar Alman vatandaşlığına geçebilmektedir. Günümüzde 500 bini aşkın Türk kökenli göçmen çifte vatandaşlığı, 800 binden fazla Türk kökenli göçmen ise Alman vatandaşlığını seçmiş durumdadır. Geriye kalan yaklaşık 1.5 milyon Türk kökenli göçmen ise sadece Türk vatandaşı olarak Almanya’da yaşamına devam etmektedir (Gemici, 2021).

2.3 Göçmen Eğitimi

Eğitimin konusu doğrudan doğruya insandır. İnsan, ancak eğitim gördüğünde insan olma vasfını kazanabilmektedir. Sosyal bir varlık olarak insan toplumsal hayatta var olabilmek, inşa edilen kültür ve medeniyeti geliştirebilmek ve insanlarla sağlıklı iletişim kurabilmek için nitelikli bir eğitime muhtaçtır (Bolay, 2010, s. 340). Eğitim, en bilindik özelliğiyle bireylere önceden belirlenmiş becerileri kazandırmaktır (Küçükahmet, 1997, s. 27). Bu beceriler; insani yetkinlik, akıl-duygu kullanarak muhakemede bulunma, başkaları ile sağlıklı iletişim kurabilme gibi süreçleri içermektedir. Bu süreçler hayata geçirildiğinde kişi kendini gerçekleştirmiş, insani vasıflarını hayata geçirmiş olmaktadır. Eğitim bir süreç olarak tasarlandığından yaşayan, canlı, dinamik bir tecrübe şeklinde devam etmektedir. Çünkü insanları hayata hazırlayan eğitim, hayatın içinden beslenen bir tecrübedir. Kültürel, toplumsal değerlerin insana kazandırılması açısından eğitim, insanın yaşadığı topluma sosyalizasyonunu da sağlamaktadır (Bolay, 2010, s. 333). Eğitimin temel odaklandığı nokta insan olduğu için başarılı olabilmesi de insan özelliklerinin iyi bilinerek ona uygun şartların sağlanmasına bağlıdır (Ev, 2007, s. 248).

Eğitim, bireylerin topluma uyumu için oldukça gereklidir. Zira içinde yaşadığı toplumun dini, dili, kültürü, gelenek ve göreneğine yabancı bir şekilde yaşayan bir bireyin o toplumda herhangi bir sorun yaşamadan yaşayabilmesinin en etkili fakat en zor yolu o bireyi sistematik

bir şekilde uygulanacak olan eğitim programına tabi tutmaktan geçmektedir. Bu bağlamda ülkedeki göçmenlerin eğitim almaması, göç alan ülkeler açısından gelecekte ciddi sorunlara neden olmaktadır. Ülkelerindeki savaş veya iç çatışmalardan dolayı göç eden çocuklar ve aileleri, eğitimden yeteri kadar faydalanamayınca toplumsal olarak uyumları zorlaşacak veya gerçekleşmeyecektir. Bunun sonucunda göçmenler, yaşadıkları toplumlar tarafından ötekileştirilecek ve suça karışmaları önlenemeyecektir. Bu nedenle göçmenlere yönelik uygulanacak olan eğitim politikaları kritik önem arz etmektedir (İli, 2020, s. 6). Özellikle son 15 yılda iç savaşların aralıksız devam etmesi ve yaşanan göçler nedeniyle en çok etkilenen kesimin kadınlar ve çocuklar olması, göç edilen ülkeler başta olmak üzere birçok ülkenin eğitimde etkili politikalar üretmesi ve uygulamasını gerekli ve zorunlu kılmaktadır (Saklan, 2020, s. 56).

Savaş ve göç, geniş halk kitleleri için hayatın normal akışının bütünüyle değiştiği; sosyal, fiziksel, psikolojik birçok sorunun ortaya çıktığı bir süreçtir. Yaşanan bu süreçte hem savaşın hem de göçün neden olduğu sorunları en alt düzeye indirebilmek için göç edilen yeni ülkeye uyum sağlamada en hayati unsur eğitim olmaktadır (Şahin,2020, s. 1). Ülkeler, göçmen uyumunun sağlıklı bir şekilde gerçekleşebilmesi için politikalar geliştirse de göç sürecinden en fazla etkilenen grup eğitim çağında bulunan göçmen çocuklar olmaktadır. Göç edilen ülkede yaşanan adaletsizlik, ötekileşme, yabancılaştırma ve yaşam standardındaki düşüş gibi birçok olumsuz gelişme göçmen çocukların ruh dünyasında telafisi zor hasarlara ve birtakım gelişimsel bozukluklara neden olmaktadır. Yaşanan bu olumsuzluklar çocuk ve gençlerin çevresine yönelik uyum sorunları yaşamalarına neden olmaktadır. Bu nedenle çocukların eğitim sürecinden mahrumiyetleri, erken yaşta evlilik yapmaları veya çalışmaları gibi birçok sorunla karşı karşıya kalınmaktadır. Eğitim alamayan bu çocuklar, büyüdüklerinde göç ettikleri ülke için tehlike oluşturabilmektedir (Gökmen, 2020, s. 32). Bu nedenle eğitim, göçmen çocuklar için yeni geldikleri ülkenin sosyal hayatına uyum sağlanmasında önemli işlevler görmektedir.

İnsanların, dünya üzerinde özgür dolaşım haklarının sınırlandırıldığı modern çağda sınırları aşması; çoğu zaman hedef alınan ülkeler tarafından engelleyici göç politikalarıyla karşılanmaktadır. Fakat tüm engellemelere rağmen küresel ölçekte yaşanan insan hareketliliği sürekli olarak artmaktadır. Bu süreklilikte; yüksek vasıflı, sosyo-ekonomik olarak güçlü, makbul göçmenlerin yanı sıra düşük vasıflı, öteki-yabancı sınıflamasını pekiştiren, makbul olmayan göçmenler de kendilerine yer aramaktadır. Göçmenlerin en temel problemi olan hak mahrumiyeti; zorluklarla dolu olan göç sürecini daha da zorlaştırmakta ve göçmenlerin ev sahibi topluma uyumunu zorlaştırmaktadır. Bu bağlamda göçmenlerin eğitim hizmetlerine erişim konusunda yaşadıkları zorluklar; yaşanan bu hak ihlallerinin en önemlilerinden biridir. Temel bir insan hakkı olarak kabul edilen eğitim konusuyla ilgili uluslararası platformlarda; zorunlu temel eğitimden yükseköğretime kadar tüm seviyelere erişim konusunda tam bir eşitliği öngören “İnsan Hakları Evrensel Bildirgesi” (1948), eğitimdeki her türlü ayrımcılığın önlenmesi ve fırsat eşitliğinin sağlanması için

“Eğitimde Ayrımcılığa Karşı Sözleşme” (1960), hukuki statüsü ne olursa olsun tüm çocukların eğitime erişmesinin onların temel hakkı olduğunu savunan “Çocuk Haklarına Dair Sözleşme” (1989) şeklinde sıralanabilen çok sayıda düzenleme yapılmıştır. Tüm bu düzenlemelere rağmen eğitime erişim ve fırsat eşitliği konusunda en fazla sorunlara maruz bırakılan toplumsal grup dünya üzerinde çeşitli yerlere dağılmış olan göçmen grupları olmuştur (Gershberg, Danenberg ve Sanchez, 2004, s.4).

Türkiye kendi iç hukukunda anayasasının 42. maddesinde “Kimse, eğitim ve öğrenim hakkından yoksun bırakılamaz.” hükmüne yer vererek; eğitim hakkını anayasal bir güvenceye kavuşturmuştur. Fakat 2011 yılı itibariyle beklenmedik, ani ve kitlesel ölçekte gerçekleşen Suriyeli göçü, göçmenlerle ilgili diğer pek çok konuda olduğu gibi eğitim konusunda da ülkenin ne kadar hazırlıksız olduğunu gözler önüne sermiştir. Zira köklü bir göç tarihine sahip olmasına rağmen Türkiye’nin göçmen eğitimiyle ilgili herhangi bir yasal düzenlemeye sahip olmadığı Suriyeli göçüyle anlaşılmıştır (Coşkun ve Görmez, 2018, s.5). Yaşanan bu hazırlıksızlığa rağmen GEM’ler aracılığıyla eğitim çağındaki Suriyelilere yönelik; Suriye müfredatına bağlı bir şekilde Arapça eğitim veren, temel eğitimi kapsayan eğitim merkezleri kurulmuştur. Bu merkezlerde görev yapan gönüllü öğretmenlerle, okul öncesinden lise düzeyine kadar eğitim hizmetleri yürütülmüştür. Suriyeli gönüllü öğretmenler, MEB ve Türkiye Diyanet Vakfı iş birliğiyle oluşturulan komisyonlar tarafından seçilmiştir. Suriyeli gönüllü öğretmenlere resmi çalışma izinleri olmadığı için UNICEF’in bulduğu fon ile PTT tarafından dağıtılan ön ödemeli kartlar vasıtasıyla ücret ödemesi yapılmış ve ilk etapta acilen Suriyeli sığınmacıların eğitim almaları için bu şekilde bir düzenleme hayata geçirilmiştir (Emin, 2016, s. 10).

Türkiye, kitlesel şekilde yaşanan Suriyeli göçünün akabinde bu çocukların eğitim alabilmeleri için çeşitli yol haritaları belirleyerek düzenlemeler gerçekleştirmiştir. Bu düzenlemeler etkisini kısa sürede göstermiş ve Türkiye’de bulunan 1 milyonun üzerindeki temel eğitim çağındaki Suriyeli çocuğun %60’ını okullaştırmayı başarmıştır. Göçmen eğitimi konusuna Almanya perspektifinden bakacak olursak; AB hukuku, Almanya’ya istisna gözetmeksizin bünyesinde barındırdığı tüm çocuklara ve gençlere uygun okula erişim konusunda bir zorunluluk getirmektedir. Bu nedenle Almanya, mülteci eğitimi konusunda özellikle 2014’den itibaren tüm eğitim sistemini harekete geçirerek eğitimcilerin bilgi, beceri ve yeterliliğini artırmaya dönük çalışmalar yapmıştır. Ek olarak öğrenciler için çeşitli bilgi platformları oluşturarak göçmen öğrencilere ek kapasite sağlanmasına yönelik yatırımları da arttırma yönünde adımlar atmıştır (İli, 2020, s. 5).

Dünya genelinde yaşanan büyük göç dalgalarında azımsanmayacak sayıda oldukları ve buldukları ülkeler için misafir olmadıkları anlaşılan göçmen çocukların, dünya ülkelerinin geleceğinde olumlu ya da olumsuz ama önemli etkilerde bulunacağı artık açıkça görülmektedir. Zor süreçlerden geçmiş olan bu göçmen çocukların tehlikeli terör örgütlerinin hedefi olmaması nitelikli bir eğitim sistemine dahil edilmelerine bağlı görülmektedir. Zira

başarılı ve uyumlu bir sosyal hayatı sağlamanın en etkili yolu eğitim olduğu için çocukların içinde buldukları ülkeye, ülkenin kurallarına, vatandaşlığına uyumu ancak nitelikli bir eğitimle sağlanabilecektir. Bu nedenle göçmen çocukların eğitimini sağlıklı bir şekilde tamamlamaları; toplumsal bütünleşmelerini sağlamaları, küresel barış ve dünyanın geleceği açısından son derece önemlidir (Gökmen, 2020, s. 8).

2.4 Göçmen Eğitimi Esnasında Karşılaşılan Sorunlar

Göç eden ve eğitim çağında bulunan çocukların eğitilmesi “kayıp nesil” olmamaları açısından oldukça önemli bir yer teşkil etmektedir. Fakat bu çocukların büyük bir kısmının teoride devlet okullarına gidebilecekken, pratikte gidememesi durumu tüm dünyada yaşanmaya devam etmektedir. Bu durumun çocuk işçiliği, ihmal-istismar, çocuk yaşta evlilik, dışlanma ve ayrımcılık gibi birtakım toplumsal sorunlara neden olma potansiyeli bulunmaktadır. Türkiye’de bulunan Suriyeli öğrencilerden Türkmen ve Kürt olanlar hariç hepsinin anadili Arapça olduğu için eğitim dili Türkçe olan bir müfredata uyum sağlamaları kolay olmamaktadır. Aslında dil sorunu, göçmenlerle ilgili hemen her konuda olduğu gibi eğitimde de meydana gelen sorun ve aksamaların temelini teşkil etmektedir (Dokuyucu, 2020, s. 71). Bu bölümde göçmenlerin eğitimi esnasında karşılaşılan sorunlar; dil sorunu, uyum ve iletişim sorunu, okul-aile uyumsuzluğu sorunu ve ekonomik sorunlar bağlamında açıklanmaya çalışılacaktır.

Dil, sosyal ve kültürel uyum için gerekli ve önemli bir etkidir. Eğitim açısından dilin önemini ifade etmek gerekirse; bireylere eğitimleri boyunca öğretilmek istenen her bir unsurun dil vasıtasıyla öğretilebileceği, verilen eğitimin niteliğinin açık ve net olarak anlaşılır ortak bir dil kullanılarak sağlanabileceği açık bir şekilde ortadadır (Akın, 2013, s. 33). Ayrıca okullarda farklı etnik kökenlere sahip öğrencilerin tüm sınıflara homojen bir şekilde dağıtılması durumunda ilgili bireyler azınlık kültürünün etkisinden kurtulmaktadır. Almanya’daki farklı etnik unsurların birbiriyle kaynaşarak yaşamaları üzerine yapılan çalışmalar, göçmenler ve yerel halkın çocuklarının aynı sınıfta ders görmelerinin özellikle dil öğreniminde başarıyı artırmakta olduğunu göstermiştir. Fakat genel olarak tüm dünyada göçmen çocukların eğitiminde karşılaşılan en temel sorunu dil öğreniminden kaynaklanan sorunlar oluşturmaktadır. Göçmen çocuklar için farklı bir dilin öğrenimi esnasında dilin yapısından kaynaklanan sorunlar olabileceği gibi farklı bir dil öğrenimine ailenin ya da yakınlarının destek vermemesi de bir sorun olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu duruma örnek vermek gerekirse; Arapça ve Türkçe’nin farklı alfabeleri kullanması ve telaffuz farklılıklarının öğrenmede birtakım zorluklar çıkarması göçmen eğitimini Türkiye’de ciddi anlamda zorlaştırmaktadır. Buna ek olarak dil farklılığı nedeniyle aileler, okula giden çocuklarına destek vermede yetersiz kalmaktadır. Bu sorunlar dil öğretimi ve verilen eğitimin niteliğini ciddi anlamda olumsuz etkilemektedir (Gökmen, 2020, s. 30).

Göçmen çocukların, göç ettikleri ülkelere sosyal ve kültürel açıdan uyum sağlamaları onların en temel ihtiyaçlarından biridir. Bu uyumun sistematik bir şekilde ve kontrol edilerek gerçekleşebileceği tek yer okuldur. Bu uyum sağlandığında öğrencinin sadece akademik başarısı değil hayat başarısı da artmaktadır. Uyum, bireyin kendi benliğiyle bulunduğu toplum arasındaki sosyal bağı sağlıklı bir şekilde devam ettirebilme sürecidir. Çocukların içinde buldukları sosyal ve kültürel çevreye uyumunun gerçekleşmesi ve nitelikli bir eğitim sürecinin sağlanması, onları gelecekteki öğrenmelerine hazırlamakta, kültür ve değer anlamında zenginleşmelerini sağlamaktadır. Akademik uyum; sosyal uyum ve toplum ile ilgili kurallara uyum gibi davranışsal uyum aşamalarını kapsayan bir kavramdır. Bir çocuğun okula akademik olarak uyum sağlaması, başarı düzeyinden devam durumuna kadar birçok etmende etkili olmaktadır. Çok kültürlü okullarda akademik uyum, farklı kültürlerin birbirleri arasında etkileşimine imkân tanıyan, mevcut kültürün olumlu taraflarını ortaya çıkaran bir eğitim programı ile sağlanmaktadır (Gökmen, 2020, s. 27).

Suriyeli çocuklar üzerine psikologlar tarafından yapılan araştırmalarda, eğitime katılımın sağlanması durumunda göçmen çocukların sınıf içerisinde çizdiği resim, yazılar bağlamında önceki yıllara göre çok daha düşük seviyede travmatik davranış sergiledikleri görülmektedir. Fakat göçmen ailelerin çoğunluğu maddi problemler yaşadığı için çocuklarının eğitim almalarını ikinci plana atmaktadır. Ekonomik gerekçelerle yaşadığı evi sık sık değiştiren ailelerin çocukları, uyum sağlayabileceği ve sürekli olarak devam edebileceği okul şansını kaybetmektedir. Zira çocukların maddi ve manevi olarak çevresi değişmekte ve bu değişim çocukların hem okul hem de dersten soğuyarak eğitimlerine ara vermelerine neden olmaktadır. Göçmen aileler, çektikleri ekonomik sıkıntılardan dolayı ilk olarak temel ihtiyaçlarının karşılanmasına odaklandıklarından çocuklarının eğitimine yeterince ilgi gösterememektedir. Ayrıca göçmen çocukların okulda yaşadıkları dil sorunu, velileri olan anne-babaların çocuklarının eğitimini takip etmek üzere öğretmenlerle iletişim kurmak için sahip olması gereken ortak dili kullanma becerisindeki ciddi sorunlar göçmen çocukların eğitim sürecini olumsuz etkilemektedir (Karakuş, 2006, s. 40).

Zorunlu gerekçelerle yapılan göçün ortaya çıkardığı pek çok sorunun arasında tek ebeveynlik ve ekonomik kırılganlıklar da bulunmaktadır. Savaşta pek çok kadın eşini kaybetmekte ve göç ettiği yerde çocuklarıyla birlikte yaşama tutunmaya çalışmaktadır. Tek ebeveynli ailelerde ise genellikle en büyük erkek çocuk aile reisliğini üstlenmekte ve diğer çocuklar ile birlikte küçük yaştan itibaren çalışmak ve para kazanmak zorunda kalmaktadır. Ailelerin yaşadığı maddi sorunlar, aile içi rollerde değişikliğe neden olmakta ve bu nedenle çocuk işçiliği sorunu ortaya çıkmaktadır. Alan araştırmaları; eğitim çağında bulunduğu halde çalışmak zorunda kalan Suriyelilerin okula gönderilmemesinin, aile geçimini üstlenmelerinden kaynaklandığını göstermektedir. Bu bağlamda yaşanan ekonomik sıkıntıların çocukların eğitimine ciddi zararlar verdiği görülmektedir. Sosyo-ekonomik durumu kötü olan göçmen ailelerinin yeterli gelirinin olmaması, kalifiye işçi olmadıkları için düşük ücretle çalışmaları kazanılan paranın sağlıklı bir şekilde geçim etmede yetersiz kalmasına neden olmaktadır. Bu nedenle aileler;

ekonomik problemlerle baş edebilmek, içinde buldukları şartlardan bir nebze olsun kurtulabilmek için çocuklarının eğitimlerini desteklemek yerine bir işe girerek çalışmalarını desteklemektedir. Çalışmak istemeyip okula gitmek isteyenler de ailelerinden yeterli desteği göremedikleri için zamanla okuldan soğuyarak eğitim hayatlarını sonlandırmaktadır (Saridoğan, 2019, s. 51).

Sosyo-ekonomik koşullar insan yaşamında önemli rolü olan unsurlardır. Zira sosyo-ekonomik koşullar, ailelerin psikolojisini ve ruh sağlığını olumsuz etkilediğinden; çocuklar da bu durumdan olumsuz etkilenmektedir. Göçmenler çoğu zaman ekonomik olarak günü kurtarma anlayışı içinde yaşadıklarından bir sonraki gün nasıl geçim edeceklerine dair ciddi endişeler taşımaktadır. Bu durum göçmen çocukların karakterinde olumsuz izler bırakmaktadır. Hatta yaşı ne kadar ilerlerse ilerlesin bu göçmen çocuklar kendilerine güven konusunda yaşadıkları bunalımdan kurtulamamaktadır. Özgüven problemi yaşayan bu insanlar çoğu zaman içinde buldukları toplumla uyum ve iletişim sorunları da yaşamaktadır (Gökmen, 2020, s. 30). Bu bağlamda göçmenlerin sosyal uyum süreçlerini hızlandırarak onların iletişim sorunlarını en aza indirecek olan eğitime erişmeleri öncelikle buldukları ülkenin resmi dilini öğrenmelerine bağlıdır. Göçmenlerle ilgili birçok konuda olduğu gibi uyum ve iletişim konusunda da buldukları ülkenin dilini öğrenme/bilme durumları onların içinde buldukları topluma uyum sağlayabilmeleri için ciddi anlamda belirleyici olmaktadır.

2.5 Türk Eğitim Sistemi

Türkiye’de eğitim hizmetleri bütünüyle Millî Eğitim Bakanlığı (MEB) sorumluluğunda gerçekleşmektedir. Türkiye’de zorunlu eğitim 66 aylıkken yani 5,5 yaşında başlayıp 18 yaşına kadar devam etmektedir. Eğitim kademeleri; okulöncesi, ilköğretim, ortaöğretim ve yükseköğretimden oluşmaktadır. İlk aşama 4 yıl süreli ilkokul, ikinci aşama 4 yıl süreli ortaokul ve üçüncü aşama 4 yıl süreli lise eğitimini kapsamaktadır. Ayrıca, özel eğitime ihtiyaç duyan çocuklara ilkokul ve ortaokul eğitimi ile birlikte erken çocukluk eğitimi de zorunludur. Türk eğitim sisteminde, uluslararası göç sonucu Türkiye’ye gelen uluslararası göçmenler için son birkaç yıla kadar herhangi bir yasal düzenleme bulunmamaktaydı; fakat Suriye’deki iç savaş sonucunda yaşanan kitlesel göçler bu konuda harekete geçilmesini zorunlu kılmış ve Türkiye’de bulunan uluslararası göçmenler için de eğitim konusunda birtakım politikalar geliştirilmiştir. (İli, 2020, s.38)

2.5.1 Türkiye’de yaşayan göçmenler için uygulanan eğitim politikaları

Türkiye’de göçmen eğitimi konusunda müstakil bir uygulamanın, kitlesel bir şekilde yaşanan Suriyeli göçü öncesinde var olduğunu söylemek mümkün değildir. Konu çoğunlukla iç göç

bağlamında ele alınmış; yabancı uyrukluların eğitimi konusunda ciddi bir politika geliştirilmemiştir. 2011 itibariyle Suriyelilerin ülkelerinde yaşanan savaştan dolayı Türkiye'ye doğru göç etmek zorunda kalması ve bu göç eden kitlenin çoğunluğunun eğitim çağındaki çocuklardan oluşması Türkiye'de göçmenlere yönelik eğitim politikası arayışlarının başlamasına neden olmuştur (Coşkun ve Emin, 2018, s. 3).

Kitlesel göç neticesinde Türkiye'ye gelen nüfusa bakıldığında 1.179.264 kişinin çağ nüfus olarak adlandırılan 5-18 yaş zorunlu eğitim çağındaki bireylerden oluştuğu görülmüştür. Buna 493.497 kişi olan 19-24 yaş yükseköğrenim çağındaki bireyler de eklendiğinde, bu rakamın toplam göçün neredeyse %50'lik kısmına tekabül ettiği ve nüfusun mevcut dağılımından hareketle her sene çağ nüfusunun bir önceki seneye göre artış göstereceği düşünüldüğünde eğitim alanında çok önemli bir potansiyelin mevcut olduğu sonucuna varılmıştır. (Şahin, 2020, s. 66)

Türkiye'de yaşayan Suriyeli göçmenlerin eğitime erişimleri konusunda yaşadığı dezavantajların¹ uzun vadede suç oranlarında artışa ve çeşitli sosyal sorunlara neden olabileceği öngörüldüğünden; Türk devleti bu konuda önlem almak için Suriyelilerin eğitimine dönük çeşitli düzenlemeler yapmıştır (Şahin, 2020, s. 67). Eğitimin insan yaşamında ve toplum kimliğinin inşasındaki rolü dikkate alındığında; Suriyeli sığınmacıların yaklaşık %50'sinin eğitim çağında (5-24 yaş arası) bulunması eğitime dair atılacak adımların ne kadar hayati önem taşıdığını göstermektedir. 2013 yılında bu konuyla ilgili olarak çeşitli genelgeler yayımlayan MEB öncelikli olarak kamp merkezlerindeki çocukların eğitimi üzerine eğilsede; 2014 Nisan ayında çıkarılan "Geçici koruma kanunu" ile kamp dışındaki çocukların eğitim hizmetlerine erişebilmeleri için de çeşitli yasal düzenlemeleri hayata geçirmiştir (Emin, 2016).

Türkiye'deki Suriyelilerin neredeyse yarısının 5-24 yaş okul çağındaki çocuklardan oluştuğu düşünüldüğünde uygulanacak kamu politikalarının başında eğitim politikalarının gelmesi şaşırtıcı olmayacaktır. Türkiye'deki Suriyelilerin eğitiminde mevcut durum; Geçici Eğitim Merkezleri (GEM) ve devlet okulları aracılığıyla sağlanmaktadır. GEM, eğitim çağındaki Suriyelilere yönelik hem geçici barınma merkezleri içinde hem de dışında faaliyet gösteren, başlangıçta Suriye müfredatına

---

¹ Göçmenlerin eğitime erişim konusunda yaşadıkları dezavantajlar, okullarda yok sayılmalarıyla başlamaktadır. Çorum'da yapılan bir araştırma projesi, göçmen öğrencilerin eğitimlerine devam ettikleri okullarda öğrenci, öğretmen ve okul yöneticileri tarafından ciddi dışlanma ve ötekileştirmelere maruz bırakıldıklarını göstermiştir. Bu durum göçmen öğrencileri eğitim süreçlerinden uzaklaştırmaktadır. "Dil Kardeşliği: Göçmen Öğrencilerle Etkileşimde Dilin Rolü Olabilir mi?" adlı proje kapsamında öğrenciler, öğretmenler ve okul yöneticilerinde oluşturulan farkındalıkla kısa süre içinde göçmen öğrencilerin yanı sıra yerel öğrencilerde de bir takım olumlu gelişmeler görülmüştür. Bu bağlamda göçmen öğrencilerin okulda gördükleri derslere olan ilgileri artmış, göçmen ve Türk öğrencilerin karşılıklı birbirlerinin dillerine olan ilgileri artmış ve dil öğrenmeye yönelindikleri görülmüş, göçmen ve Türk öğrencilerin arkadaş olmaya yönelindikleri ve karşılıklı önyargılarının azaldığı tespit edilmiştir (Uçar, 2021, s. 58).

bağlı olarak Arapça eğitim vermekteyken daha sonra MEB müfredatına bağlı, ağırlıklı olarak Türkçe eğitim veren, ilk ve ortaöğretimi kapsayan eğitim merkezleridir. Diğer bir uygulama olan devlet okullarında eğitim ise Türk çocuklarının arasında; Türkçe müfredatına uygun bir şekilde Türkçe dilinde eğitim görmeyi içeren devlet okulları sistemidir. (Bezci, Hopyar, Topal ve Tauscher, 2020, s. 10)

Yasal düzenlemelerde yapılan iyileştirmelerin dışında eğitim sisteminde yapılan önemli çalışmalardan biri de MEB'in geliştirdiği, Suriyeli Çocukların Türk Eğitim Sistemine Entegrasyonunun Desteklenmesi Projesi (PICLES)dir. AB'nin finansmanı ile 2016 yılından itibaren MEB uhdesinde yürütülen proje günümüzde de devam etmektedir (Kılıç ve Özkor, 2019). Bu projeye Türkiye'de yaşayan Suriyelilere, AB tarafından sağlanan hibeye insani yardım, eğitim, psikososyal ve sağlık alanlarında destek verilmektedir. İlk aşamada (2016-2019) proje kapsamında, Suriyeli nüfusunun yoğun olarak bulunduğu 23 ilde, 390.000 Suriyeli göçmen çocuğa yoğun bir şekilde Türkçe dersi verilmiştir. Bu bağlamda Suriyeli göçmen çocuklara yönelik olarak Türkçe dil eğitimi, telafi ve destekleme kursları, eğitim materyali temini, taşıma hizmetleri ve rehberlik hizmetlerinin sunulması amaçlanmaktadır.

Suriyeli göçmen çocukların eğitimi konusunda yapılan diğer bir önemli çalışma da Millî Eğitim Bakanlığı, Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı, Kızılay, Unicef ve Avrupa Komisyonu İnsani Yardım ve Sivil Koruma Ofisi iş birliği ile gerçekleştirilen "Şartlı Eğitim Yardımı" (ŞEY) programıdır. 2003 yılından bu yana çocuklarını düzenli olarak okula göndermeleri şartıyla ihtiyaç sahibi Türk vatandaşlarına aylık eğitim yardımı yapılmaktadır. 2017 yılından itibaren de Suriyeli çocukların Türk öğrencilerle aynı şartlarda ve kalitede eğitim görmelerini temin etmek için geçici koruma altında bulunan Suriyeliler de ŞEY programı kapsamına alınmıştır. ŞEY programının geçici koruma kapsamındaki Suriyeli çocukları kapsayacak şekilde genişletilmesinin, bazı ekonomik engelleri çözüme kavuşturması ve kayıt ile okula devam oranlarını desteklemeye yardımcı olması beklenmektedir. (İli, 2020, s. 52)

2.5.2 Türkiye'de yaşayan Suriyelilerin göç, entegrasyon ve eğitim süreci

Göç, bulunduğu yerden başka bir yere giden gruplar açısından asimilasyon, entegrasyon ve sosyal uyum gibi kavramlarla ilişkilendirilmektedir. Birbiriyle karşılaşan iki toplumdan ekonomik, kültürel ve siyasi olarak baskın olanının diğer grubu zaman içerisinde eritmesi beklenirken; günümüzde gelişen kitle-iletişim araçları, sosyal-iletişim ağları ve yeni toplum biçimleri aracılığıyla birbiriyle karşılaşan toplumların çok kültürlülük anlayışını da geliştirebildikleri görülmektedir. Ayrıca yaşanan göçler, neden olduğu zorluklara ek olarak insan hayatında normal seyrinde gitmesi gereken eğitim yaşamını da ciddi anlamda sekteye uğratmaktadır (Şahin, 2020, s. 75). İnsanlığın başından beri insanların bir yerden başka bir yere bireysel ya da kitlesel olarak hareketliliği devam etmektedir. Fakat 2. Dünya Savaşı'ndan

sonraki dönemde yaşanan en uzun soluklu göç dalgasının Suriye’de yaşanan iç çatışma ve savaşlar nedeniyle yaşandığı kabul edilmektedir. Yaşanan bu göç dalgalarını açık kapı politikasıyla karşılayan Türkiye, misafir ettiği Suriyelilere yönelik birtakım entegrasyon politikaları uygulamaktadır. Türkiye’nin kendisine sığınan sığınmacılara yönelik politikaları; onların geçici olmadığının anlaşılması üzerine, acil müdahale anlayışını içeren politikalardan ülkeye uyumlarını içeren politikalara doğru evrilmiştir. Bu uyum politikalarının merkezinde ise eğitim yer almıştır (Coşkun ve Emin, 2018, s. 14).

Suriyelilerin, zaman içerisinde Türkiye’de kalış sürelerinin uzamaya başlaması göçmen politikalarının kapsamlı bir şekilde gözden geçirilmesini gerektirmiş; göçmenlerin eğitim hakkına erişebilmeleri için gereken adımlar atılmaya başlanmıştır. İlk etapta Türkiye’nin birçok şehrinde Diyanet Vakfı’nın destekleriyle tasarlanan ve hayata geçirilen Geçici Eğitim Merkezleri (GEM) önemli bir yere sahip olmuştur. Göç sürecinin başlarında GEM’lerde verilen Arapça Suriye eğitim müfredatı, toplumsal uyumu engellediği için eleştiri konusu olmuştur. Bu nedenle Suriyeliler, süreç içerisinde kapatılmaya başlanan GEM’ler yerine, devlet okullarında yerel halkla beraber Türkçe eğitim görmeye başlamıştır. Benzer şekilde Millî Eğitim Bakanlığı bünyesinde Hayat Boyu Öğrenme Genel Müdürlüğüne bağlı olarak halk eğitim merkezlerinde Suriyelilere yönelik Türkçe dil kursları açılarak toplumsal uyumu destekleyecek adımlar hayata geçirilmiştir (Coşkun ve Görmez, 2018, s.8).

Türkiye’ye göç eden Suriyeli sığınmacıların çoğunluğunun eğitim çağındaki çocuk ya da gençlerden oluşması fırsat olarak görülebileceği gibi hassas bir şekilde değerlendirilmezse ciddi riskleri de bünyesinde barındırmaktadır. Zira kültürel farklılıkları herhangi bir çatışma yaşanmaksızın kabul etmenin ve toplumsal uyumu sağlamanın yolu eğitimdir. Okullaşamayan bir kitle kayıp nesil oluşturma potansiyelinden dolayı toplum dışına itilmeye, gettolaşmaya ve hatta radikalleşmeye doğru yönelme riski taşımaktadır. Bu nedenle MEB, Suriye savaşının kısa sürede bitmeyeceği ve Suriyelilerin geri dönüşlerinin kısa süre içinde olmayacağı düşüncesiyle 2014/21 sayılı “Yabancılar Yönelik Eğitim-Öğretim Hizmetleri” adıyla bir genelge çıkararak göçmenler için sunulacak eğitim hizmetlerinin çerçevesini oluşturmuştur. Ayrıca GEM’lerin kapatılarak okul çağındaki göçmen çocukların yerel halkla birlikte eğitim görecekleri devlet okullarına yönlendirilmeleri de eğitim açısından bir başka kritik dönemeç olmuştur. Bu durum; geri dönecekleri varsayımıyla ilk zamanlarda önemsenmeyen göçmen eğitiminin; göçmenlerin kalıcılığının kabul edilmesiyle birlikte değiştiğini göstermektedir (Tanrıkulu, 2018, s. 2589).

İlk zamanlar geçici olacakları varsayımıyla önemsenmeyen göçmen eğitimi zaman içerisinde göçmenlerin kalıcılıkları kabul edilerek yeniden düzenlenmiştir. Bu bağlamda Suriyeli göçünün başlangıcından bugüne, sığınmacılara yönelik eğitim politikalarında tedrici bir ilerleme görülmüştür. Bu bağlamda MEB’in sığınmacı eğitimi konusunda yaptığı önemli değişikliklerden biri de GEM’lerin kapatılarak sığınmacı eğitiminin MEB üzerinden yürütülmesine karar vermesi olmuştur. Bu durum aslında Suriyeli sığınmacıların vatanlarına

geri dönecekleri beklentisi üzerinden şekillenen eğitim paradigmasının çöktüğünü, Suriyelilerin kalıcı olduğunun anlaşılmasıyla birlikte de Suriyeli çocukların Türk eğitim sisteminin içine alınarak topluma kabul edilmelerinin sağlanmaya çalışıldığını göstermektedir (Tanrıkulu, 2018, s. 2591).

MEB, Haziran 2021’de 2021-2022 eğitim-öğretim dönemindeki Suriyeli öğrenci sayısı ile ilgili verileri açıklamıştır. Buna göre Suriyelilerden 35 bin 707’si anaokulunda, 442 bin 817’si ilkokulda, 348 bin 638’i ortaokulda, 110 bin 976’sı lisede ve 48 bin 192’si üniversitede olmak üzere toplam 986.330 öğrenci çeşitli seviyelerdeki eğitim kurumlarında eğitim görmektedir. Fakat okul çağında olup okula gönderilmeyen Suriyeli çocukların varlığı da bilinmektedir. Resmi kayıtlara göre bu çocukların sayısı da 432 bin 956 olarak belirlenmiştir (Mülteciler ve sığınmacılar yardımlaşma ve dayanışma derneği, 2021). Rakamlara bakıldığında Suriyeli mülteci öğrenci sayısının milyonlarla ifade edildiği görülmektedir. Bu nüfusun kalıcılığı düşünüldüğünde topluma gerçekten uyum sağlayarak herhangi bir sorun yaratmamaları için alacakları eğitimin hayati önem taşıdığı anlaşılmaktadır. Suriyelilerin Türkiye’ye yerleştikleri ve geri dönmelerinin her geçen gün zorlaştığı düşünüldüğünde Türkiye’de mevcut bulunan sosyo-ekonomik düzene entegrasyonları önem kazanmaktadır. Avrupa ülkelerine çalışmak için göç eden Türk kökenli göçmenler de başlangıçta geri dönmeyi düşünmüş; zaman ilerledikçe ise Avrupa’ya yerleşme kararı alarak buldukları ülkelerin sosyo-ekonomik yaşamının bir parçası olmuşlardır. Günümüzde AB ülkelerinde yaşayan Türk kökenli göçmenlerin veya gurbetçilerin yaşadıkları entegrasyon sorunları büyük oranda buldukları ülke yönetimlerinin onları misafir işçi veya geri dönecek insan olarak görmelerinden kaynaklanmaktadır. Bu bağlamda Türkiye’nin ilerleyen yıllarda uyum sorunlarından kaynaklı benzer sorunları yaşamaması için Suriyeli göçmenleri misafir olarak değil ülkede yaşayacak bireyler olarak kabul etmesi ve onların ülkeye tam uyumlarını sağlaması gerekmektedir (Alpago, 2021, s. 108). Dünyanın değişik yerlerine göç eden tüm göçmenlerin geri dönüp dönmeyeceklerini, asırlardır yaşanan diğer göç dalgalarında olduğu gibi hayatın olağan akışında bu insanların yaşadıkları belirleyecektir. Bu bağlamda göç sürecinin yönetiminde, göçmenlerin sayıya indirgenen istatistiki bir veri olarak değil; hak ve sorumlulukları olan bir insan olarak değerlendirilmesi; ev sahibi ve göç eden toplumlar tarafından içselleştirildiğinde daha sağlıklı bir toplumsal yapı inşa edilmiş olacaktır (Özipek, 2021, s. 19).

2.6 Alman Eğitim Sistemi

Almanya’da zorunlu temel eğitim birkaç eyalet dışında genellikle 6 yaşında başlamakta ve 18 yaşına kadar devam etmektedir. Çocuklar temel eğitim olarak bilinen bu ilkokul deneyimlerinden sonra okullarındaki başarıları göz önüne alınarak Hauptschule, Realschule veya Gymnasium olmak üzere 3 farklı lise türünden birine dağıtılmaktadır (Fernandez-Kelly,

2012, s. 6). Alman eğitim sistemi kendine has birtakım farklı özellikler taşıyan, çoklu eğitim alternatiflerini bünyesinde barındıran karmaşık bir yapıya sahiptir. Bu yönüyle Almanya’da ortaöğretim kurumları Gymnasium (üst düzey lise), Realschule (orta düzey lise) ve Hauptschule (alt düzey lise) olmak üzere üçe ayrılmaktadır. Realschule ve Hauptschule okullarından mezun olan öğrenciler genellikle belirli alanlarda mesleki eğitim alarak bir meslek sahibi olmaktadır. Üst düzey liseden (Gymnasium) mezun olan öğrenciler ise üniversiteye kabul için ön koşul olan ve öğrencilerin çeşitli konulardaki yeteneklerini ölçen, uzun ve yoğun bir sınav olan Abitur’a girmeye hak kazanmaktadır (Saklan, 2020, s. 66).

2.6.1 Almanya’da yaşayan göçmenler için uygulanan eğitim politikaları

Almanya, son yüzyılın dünya çapındaki ciddi göç alan ülkelerinden biri olduğu için ülkesinde bulunan ve anadili farklı olan göçmenlerin eğitimine ilişkin ciddi bir bilgi birikimi ve deneyime sahiptir. Almanya’da göçmen çocukların eğitiminin, içinde buldukları topluma entegre olmalarında önemli bir işlev gördüğü kabul edilmektedir. Fakat Almanya entegrasyon raporuna göre göçmenler, göçmen olmayan öğrencilere göre okullardan çok daha düşük ortalamalarla mezun olmakta ve düşük nitelikteki mesleklerde çalışmaktadır. Almanya’da herhangi bir mesleği yapabilmek için önkoşul olarak görülen mesleki eğitimi, göçmen öğrencilerin çoğu tamamlayamamaktadır. Bu durumun olumsuz sonuçlarını fark eden Almanya, göçmen eğitimi için ciddi çabalar ortaya koyma kararı almıştır (Saklan, 2020, s. 62).

Günümüzde Almanya’da göçmen öğrenciler okul hayatına başladığında eğer Almanca bilmiyorlarsa kendileri için özel olarak açılan “yeni gelen sınıfları” ya da “hoş geldin sınıfları” içine alınmakta ve bu sınıflarda bir yıl eğitim görmektedir. Göçmen öğrenciler Almancayı yeterince öğrendikleri zaman ise yerel halktan öğrencilerle birlikte eğitime devam etmektedir (Saklan, 2020, s. 67). Ayrımcılık, göçmenler için hayatın bütün alanlarında olduğu gibi eğitim alanında da kendini göstermektedir. Almanya’da göçmen öğrencilerin üst düzey eğitime (Gymnasium) katılımı daha düşük, alt düzey eğitime (Hauptschule) katılımı ise daha yüksek oranlarda seyretmektedir. Benzer şekilde yerel halkla karşılaştırıldığında göçmen öğrencilerin sınıf tekrarı daha fazladır. Göçmen öğrenciler çoğu zaman benzer performanslarına rağmen akranlarından daha kötü notlar almakta; daha sık Hauptschule’ye, daha az Gymnasium’a yönlendirilmektedir. Göçmen bir öğrenci başarılı olmak ve fark edilmek için yerel öğrencilerden çok daha fazla çaba sarf etmek zorunda kalmaktadır (Yalçın, 2017, s. 137). Almanya’da lise düzeyinde eğitim veren kurumların farklılaşması, göçmen öğrenciler açısından ciddi dezavantajlar yaratmaktadır. Zira temel eğitim düzeyi olan ilkokulu tamamlayan göçmen çocuklar çoğu zaman kendi ilgi, yetenek ya da başarılarına göre değil yaşadıkları yere en yakın ya da kontenjanı en uygun olan okullara yerleştirilmektedir. Bu durumda göçmen öğrenciler genellikle düşük seviyedeki okullara gönderilmekte ya da hiçbir okula gönderilmemektedir (Tekin ve Yüksek, 2017, s. 8).

2.6.2 Almanya’da yaşayan Türkiyelilerin göç, entegrasyon ve eğitim süreci

Almanya’ya başlangıçta misafir olarak geçici bir süreliğine giden fakat daha sonra kesin olarak yerleşen ilk kuşak göçmen Türklerin çocukları, Alman eğitim sisteminin gereklerine uyum sağlayamamıştır. Bu uyumsuzluğun temel nedeni dil sorunu olmuştur (Demirağ ve Kakışım, 2018, s. 139). Günümüzde ise Almanya’da bulunan 18-29 yaş arasındaki Türk kökenli göçmenler; Almanya’da doğmuş ve yetişmiş, dil sorunu olmayan, üçüncü kuşak olarak adlandırılan bireylerden oluşmaktadır. Üçüncü kuşakta yer alan bireyler daha önceki hiçbir kuşakla kıyaslanamayacak ölçüde Alman toplumuyla yakın ilişkiler kurmuş ve Almancayı kendi ana dilleri olan Türkçeden çok daha iyi konuşur duruma gelmişlerdir. Sosyal çevresi genellikle Almanlardan oluşan üçüncü kuşak Türkler, Almanya’nın yaklaşık 50 yıldır yürüttüğü entegrasyon politikalarının sonuçlarının en somut şekilde görünürlük kazandığı kuşak olmuştur. Zira üçüncü kuşakta, Türk kimliğinden ciddi manada kopuk, ailesiyle birçok konuda anlaşmazlık-çatışma yaşayan gençler yetişmeye başlamıştır. Üçüncü kuşakta yer alan göçmen Türklerin neredeyse tamamı Almanya’da doğup büyüdüğü ve Almanya’nın kültürel değerleriyle daha fazla iç içe olduğu için Türk gelenek, görenek ve kültürüyle görece mesafeli bir kimlik geliştirmiş olan kişilerdir (Kırmızı, 2016, s. 153). Ayrıca eğitim hayatına doğrudan Alman eğitim sisteminde başladıkları ve daha çok Alman kültürüyle karşılaştıkları için özellikle dil ve eğitim yönünden ciddi bir güçlükle karşılaşmamışlardır. Bu kitle için en ciddi sorun -kendileri çoğunlukla bunu bir problem olarak görmese de- Türk kültürüne ve diline karşı yaşadıkları yabancılaşma sorunudur (Demirağ ve Kakışım, 2018, s. 142). Bu bağlamda misafir işçilikten çıkarak kalıcı bir şekilde Almanya’ya yerleşen ilk kuşak Türklerin torunları olan bu kitle Alman okullarına gitmiş, Alman toplumunun kültürel değer ve yaşam tarzını büyük ölçüde benimsemiş ve bu nedenle Türk kimliğinden ve değerlerinden önemli ölçüde uzaklaşarak dedelerinden çok farklı bir yaşam tarzı geliştirmişlerdir.

Alman devleti, yakın gelecekte yaşayacağı genç nüfus problemini çözmek için özellikle genç yaşta Türkiye’ye göçmenleri, kendi kültürel kimliğine uygun bir şekilde yetiştirmiştir (Demirağ ve Kakışım, 2018, s. 144). Bu duruma ek olarak özellikle üçüncü kuşakla ilgili çifte vatandaşlık konusunda ortaya atılan fikirler son dönemde ciddi tartışmalara neden olmuştur. Almanya’da 2000 yılı öncesinde Alman vatandaşlığını almış olanların çifte vatandaşlık statülerini almalarına izin verilirken; üçüncü kuşak göçmenler için bu hak tanınmamakta, 21 yaşına kadar kişilerin tercihlerini yapmaları istenmektedir. Bütün bu süreçlerle Almanya, genç göçmen Türklerin tek sadakat duyacakları ülkenin Almanya olmasını sağlamaya çalışmaktadır. İki ülkeye aynı anda sadakat duymanın mümkün olmayacağı düşüncesiyle yeni nesil göçmen Türkler, Alman ya da Türk vatandaşlığından birini seçmeye zorlanmaktadır. Bu bağlamda Almanya’da yaşayan Türk göçmenlerin nesiller ilerledikçe Alman kültürünü daha yüksek düzeyde benimsedikleri görülmektedir. Bu durum Türk kültür ve benliğini devam ettirme konusunda olumsuz etkiler yaratmakta ve bu süreç entegrasyonun ötesinde asimile edici bir sürece doğru evrilmektedir. Fakat yaşanan bu sürecin doğal bir süreç olmaktan çok Alman hükümetinin uyguladığı yasal ve politik düzenlemelerden kaynaklandığı

düşünülmektedir. Çünkü Almanya'nın işgücü sorununu aşabilmek için genç-dinamik bir nüfusa ihtiyacı vardır. Bu nedenle Almanya, üçüncü kuşak Türk göçmenlerini kendi geleceğine dönük bir potansiyel olarak görmektedir (Şahin, 2012, s. 230).

Üçüncü kuşak Türklerin dedeleri olan birinci kuşak Türkler, neredeyse hiç Almanca bilmezken; ikinci kuşaktakiler Almanca ve Türkçe her ikisini de biliyorlar; üçüncü kuşaktaki bireylerin ise neredeyse tamamı sadece Almanca dilini biliyorlardı. Eğitim dilinin Almanca olması, sosyal çevrelerinin çoğunlukla Almanlardan oluşması ve sosyal yaşantılarının onları Almanca bilme ve konuşmaya zorlaması üçüncü kuşağın kendi ailelerinin anadillerine yabancılaşması sonucunu doğurmuştur. Öyle ki bu durum Türkçe bilmeyen Türk kökenli göçmenlerin yetişmesine neden olmuştur. Ayrıca üçüncü kuşakta yer alan Türklerin çoğunluğu sadece Alman vatandaşlığını talep etmektedir. Tüm bu gelişmeler üçüncü kuşak üzerine uygulanan entegrasyon ve eğitim politikalarının sonucu olarak değerlendirilmektedir (Demirağ ve Kakışım, 2018, s. 142).

3.BÖLÜM

BULGULAR VE YORUMLAR

3.1 Araştırmanın Yöntem ve Tekniğine İlişkin Bilgiler

Bu çalışmada nitel araştırma tekniklerinden doküman analizi ve yarı yapılandırılmış görüşme tekniği kullanılmıştır. Nitel araştırma; nitel veri toplama yöntemleri olarak bilinen görüşme ve doküman analizi gibi tekniklerin kullanıldığı, olayların doğal ortamında gerçekçi bir biçimde gözlenerek ortaya konmasına yönelik bir sürecin izlendiği araştırma olarak kabul edilmektedir. Nitel araştırmalarda geçerlik, araştırılan konunun herhangi bir yorum katılmaksızın, olabildiğince yansız gözlenmesi anlamına gelmektedir. Araştırmada veri toplama sürecinin ayrıntılı bir şekilde rapor edilmesi ve ulaşılan sonuçların gerekçelerinin açıklanması nitel araştırmaların geçerliğinin önemli ölçütleri arasında yer almaktadır. Güvenirlik açısından ise araştırmacı; görüşme ve doküman incelemesi yoluyla elde ettiği verileri herhangi bir yorum katmadan okuyucuya sunmaktadır. Araştırmanın geçerliği ve güvenirliliği için veri toplama ve analizinde yapılan işlemlerle ilgili bilgilerin detaylı verilmesi, uzman görüşünün alınması ve çeşitleme stratejisinin kullanılması sağlanmaktadır (Yıldırım ve Şimşek, 2013, s. 81). Bu bağlamda çalışma kapsamında veri toplanmasından analizine kadar olan tüm basamaklar detaylı bir şekilde anlatılmıştır. Çeşitleme veri kaynakları olarak görüşme, gözlem, doküman analizi gibi farklı yöntemlerle elde edilen veriler teyit amacıyla değerlendirilerek analiz edilmiştir. Böylece ulaşılan sonuçların geçerliği ve güvenirliliği sağlanmıştır.

Araştırma kapsamında yapılan görüşmeler salgın şartlarından dolayı internet üzerinden uzaktan yapıldığı için gönüllük onayları da Google form üzerinden geliştirilen “Yüksek lisans tez çalışması gönüllü onay formu” ile tamamen dijital ortamda alınmıştır. Alınan bu onayda elde edilen bilgiler ile görüşmeler esnasında verilen yanıtlar birbiriyle ilişkilendirilmemiş ve katılımcıların tüm şahsi bilgileri gizli tutulmuştur. İlgili forma <https://forms.gle/1riQBGHZ6B35uQuv9> adresinden erişilebilmiştir. Katılımcıların tamamı görüşmeye kendi gönül rızalarıyla katıldıklarını teyit etmiş ve ilgili linkten gönüllü onay formlarını onaylamışlardır. Bu bağlamda Google form üzerinden elde edilen toplu sonuç grafiği Ek-C’de gösterilmiştir.

Bu araştırmada varlığı bilinen ama derinlemesine bilgi sahibi olunmayan konulara odaklanan olgubilim (fenomenoloji) araştırma deseni kullanılmıştır. Olgubilim araştırmalarında toplanacak veriler, araştırmanın konusuna yönelik olarak ilgili olguyu yaşayan ve bunu dışı vurabilecek olan bireylerden seçilmektedir. Bu bağlamda katılımcılar, araştırma soru ve problemine ilişkin olguyu yaşayanlar arasından seçilmiştir (Yıldırım ve Şimşek, 2013, s. 78). Nitel araştırmalar için yapılan görüşmeler, uzun süreli olduğu için örneklemin sınırlı tutulması büyük önem taşımaktadır. Ayrıca nitel araştırmalarda mülakat sorularına verilen

cevapların tekrarlanması; araştırma hedefine ulaşıldığını, veri doygunluğu elde edildiğini ve artık veri toplama sürecinin bitirilmesi gerektiğini göstermektedir. Katılımcıların cevaplarının ne zaman tekrarlanacağı görüşmeler yapılmadan anlaşılamamaktadır. Yıldırım ve Şimşek'e göre araştırma sorularına verilen cevaplar kimi zaman 6 kimi zaman 30 kişiden sonra tekrarlayabilmektedir. Mülakatların gidişine göre bu rakam 10 kişi ile sınırlanabileceği gibi 30 kişiye kadar da çıkabilmektedir (Yıldırım ve Şimşek, 2013, s. 80). Bu bağlamda herhangi bir sebeple ülkelerini terk ederek Türkiye veya Almanya'nın değişik bölgelerine göç etmiş olan, yaşları 15-52 arasında değişen ve göç ettiği ülkede herhangi bir sınıf düzeyinde okul okuyan ya da bitiren toplam 30 kişiyle yarı yapılandırılmış mülakat yöntemiyle görüşmeler gerçekleştirilmiştir. Görüşmelerde katılımcılardan özgün ve ayırt edici veriler elde etmek için yarı yapılandırılmış mülakat yöntemi kullanılmış; hazırlanan sorularla görüşmelere başlanmış, görüşme esnasında görüşmenin seyrine göre kimi sorular derinleştirilmiştir. Bireysel deneyimlerin ve bu deneyimlere ait yorumların veri olarak kullanıldığı bu bilimsel çalışmada ses kaydına alınan görüşmeler yazıya dökülmüştür. Elde edilen yazılı transkript devamlı okunarak görüşmelerle ilgili genel bir bakış açısı kazanılmıştır. Ardından araştırma amacı ile doğrudan ilişkili olan deneyimlerin altı çizilmiştir. Veriler betimsel bir yaklaşımla sunulmuş ve doğrudan alıntılarla desteklenerek açıklanmıştır. Görüşmeye katılan kişilere, kişisel bilgilerinin gizli kalması için kod isimler verilmiş ve görüşmeler tamamlandıktan sonra verdikleri cevaplar analiz edilerek görüşmeyle ilgili anahtar kavramlar çıkarılmıştır. Çıkarılan kodlardan hareketle veriler örgütlenmiş, nitel bulgular yorumlanmış ve raporlaştırılmıştır. Yapılan literatür taramalarından ve görüşmelerden sonra tüm veriler yeniden analiz edilerek sonuç çıkarılmaya çalışılmıştır.

3.2 Katılımcıların Demografik ve Kişisel Özelliklerine İlişkin Bulgular

Araştırma kapsamında tablo 7'de özetlendiği gibi araştırmaya katılan 30 katılımcıdan 16'sı erkek, 14'ü kadınlardan oluşmaktadır. Türkiye'de yaşayan Suriye kökenli sığınmacılar cinsiyete göre 8 erkek, 6 kadın olmak üzere toplam 14 kişi olacak şekilde dağılmış durumdadır. Almanya'da yaşayan Türkiye kökenli göçmenler ise 8 erkek, 8 kadın olmak üzere toplam 16 kişi cinsiyete göre eşit bir şekilde dağılmış durumdadır. Araştırma kapsamında görüşme yapılan Türkiye'de yaşayan Suriyeli sığınmacılar Türkiye'nin Adana, Adıyaman, Ankara, Çorum, İstanbul ve Yozgat olmak üzere 6 farklı ilinde yaşamaktadır. Almanya'da yaşayan Türkiye kökenli göçmenler ise Almanya'nın Berlin, Duesseldorf, Frankfurt, Münih, Remscheid ve Stuttgart olmak üzere 6 farklı bölgesinde yaşamaktadır. Katılımcıların eğitim durumları irdelendiğinde 14'ünün lise mezunu, 12'sinin üniversite eğitimine devam ettiği ve 4'ünün de üniversite mezunu olduğu görülmüştür. Katılımcıların yaş aralığı 15 ile 52 arasındadır. Katılımcıların 14'ü evli olup 16'sı bekar. Katılımcıların hanelerindeki fert sayısı 2 ile 12 arasında değişmektedir. Katılımcıların evli olanlarının çoğunluğunun çocuğu bulunmaktadır. Ayrıca araştırmaya katılan Türkiye'de yaşayan Suriyeli

sığınmacıların genellikle kalabalık ailelerden oluştuğu veya birden fazla aile aynı hanede bir arada yaşadığı görülmüştür. Katılımcıların istihdam durumları irdelendiğinde 3'ünün ticaret işi yaptığı, 4'ünün sosyal yardımlar veya çevresinin yardımıyla geçimini sağladığı, 10'unun sadece öğrenci olduğu ve 13'ünün de işçi olarak çalıştığı görülmüştür. Ayrıca yardımlarla geçimini sağlamaya çalışanların tamamının Türkiye'de yaşayan Suriye kökenli sığınmacılardan; ticaret işi yapanların tamamının ise Almanya'da yaşayan Türkiye kökenli göçmenlerden oluştuğu görülmüştür.

Tablo 7. Katılımcıların demografik ve kişisel özellikleri

KATILIMCILAR	YAŞ	CİNSİYET	EĞİTİM DURUMU	MESLEK	MEDENİ HAL
K1	22	Erkek	Meslek lisesi mezunu	Tekstil atölyesinde çalışıyor	Bekar
K2	17	Kadın	Realschule okuyor	Ailesi ticaret işi yapıyor	Bekar
K3	30	Kadın	Üniversite mezunu	Çevre mühendisi ve ticari bir işyeri sahibi	Evli
K4	23	Kadın	Üniversite okuyor	Öğrenci	Bekar
K5	21	Kadın	Üniversite okuyor	Öğrenci	Bekar
K6	22	Kadın	Üniversite okuyor	Öğrenci	Bekar
K7	35	Erkek	Lise mezunu ve TÖMER'de dil eğitimi almış	Bir lokantada bulaşıkçı olarak çalışıyor	Evli
K8	22	Kadın	Lise mezunu	Babası yurtdışı göreviyle öğretmen olarak gelmiş ve çalışıyor	Bekar

KATILIMCILAR	YAŞ	CİNSİYET	EĞİTİM DURUMU	MESLEK	MEDENİ HAL
K9	52	Erkek	Lise düzeyinde okula gitmiş	Anne babası Almanya'da işçi olarak çalışırken orada lise öğrenimi görmüş şu anda Türkiye'de öğretmen	Evli
K10	22	Erkek	Üniversite okuyor	Öğrencilik yapıyor aynı zamanda babasının çalıştığı lokantada ona yardım ediyor	Bekar
K11	23	Erkek	Üniversite okuyor	Öğrenci	Bekar
K12	20	Erkek	Üniversite okuyor	Öğrenci	Bekar
K13	25	Kadın	Üniversite okuyor	Öğrencilik yapıyor aynı zamanda bir lokantada bulaşıkçılık yapıyor	Evli
K14	22	Kadın	Lise mezunu	Evlere temizliğe gidiyor	Evli
K15	15	Kadın	Lise düzeyinde okula gidiyor	Babası kayıp, ailesi verilen sosyal yardımlarla yaşamaya çalışıyor	Bekar

KATILIMCILAR	YAŞ	CİNSİYET	EĞİTİM DURUMU	MESLEK	MEDENİ HAL
K16	16	Kadın	Lise düzeyinde okula gidiyor	Babası vefat etmiş, ailesi verilen sosyal yardımlarla yaşamaya çalışıyor	Bekar
K17	19	Kadın	Lise mezunu	Ailesinden kimse çalışmıyor, verilen sosyal yardımlarla yaşamaya çalışıyor	Evli
K18	33	Kadın	Üniversite mezunu	Öğretmen	Evli
K19	24	Erkek	Lise mezunu	Markette yönetici olarak çalışıyor	Evli
K20	26	Erkek	Lise mezunu	Markette reyon işinde çalışıyor	Evli
K21	22	Erkek	Üniversite okuyor	Öğrenci	Bekar
K22	28	Kadın	Lise mezunu	Markette yönetici olarak çalışıyor	Evli
K23	29	Erkek	Lise mezunu	Markette çalışıyor	Evli
K24	23	Erkek	Üniversite okuyor	Öğrenci	Bekar
K25	24	Kadın	Üniversite okuyor	Öğrenci	Bekar
K26	25	Erkek	Üniversite okuyor	Öğrenci	Bekar
K27	39	Erkek	Lise mezunu	Bir çikolata fabrikasında işçi olarak çalışıyor	Evli

KATILIMCILAR	YAŞ	CİNSİYET	EĞİTİM DURUMU	MESLEK	MEDENİ HAL
K28	22	Erkek	Üniversite okuyor	Öğrenci	Bekar
K29	30	Erkek	Üniversite mezunu	Gıda sektöründe ticari bir işyeri sahibi	Evli
K30	36	Erkek	Üniversite mezunu	Ayakları olmadığı için çalışmıyor ve verilen sosyal yardımlarla yaşamaya çalışıyor	Evli

3.3 Türkiye’de Yaşayan Suriyeli Sığınmacılara İlişkin Bulgular

Araştırma kapsamında Türkiye’nin 6 farklı ilinde (Adana, Adıyaman, Ankara, Çorum, İstanbul ve Yozgat) yaşayan toplam 14 Suriyeli sığınmacıyla yapılan görüşmeler sonucunda çeşitli veriler elde edilmiştir. Bu veriler sığınmacıların göç öncesi ve sonrası süreçlerine, sosyal ve ekonomik yaşamına, entegrasyon süreci ve eğitim durumlarına, geleceğe dönük beklenti ve umutlarına ilişkin olmak üzere toplam 4 farklı tema altında irdelenmiştir.

3.3.1 Göç öncesi ve sonrası süreçlerine ilişkin bulgular

Türkiye’de yaşayan Suriyeli sığınmacıların, göç öncesi ve sonrası süreçlerinde yaşadıklarını tespit etmek amacıyla yapılan görüşmelerde, göç etme nedenlerinin farklı nedenlere dayalı olarak gerçekleşmiş olsa da temelde güvenlik gereksinimine dayalı olarak gerçekleştiği tespit edilmiştir. Ayrıca sınırlı düzeyde de olsa eğitim ve istihdam olanaklarının varlığı da göç etmek için ileri sürülen nedenlerden biri olmuştur. Büyük ölçüde güvenlik kaygılarının neden olduğu bu göçlerde, sığınmacılar göç etme konusunda ciddi bir mecburiyetten bahsetmektedir. Çünkü göç etmeyen ve ülkesinde kalan kişiler; hayatlarını tehdit eden problemlerle boğuşmak zorunda kalmakta ve çoğu zaman yaşamlarını kaybetmektedir.

Görüşme yapılan sığınmacıların bu konu ile ilgili anlatımları şu şekildedir;

Türkiye’de üniversite öğrenimine devam etmekte olan K25², savaş nedeniyle göç ettiklerini ve hayatta kalmak için Suriye dışına göç etmekten başka çarelerinin olmadığını ifade etmiştir.

Benzer görüşler dile getiren katılımcılar (bkz. K24, K10, K1, K7) göç kararı alma ve göç etme nedenlerinin hayatta kalma arzusundan yani bir zorunluluktan kaynaklandığını vurgulamışlardır. Bu bağlamda Türkiye’de üniversite öğrencisi olan K24’ün göç sürecine ilişkin anlatımı oldukça çarpıcıdır;

Uçak seslerinden hala çok korkuyorum. Roketler gökyüzünden yere inerken (biz onu) izliyorduk, nereye düşecek diye. Hatta bir gece uçaklar-helikopterler dönüyor tepemizde, ses o kadar yakın ki çok korkuyorduk. Böyle zamanlarda babam, hepimizi evin bir köşesine toplardı, “öleceksek” hep birlikte ölelim, geriye kimse kalıp acı çekmesin derdi. Bütün gece, karanlıkta birbirimize sokulup beklerdik. Ben böyle bir şeyin içinde 5 yıl nasıl yaşadım hala kendime inanamıyorum. (bkz. K24)

Göç etme kararının, gönüllü mü yoksa zorunlu mu olduğunu tespit etmek amacıyla yapılan görüşmelerde ise katılımcıların tamamı için göç etmenin bir zorunluluk olduğu tespit edilmiştir. Bu bağlamda yaşanan bu zorunluluk bir tekstil atölyesinde işçi olarak çalışan K1 tarafından “Savaş nedeniyle göç ettik, eğer göç etmeseydik ölecektik” şeklinde ifade edilmiştir.

3.3.2 Sosyal ve ekonomik yaşama ilişkin bulgular

Görüşmelerden sosyal ve ekonomik yaşama ilişkin elde edilen bulgular; Sığınmacıların, sahip oldukları şeyleri geride bırakarak Türkiye’ye gelmelerinin onları birçok konuda yoksunluk içinde yaşamaya sevk ettiği, yeni geldikleri ülkede aile bağlarının ciddi şekilde sarsıldığı ve sevdiklerinin kaybı nedeniyle de yaşadıkları travmanın çeşitli rahatsızlıklara yol açtığı kendileri tarafından ifade edilmiştir. Yapılan görüşmelerde özellikle sevdiklerini kaybetmenin veya geride bırakmanın sığınmacılar üzerinde silinmez izler bırakacak şekilde ön plana çıktığı görülmektedir. Ayrıca katılımcılar tarafından ciddi bir bilinmezlik ve aile bağlarının korunamadığı duygusu da oldukça sık vurgulanmıştır.

Görüşme yapılan sığınmacıların bu konu ile ilgili anlatımları şu şekildedir;

Türkiye’de evlere temizliğe giderek yaşamını devam ettirmeye çalışan K14, “Savaş nedeniyle göç ettiği Suriye’den evini, arkadaşlarını, akrabalarını geride bırakarak çıkmak zorunda

---

² Araştırma kapsamında görüşme yapılan katılımcılar K ve görüşme sırası biçiminde yanına sayı verilerek ifade edilmiştir. Görüşme yapılan katılımcıların detaylı künyesi için lütfen EK-B: Kaynak kişi listesini inceleyiniz.

kaldığını” ve “geride bıraktığı hiçbir şeyi bir daha göremeyecek olmanın kendisini ruhen hasta ettiğini” ifade etmiştir.

Göç edilen ülkede yaşananların göçmenlerin sosyal ve ekonomik yaşamlarına ilişkin benzer etkilerde bulunduğunu dile getiren katılımcılar (bkz. K25, K24, K30, K17, K13) ciddi bir şekilde yalnızlaştıklarını ve geride bıraktıklarına karşı aşırı bir özlem duyduklarını ifade etmişlerdir. Bu bağlamda Türkiye’de üniversite öğrencisi olan K24 yaşadığı travmayı şu şekilde dile getirmiştir;

Ramazan’da biz kesinlikle bahçede yemek yedik. Son zamanlarda da iftarımızı bombalar altında yapmıştık. Bunları hatırlayınca çok büyük bir şeyi kaybettiğimizi düşünüyorum. Çünkü Türkiye’de çok garip kaldık. İçimizden çok şeyler koptu. Yemekler, kokular, her şey burnumda tütüyor. Çok yaşlı bir babaannem var. Babam onu yanımıza getirdi. Ancak o geri dönmek istedi Suriye’ye. Ama babam izin vermedi. Bir gün evde fark ettik, boynunda kolye gibi bir şey var. Sorduk bu ne? Bize gösterdi, Suriye’deki evimizin anahtarı. Hepimiz anahtara bakarak ağlamaya başladık. Ve sonra babaannem dayanamadı kalmaya ve Suriye’ye geri döndü. (bkz. K24)

Yaşanan göç deneyimi bazı katılımcıları olumlu etkilerken bazılarını ise olumsuz etkilemiştir. Göçe dair olumlu etkilere sahip olanların, göç hakkında söyledikleri irdelendiğinde güvenli bir yaşam ve eğitim imkanları öne çıkmaktadır. Katılımcılar, göç sürecini kendilerine yeni bir gelecek inşa etme fırsatı olarak değerlendirmektedir. Göçe dair olumsuz etkilerden söz edenler ise göç esnasında yaşadıkları deneyimlerden yola çıkarak ayrımcılık veya dışlanmışlığa maruz kalmışlıklarını vurgulamaktadır.

Bu bağlamda bir üniversite öğrencisi yaşadığı olumsuz durumları ve dışlanmışlığı şu şekilde ifade etmiştir;

Öğrenci iken, Türkçem yetmediği zamanlarda ağlıyordum. Hocalar, Arapça dersinde Arapça konuşmamı, Arap aksanlı olduğum için aşağılıyordu. Bunlara çok üzülüyor ve ağlıyordum. Çalışmak istiyorum Türkiye’de ama çok çekiniyorum çünkü Suriyeliler hemen iş buluyor lafını duymak istemiyorum. (bkz. K26)

Sığınmacıların göç ederek geldikleri Türkiye’den memnuniyet durumlarını tespit etmek amacıyla yapılan görüşmelerde, katılımcıların memnuniyetsizliklerini yoğun bir şekilde ifade ettikleri tespit edilmiştir. Türkiye’de yaşadıkları olumsuzlukları dile getirenlerin genel olarak gelecek kaygısı ve geçim sıkıntısından şikâyet ettikleri görülmüştür.

Bu bağlamda Türkiye’de bir tekstil işçisi, Türkiye’ye göç ederek hayatını kurtardığını ama hayat koşullarından dolayı çok zorlandığını, kazandığı parayla ailesini geçindirmesinin mümkün olmadığını, hayata tutunmak için 3 farklı aileden oluşan 8 kişi ile birlikte küçük bir evde yaşamak zorunda kaldıklarını ve bu durumun sayamayacağı kadar çok sıkıntılara neden olduğunu belirtmiştir (bkz. K1).

Kendi durumlarına yönelik benzer görüşler dile getiren diğer katılımcılar da (bkz. K26, K14, K17, K7, K11) göç ederek geldikleri Türkiye’de, her ne kadar canlarını kurtarmış olsalar da insani bir şekilde yaşayamadıklarını ifade etmişlerdir. Bu bağlamda bir üniversite öğrencisi olan K11 durumu şu şekilde ifade etmiştir;

Geleceğimle ilgili endişelerim var. Okuyorum ama vatandaşlık alamazsam, mezun olduktan sonra Türkiye’de çalışmam. Kimliğimiz hangi şehirde ise sadece o şehirde yaşayabiliyor, resmi işlemleri o şehirde yapabiliyoruz. Kimliğimin olduğu şehir dışında yakalanırsam sınır dışı ediliyorum. Çok insanlık dışı uygulamalar var. O yüzden memnun değilim. Başka bir şehirde hastaneye bile gidemiyorum. Hatta bir keresinde, 3 farklı otobüs firması bilet vermedi. Hasta olan annemin yanına gidemedim. (bkz. K11)

3.3.3 Entegrasyon süreci ve eğitim durumuna ilişkin bulgular

Entegrasyon sürecini ve bu süreçte sığınmacıların yaşadıklarını anlayabilmek için yapılan görüşmelerde, sığınmacıların büyük ölçüde Türk halkını kültürel olarak kendilerine yakın gördükleri tespit edilmiştir. Sınırlı düzeyde de olsa Türk halkını kendi yaşam tarzından farklı yaşam tarzına sahip olmaları nedeniyle kültürel olarak uzak gören sığınmacıların da (bkz. K1, K7) var olduğu tespit edilmiştir. Aynı dine mensubiyetten kaynaklı³ olarak görülen kültürel yakınlık durumu var olsa da toplumların kendi gelenek-göreneklerinden, alışkanlıklarından, yetişme koşullarındaki farklılıklardan kaynaklı farklı yaşam tarzına sahip olma durumlarının kültürel olarak ciddi bir uzaklık ya da ayrışma yarattığı da sığınmacılar tarafından sıklıkla ifade edilmiştir. Ayrıca yapılan görüşmelerde; dil farklılığı, kendilerine güvenmeyen insanların iş vermemesi, ayrımcılık veya dışlanmışlığa maruz kalma gibi durumlardan dolayı sığınmacıların kendilerini içinde buldukları Türk toplumuna karşı büyük ölçüde yabancı hissettikleri tespit edilmiştir.

Görüşme yapılan sığınmacıların bu konu ile ilgili anlatımları şu şekildedir;

---

³Göç, insanların coğrafi hareketliliğinin yanı sıra kültür, değer ve inançlarının hareketliliğini de içermektedir. Bu nedenle göçmenler, yerleştikleri yerlere inançlarını taşımakta ve aynı zamanda oradaki inanç ve kültürel yapıdan da etkilenmektedir. Göçle birlikte dinsel alışkanlıklar karşı karşıya gelmekte; bu durum dini bir uyuma yol açabileceği gibi din kaynaklı çatışmalara da yol açabilmektedir. Suriye’den Türkiye’ye gerçekleşen göçte de benzer süreçler yaşanmaktadır. Suriye ve Türkiye benzer dini inanç ve kültürel değerlere sahip olmasına rağmen bu ülkelerdeki dini yaşam ve deneyimler ciddi farklılıklar göstermektedir. (Kaya, 2017, s. 202). Yaşanan bu farklılıklara rağmen kimi Suriyeli sığınmacılar için Türkiye’ye göç etme durumu, aynı dine mensubiyetten kaynaklı olarak bir tercih sebebi olabilmektedir. Zira gelecek kuşaklarının dinini unutmamasından endişe eden Suriyeli sığınmacılar, kendi dindaşlarının bulunduğu Türkiye’ye göç etmenin dini bir motivasyondan kaynaklandığını ifade etmişlerdir (Tanrıverdi ve Ulu, 2020, s. 181). Din eksenli pek çok ortak nokta, göçmenlerin göç ettikleri toplumda kendilerini öteki, yabancı ve dışlanmış hissetmelerini engelleyerek; uyum süreçlerini olumlu etkileyebilmektedir (Kaya, 2015, s. 270).

Türkiye’de üniversite öğrenimine devam etmekte olan K12, “Cami dışında kamu alanları da dahil her yerde kendisini yabancı hissettiğini, herhangi bir şekilde Arapça konuştuğu zaman insanların çok kötü bir şey yapmış gibi dışlayıcı ve yargılayıcı bir şekilde kendisine baktıklarını ve bu nedenle aşırı derecede dışlanmışlığa maruz kaldığını” ifade etmiştir. (bkz. K12)

Entegrasyon sürecinde yaşananlarla ilgili benzer görüşler dile getiren katılımcılar (bkz. K1, K11, K24, K12, K7) göç ettikten sonra yaşanan entegrasyon sürecinde, kendilerine yabancı olduklarının güçlü bir şekilde hissettirildiğini ve içinde buldukları Türk toplumuna kabul edilme konusunda yerel halkın çok isteksiz davrandığını ifade etmişlerdir. Bu bağlamda bir tekstil atölyesinde işçi olarak çalışan K1, Türkiye’de yerel halk ile aynı dinden olmasına rağmen kendisini yabancı hissetmekten kurtulamadığını şu şekilde ifade etmiştir;

Evet bir yabancı gibi hissediyorum. Cami dışında her yerde resmi yerlerde bile yabancı olduğum hissettirildi hatta bazen yüzüme söylendi. Biz Suriyeli olduğumuzu çektiğimiz acılardan dolayı unutmak istesek de bu bize her zaman ve her yerde hatırlatıldı. Onun için Suriyelisin şeklinde başlayan cümlelerden çok sıkıldım artık. (bkz. K1)

Sığınmacıların, Türk toplumunun yaşayış biçimine alışıp alışmama durumlarını tespit etmek amacıyla yapılan görüşmelerde, katılımcıların büyük oranda Türk toplumuna alışamadıkları tespit edilmiştir. Sığınmacılar ayrımcılık, dışlanmışlık, ekonomik sıkıntılar ve kendilerini değersiz hissetme gibi durumlardan dolayı Türk toplumuna alışamadıklarını ifade etmişlerdir. Önceki bölümlerle paralel bir şekilde dindaşlık durumunun, farklı bir toplumda yaşayan bireyin o topluma alışmasında yeterli katkıyı sağlamayı bu bölümde de ortaya konmuştur. Bu bağlamda emek sömürüsü ve hayat pahalılığından kaynaklı olarak farklı bir topluma alışamama durumunu yaşayan bir katılımcı yaşadığı olumsuz durumu ve dışlanmışlığı şu şekilde ifade etmiştir;

Haftanın 7 günü günde 12 saat çalışıyorum. Günde 100 TL para veriyorlar. Öğlende yemek. Dışarıda bir yaşamım yok. Dışarıda geçirdiğim vakit sadece evden işe, işten eve giderken bindiğim otobüs. Ama bazı insanların buna bile tahammülü yok. Çünkü bizi gördükleri zaman hele Arapça konuştuğumuz zaman kötü bir şeye bakar gibi bize bakıp homurdanmalarına alışamadım. Ve bu duruma çok üzülüyorum, gitmek istiyorum Türkiye’den. (bkz. K1)

Sığınmacıların entegrasyon sürecine gördükleri eğitimin etkisini anlayabilmek için yapılan görüşmelerde; sığınmacıların büyük çoğunluğunun (hemen hemen hepsi) kendilerinden 2-3 yaş küçük ve kendi akranlarından izole bir şekilde Türk öğrencilerle birlikte eğitim gördükleri tespit edilmiştir. Ek olarak sığınmacı öğrencilerin büyük çoğunluğu, eğitim süreçlerine devlet tarafından maddi bir desteğin verilmediğini ifade etmişlerdir. Ayrıca sığınmacılar eğitim sürecinde dil farklılığı, dil eğitiminin yetersizliği ve ayrımcılık-dışlanmışlığa maruz kalma gibi nedenlerden dolayı yoğun bir şekilde problem yaşadıklarını

ifade etmişlerdir. Bu bağlamda eğitimi esnasında ayrımcılığa maruz kalmış ve sığınmacı olarak eğitimin işlevinin olmadığına kanaat getirmiş olan bir tekstil işçisi yaşadığı bu durumu şu şekilde ifade etmiştir;

Okulda problem yaşıyordum. Öğrenciler ve öğretmenler bize onların sırtında yükümüz gibi davrandılar ve hissettirdiler. Kendimizi gösteremedik okulda çünkü şartlar uygun değildi. Hep yabancılığımız söylendi hatta bir öğretmen ona anlamadığım bir şeyi sorduğumda sanki doktor mu olacaksın ne diye konuşuyorsun şeklinde cevap verdi. O zaman okulla meslek sahibi olamayacağımı anladım ve çalışmaya başladım. (bkz. K1)

Görüşmelerden Türk eğitim sistemine ilişkin elde edilen bulgular irdelendiğinde; katılımcıların büyük bir kısmı, mevcut eğitim sisteminde ayrımcılık veya dışlanmışlığa maruz kaldıklarını ve bu nedenle entegrasyonlarının engellendiğini ifade etmişlerdir. Sınırlı düzeyde de olsa bazı katılımcılar (bkz. K13, K24) eğitim sistemine dahil olmanın, dil öğrenimini tetikleyen yönüyle entegrasyonlarını desteklediğini ifade etmişlerdir. Bu bağlamda dil öğreniminin içine girilen yeni topluma uyumu kolaylaştırdığını vurgulayan K24 bu durumu şu şekilde ifade etmiştir;

Eğitimin benim açımdan faydası Türkçe öğrenme konusunda oldu. Çünkü bana bakarak konuşan insanların ne konuştuğunu anlamak istiyordum. Ve yaşadığım şehirde konuşulan dili öğrenmem gerekiyordu. (bkz. K24)

3.3.4 Geleceğe dönük umutlara ilişkin bulgular

Sığınmacıların geleceğe dönük umutlarına ilişkin elde edilen bulgular irdelendiğinde; bazı katılımcıların umutlu bazılarının ise umutsuz oldukları görülmüştür. Geleceğe dönük umutlu olanların söyledikleri irdelendiğinde; Türkiye'nin kendilerine sunduğu güvenli yaşam, eğitimlerine devam edebilme fırsatı ve iyi bir gelecek beklentisinin sığınmacıların geleceğe dair umutlanmalarını sağladığı görülmüştür. Geleceğe dönük umutsuz olanların söyledikleri irdelendiğinde; sığınmacıların uğradığı ayrımcılık veya dışlanmışlığın onları ciddi manada gelecek kaygısı taşımaya yönelttiği görülmüştür. Bu bağlamda göç ederek geldiği Türkiye'de güvenli yaşam ve ölüm korkusundan kurtulma gibi nedenlerden dolayı geleceğe umut ile bakan katılımcılar olduğu gibi; ayrımcılık veya dışlanmışlığa maruz kalma, emek sömürüsü veya hayat pahalılığı nedeniyle geleceğe dair umudunu kaybeden katılımcılar da bulunmaktadır. Emek sömürüsü ve hayat pahalılığı nedeniyle göç ederek geldiği Türkiye'den Almanya'ya gitmeye çalışan, Türkiye'de verilen sosyal yardımlarla yaşamaya çalışan K17 yaşadığı bu durumu şu şekilde ifade etmiştir;

Çok umutlu değilim. Çünkü burada yaşamak çok zor. Yardım için verilen para hiçbir şekilde yetmiyor. Her şeyin fiyatı sürekli artıyor ama bizim aldığımız para hep aynı. Annem ve kardeşlerimin sorumluluğu üzerimde olduğu için evlilik de düşünemiyorum.

Facebook üzerinden edindiğim arkadaşlardan Almanya’da yaşayan Suriyeliler var oradan bir kısmet bulup evlenip buradan gitmek istiyorum. (bkz. K17)

3.4 Almanya’da Yaşayan Türkiyeli Göçmenlere İlişkin Bulgular

Araştırma kapsamında Almanya’nın 6 farklı bölgesinde (Berlin, Düesseldorf, Frankfurt, Münih, Remscheid ve Stuttgart) yaşayan toplam 16 Türkiyeli göçmenle yapılan görüşmeler sonucunda veriler elde edilmiştir. Bu veriler göçmenlerin göç öncesi ve sonrası süreçlerine, sosyal ve ekonomik yaşamına, entegrasyon süreci ve eğitim durumlarına, geleceğe dönük beklenti ve umutlarına ilişkin olmak üzere toplam 4 farklı tema altında irdelenmiştir.

3.4.1 Göç öncesi ve sonrası süreçlerine ilişkin bulgular

Almanya’da yaşayan Türkiyeli göçmenlerin göç öncesi ve sonrası süreçlerde yaşadıklarını tespit etmek amacıyla yapılan görüşmelerde, göç etme nedenlerinin ekonomik gerekçelere dayalı olarak belirgin bir şekilde ön plana çıktığı tespit edilmiştir. Ekonomik gerekçeler çoğunlukla istihdam olanakları, yüksek hayat standardı ve nitelikli sağlık hizmetleri olarak ifade edilmiştir. Önceki kuşakların göçü, evlilik ve siyasi baskılardan kurtulma gibi nedenler de göç etme nedeni olarak ifade edilmiş olsa da (bkz. K21, K8, K2) Almanya’ya göç ederek ekonomik olarak daha fazla imkâna kavuşma özlemi bahsi geçen göçmenlerin tamamı için temel bir göç motivasyonu ve göç etme nedeni olmuştur. Ayrıca göçmenler vatanlarından ayrılma durumunu çoğunlukla zorunluluk olarak gördüklerini; bir tercih olarak görenler ise (bkz, K27, K8, K18) bunu zorunlu bir tercih olarak gördüklerini ifade etmişlerdir. Bu bağlamda yaşanan göçün zorunlu nedenlere dayalı olarak gerçekleştiğini şu anda Almanya’da eğitimine devam etmekte olan K2 şu şekilde ifade etmiştir; “Tercihti ama daha iyi yaşamak için zorunlu bir tercihti. Bu tercihi yapmasa idi ailem, bugün ben bu kadar rahat yaşayamazdım” (bkz. K2)

3.4.2 Sosyal ve ekonomik yaşama ilişkin bulgular

Türkiyeli göçmenlerin sosyal ve ekonomik yaşamına ilişkin elde edilen bulgular irdelendiğinde; göçmenlerin, içinde bulunulan Alman toplumunun dilini bilmemesinden dolayı yabancılaşmayı yoğun bir şekilde yaşadıkları görülmektedir. Bu bağlamda yaşanan bu yabancılaşmayı göçten hemen sonra okula başlamak zorunda kalan fakat şu anda bir markette işçi olarak çalışan K19 şu şekilde ifade etmiştir; “Okulda derslerde hiçbir şey anlamıyordum. Bir sınıf geriden başlattılar ama bir şey anlamıyordum önüme bakıyordum sürekli” (bkz. K19)

Yaşanan göç deneyimi, çoğunlukla katılımcıları olumlu etkilemiştir. Katılımcılar, göç sürecini konforlu ve refah içinde yaşama fırsatı olarak gördüklerini ifade etmişlerdir. Göçe dair olumlu etkilere sahip olduğunu ifade edenlerin göç hakkında söyledikleri irdelendiğinde; yüksek hayat standardı ile farklı dil ve kültür tanıma imkanlarının öne çıktığı görülmektedir. Göçe dair sınırlı da olsa olumsuz etkilerden söz edenler (bkz. K28, K21, K9) ise göçmenlerin ayrımcılık veya dışlanmışlığa maruz bırakıldıklarını ve bu nedenle yaşanan süreçlerden olumsuz etkilendiklerini ifade etmişlerdir.

Göçmenlerin, göç ederek geldikleri Almanya'dan memnuniyet durumlarını tespit etmek amacıyla yapılan görüşmelerde, katılımcıların memnuniyetlerini yoğun bir şekilde ifade ettikleri görülmüştür. Almanya'daki yaşamdan memnun olan göçmenler, genel olarak ekonomik imkanları, insan olarak kendilerini daha değerli hissetmelerini ve farklı bir kültürde yaşamının avantajlarını vurgulamaktadır. Ayrıca göç ederek gelinen Almanya'dan sınırlı da olsa memnuniyetsizliğini dile getiren katılımcılar da (bkz. K18, K9, K21) ayrımcılık veya dışlanmışlığa maruz kaldıklarını ve kimlik karmaşası yaşadıklarını ifade etmişlerdir.

Bu bağlamda Almanya'daki yaşamından duyduğu memnuniyet ve memnuniyetsizliği iki ayrı katılımcı şu şekilde ifade etmişlerdir;

Evet memnunum büyük bir Alman market zincirinin birinde yöneticilik yapıyorum. Maddi olarak rahat bir yaşamım var. Ayrıca güvenle yaşayabildiğim bir yer burası, sadece ekonomik değil insan olarak da daha değerli hissediyorum kendimi. İnsanlar her şeyi konuşabiliyor; Türkiye gibi herkes birbiriyle kavgaya tutuşmuyor. Hemen her şey (konuşulabiliyor) tartışılabilir medeni bir şekilde. Bir kadın olarak gecenin 3'ünde bile dışarı çıkabiliyorum. Ama Türkiye'de herkes agresif bir şekilde birbiriyle kavga ediyor. Hiçbir konu tartışılmıyor hemen herkes kavga etmeye hazır. İnsanlar Almanya'da belki de ekonominin verdiği güvenle oldukça sakin yaşıyorlar. (bkz. K22)

Göç edilen ülkenin çoğunluğu tarafından (gerek yetkili makamlar gerek halk) ırk, millet ve din açısından kabul görmüş olsa idik, memnuniyetsizlik muhtemelen söz konusu olmazdı. Fakat mevcut durum bunun tam tersini gösteriyor. Bir diğer konu ise şahsi gözlemlerim doğrultusunda, göç eden kişilerin çocuklarından başlayan ve torunlarında (3. kuşak) daha fazla gözlemlenen kimlik ve anadil sorunları yani kimlik karmaşasıdır. Göç edenlerden sonraki nesillerin, anavatanlarına bağları yıldan yıla bir aylık temaşa ve turistik geziden ibaret olarak kalmıştır. Tüm bu nedenler sonucunda anavatanın dışında kimlik sorunu yaşayarak doğup büyüyen gençlerin sağlıklı bir kimlik geliştiremediğini düşünüyorum. (bkz. K18)

3.4.3 Entegrasyon süreci ve eğitim durumuna ilişkin bulgular

Entegrasyon sürecini anlayabilmek için yapılan görüşmelerde; Türkiyeli göçmenler, Alman halkını kendi yaşam tarzından farklı bir yaşam tarzına sahip olmaları nedeniyle büyük ölçüde

kültürel olarak kendilerinden uzak gördüklerini ifade etmişlerdir. Yapılan görüşmelerde din-dil farklılığı, ayrımcılık veya dışlanmışlığa maruz kalma ve Alman yaşam tarzını bütünüyle benimsememe gibi durumlardan dolayı göçmenlerin kendilerini içinde buldukları Alman toplumuna karşı büyük ölçüde yabancı hissettikleri tespit edilmiştir. Alman toplumunun aile yapısı, aileye bakışındaki farklılık, din-dil farklılığı bünyesinde barındırdığı Türkiyeli göçmenleri kendisinden ayıştırmaktadır. Çok sınırlı düzeyde de olsa Alman toplumunun değerlerini bütünüyle benimsediğini ifade eden katılımcılar da (bkz. K20, K22) Alman toplumuna karşı kendilerini yabancı hissetmediklerini ifade etmişlerdir.

Bu bağlamda bir süpermarkette yönetici olarak çalışan K19, Alman toplumunun değerlerinin kültürel olarak bizden ne kadar uzakta olduğunu şu şekilde ifade etmiştir;

Kendimi onlardan uzak hissediyorum. Düşünceleri çok farklı, mantıksal yönleri çok yoğun. Aile bağı yok 18 yaşına gelir gelmez evlenmeden ailelerinden ayrılıp evlerini ayırıyorlar. Ayrılmasa bile anne babasına kira vererek yaşıyorlar. 18 yaşından sonra ailelerinden tamamen kopuyorlar. (bkz. K19)

Almanya'da ayrımcılık veya dışlanmışlığa maruz kaldıkları için kendilerini Alman toplumuna yabancı hissettiklerini ifade eden iki farklı katılımcı durumlarını şu şekilde ifade etmişlerdir;

Arkadaş ortamında Türk de var Alman da. Arkadaşlarımın arasında kendimi yabancı hissetmiyorum. Ama resmi işler için gittiğim hastane, okul gibi kurumlarda bazı insanlar benim Türk olduğumu bana bir şekilde ifade ederek yabancı olduğumu her zaman hissettirdiler. Bu nedenle kendime ayrımcılık yapıldığını düşünüyorum. (bkz. K2)

Resmi dairelerde işim olduğu zaman normalde Almanlara siz diye hitap eden görevliler, göçmen olduğumuz için bize sen diye ve kaba bir şekilde işimizi yapmak istemediğini belli edecek bir şekilde söylenerek hitap ediyorlar. O anlarda kendimi yabancı ve dışlanmış hissediyorum. (bkz. K23)

Öte yandan bir süpermarkette işçi olarak çalışan ve kendisini Alman toplumuna oldukça yakın hisseden ve Alman yaşam tarzını bütünüyle benimsediğini ifade eden K20 durumunu şu şekilde ifade etmiştir;

Ben kendimi Almanya'da değil Türkiye'de dışlanmış hissediyorum. Türkiye benim için tatil için gidilecek bir yer. Çünkü artık ben kendimi Alman hissediyorum. Türkiye'ye gitsem orada yaşayamam ben artık Almanya'ya aitim. (bkz. K20)

Alman yaşam tarzını benimsemek konusunda benzer görüşler dile getiren ve bir markette yönetici olarak çalışan K22 görüşlerini şu şekilde ifade etmiştir;

Türkiye'de tatile gittiğimizde taksiye bindik (taksici) bize nereye gideceğimizi sormadı bile otoparkta tur attı. Çıkışa geldiğimizde (nereye gideceğimizi) sordu. Üsküdar'a gideceğimizi söyleyince ben oraya gidemem orada trafik yoğun dedi. Adam (şoför)

bindiğimiz yerde (geri döndüğümüzde) indiğimizde 33 lira dedi. Eşimle (şoför) kavga etmeye başladı. Hatta şoför bıçak çıkardı ve (eşime doğru) sapladı montu yırtıldı. Türkiye’de insanların kaybedecekleri bir şeyleri yok, adam orada 33 lira için katil olabilirdi. Bütün bunları görünce kendimi Türkiye’ye ait hissetmiyorum. Esas yabancılığı Türkiye’de hissediyorum. (bkz. K22)

Göçmenlerin, Alman toplumunun yaşayış biçimine alışıp alışmama durumlarını tespit etmek amacıyla yapılan görüşmelerde; katılımcıların bazıları Alman toplumunun yaşayış biçimine alıştığını ifade ederken; bazıları ise alışmadığını ifade etmişlerdir. Göçmenler; ayrımcılık veya dışlanmışlığa maruz kalma, aile anlayışındaki farklılık ve rutin-tekdüze yaşamın dışına çıkamama gibi durumlardan dolayı büyük ölçüde Alman toplumuna alışmadıklarını ifade etmişlerdir.

Göçmenlerin entegrasyon sürecine gördükleri eğitimin etkisini anlayabilmek için yapılan görüşmelerde, göçmenlerin büyük çoğunluğunun (hemen hemen hepsi) kendilerinden 2-3 yaş küçük ve kendi akranlarından izole bir şekilde Alman öğrencilerle birlikte eğitim gördükleri tespit edilmiştir. Ek olarak göçmen öğrencilerin büyük çoğunluğu, eğitim süreçlerine devlet tarafından ciddi bir maddi desteğin verilmediğini ifade etmişlerdir. Ayrıca göçmenler, eğitim sürecinde dil farklılığı, dil eğitiminin yetersizliği, ayrımcılık, dışlanmışlık ve hatta ırkçılığa maruz kalma gibi durumlardan dolayı yoğun bir şekilde problem yaşadıklarını ifade etmişlerdir. Görüşmelerden, Alman eğitim sistemine ilişkin elde edilen bulgular irdelendiğinde; katılımcılar göç ettikleri ülke olan Almanya’da topluma ve yaşam şartlarına uyum sağlayabilme konusunda gördükleri eğitimlerin Alman toplumuna uyumu desteklediğini fakat eğitim esnasında ayrımcılık, dışlanmışlık ve hatta zaman zaman ırkçılığa maruz kalmanın uyumu zorlaştırdığını ifade etmişlerdir. Bu bağlamda eğitimin ve özellikle dil eğitiminin içine girilen yeni topluma uyumu kolaylaştırdığını vurgulayan iki katılımcı görüşlerini şu şekilde ifade etmişlerdir;

Eğitim bizim açımızdan Almanlarla ve Almancayla ilk temas kurduğumuz yer. Bu nedenle bizim için çok önemli. Almanya’ya uyum sağlayabilmemiz için çok önemli orada öğrendiklerimiz. (bkz. K4)

Eğitim kavramını özelleştirip, dil eğitimi olarak düşünülürse ülkenin diline hâkim olmanın uyum sağlamayı kolaylaştırdığı kanaatindeyim. Bu açıdan eğitim hayati bir işleve sahiptir. (bkz. K18)

Öte yandan eğitimi esnasında ayrımcılık veya dışlanmışlığa maruz kaldığını ifade eden bir katılımcı eğitim hakkındaki görüşünü şu şekilde ifade etmiştir;

Eğitim çok önemli ama Almanya yabancı insanların eğitim düzeylerini düşük tutmaya çalışıyor. Çünkü onların fabrikada işçi kesimi olarak çalışmasını istiyor. Yükselmelerini istemiyor ve engelliyor. (bkz. K9)

3.4.4 Geleceğe dönük umutlara ilişkin bulgular

Göçmenlerin, geleceğe dönük umutlarına ilişkin elde edilen bulgular irdelendiğinde; katılımcıların büyük ölçüde geleceğe dönük umutlu oldukları görülmüştür. Zira Almanya'nın kendilerine sunduğu güçlü ekonomi, istikrarlı ve refah içinde yaşam, geniş eğitim ve kariyer olanakları, insan olarak kendini değerli hissetme durumu onların geleceğe dair umutlarını canlı tutmaktadır. Sınırlı düzeyde de olsa geleceğe dönük umutsuz olduğunu söyleyenler (bkz. K18, K9) ise göçmenlerin uğradığı ayrımcılık veya dışlanmışlığın onları ciddi anlamda gelecek kaygısı taşımaya sevk ettiğini ifade etmişlerdir.

Görüşme yapılan göçmenlerin konu ile ilgili anlatımları şu şekildedir;

Almanya'daki yaşamımda umutlu ve mutluyum. Çünkü ihtiyacım olan her şeye sahibim. Okumuş ve kendini yetiştirmiş bir insanın iyi olanaklara sahip olabileceği bir ülke Almanya. Bu nedenle geleceğe dönük herhangi bir kaygı taşımadan umutlu bir şekilde yaşayabiliyorum. (bkz. K3)

Uyum konusunda Türkiye'ye döndüğümüzde problem yaşıyoruz. Almanya'da her şey düzenli, stressiz ama Türkiye'de her şey çok stresli, kaos bir ortam var. İnsan Almanya'ya göçmen olarak bile gitmiş olsa kendini değerli hissediyor. Ben dışlanmayı Türkiye'de hissediyorum. Bana orada turist gibi davranıyorlar. Çünkü Türkçeyi Almanca kadar iyi konuşamıyorum. Geçen yaz geldiğimizde dört tane dondurmadan 200 lira aldılar bizden. Türkiye'de ekonomik sıkıntıların sebebi olarak sanki biz görülüyoruz. O yüzden Almanya'da kendimi daha iyi hissediyorum ve geleceğe dair daha fazla umutluyum. (bkz. K22)

SONUÇ VE TARTIŞMA

Bu araştırmada Türkiye’de yaşayan Suriyeli ve Almanya’da yaşayan Türkiyeliler göçmenlerin içinde buldukları topluma entegrasyonlarının sağlanmasına; ilgili ülkelerde uygulanmakta olan eğitim politikalarının etkisi anlaşılmasına çalışılmıştır. Bu bağlamda toplam 30 göçmen ile yapılan görüşmeler neticesinde birtakım sonuçlara ulaşılmıştır. Buna göre ilk olarak göçmenlerin göç etme nedenleri irdelendiğinde Türkiye’ye göç etmiş olan Suriyeliler savaştan kaçma, Esad yönetimi gibi güvenlik eksenli gerekçeler öne sürmüşler ve göçlerini kesinlikle bir zorunluluk olarak gördüklerini ifade etmişlerdir. Almanya’ya göç etmiş olan Türkiyeliler ise istihdam olanakları, yüksek hayat standardı gibi sosyo-ekonomik eksenli gerekçeler öne sürmüşler ve göçlerini maddi olarak daha rahat yaşamak için yapılmış bir tercih olarak ifade etmişlerdir. Göç hareketlerinin tarihi incelendiğinde, bu şekilde yapılan sosyo-ekonomik içerikli gönüllü göçlerin kapitalizmin gelişimine bağlı olarak hızlandığı ve sistemin istihdam talebinin göç kararında temel belirleyici olduğu görülmektedir. Bu bağlamda Almanya’ya göç etmiş olan Türkiyeliler için temel göç motivasyonu maddi olarak daha tatmin edici bir hayat yaşayabilmek için gelişmiş bir ekonomiye ve istihdam olanaklarına sahip olan Almanya’ya yerleşmek olarak değerlendirilmiştir.

Tümtaş’a (2020) göre birey ya da grupların göç kararını alırken, iradeleriyle mi ya da dışarıdan gelen baskıyla mı bu kararı aldıkları göçün sonuçları açısından son derece hayati bir öneme sahiptir. Zira sosyoekonomik içerikli gönüllü göçlerde, göçmenler birtakım psikolojik hazırlık ve maddi birikimle planlı bir şekilde yeni yerleşim yerlerine göç ediyorken; savaş gibi zorunlu gerekçelerle yapılan göçlerde, göçmenler hiçbir hazırlık süreci geçirmeden ve aniden göç etmektedir. Bu ani kopuş, geldikleri yeni yerlerde göçmenlerin sosyoekonomik sorunlar yaşamalarına, toplumsal bütünleşme konusunda zorlanmalarına, yeni geldikleri kentte toplumsal yapıyla uyum sorunları yaşamalarına neden olmaktadır (Tümtaş, 2020, s. 240). Bu nedenle Türkiye’ye göç eden Suriyeliler, Almanya’ya göç eden Türkiyelilerden çok daha fazla uyum sorunları yaşamaktadır. Çünkü göç kararının alınmasından yerine getirilmesine hatta göç edilen ülkeye yerleşilmesine kadar yaşanan tüm bu göç süreci oldukça ani bir şekilde ve herhangi bir hazırlık yapılmadan gerçekleşmiştir. Ek olarak göçmenlerin, göç ettikleri ülkelerden memnun olup olmadıkları ve göç edilen ülkelerin göçmen üzerinde bıraktığı etkinin olumlu olup olmadığı irdelendiğinde; zorunlu gerekçelerle Türkiye’ye göç etmiş olan Suriyelilerin çoğu, yaşadıkları birtakım sorunlar nedeniyle Türkiye toplumuna yeterince uyum sağlayamadıklarını ve göç ettikleri ülke olan Türkiye’den memnuniyetsizlik içerisinde olduklarını ifade etmişlerdir. Almanya’ya tercihen göç etmiş olan Türkiyeliler ise genellikle yüksek hayat standardı, kendini insan olarak daha değerli hissetme ve farklı bir dil ve kültür tanıma gibi gerekçelerle göç deneyiminden ve göç ettiği ülke olan Almanya’dan oldukça memnun olduklarını ifade etmişlerdir.

Göçmenlerin kendilerini, kültürel olarak göç edilen ülkeye yakın hissedip hissetmedikleri ve buldukları ülkede yabancı hissedip hissetmedikleri irdelendiğinde; Türkiye'ye göç etmiş olan Suriyeliler, özellikle dindaşlık nedeniyle kültürel olarak kendilerini Türkiye toplumuna yakın hissetmelerine rağmen bahsi geçen bu dindaşlık durumunun ayrımcılık veya dışlanmışlığa maruz kalma, dil farklılığı, insani ilişkilerdeki güvensizlik gibi gerekçelerle kendilerini Türkiye toplumuna yabancı hissetmelerini engelleyemediğini ifade etmişlerdir. Bu durum aynı dine mensup iki farklı toplumun insanların birbiriyle yakınlık kurabilecekleri ve birbirine yabancılaşmayacakları şeklindeki öngörüyü geçersiz kılmaktadır. Almanya'ya göç etmiş olan Türkiyeliler, aile bağlarındaki zayıflık, Alman yaşam tarzına uzak olma, ayrımcılık veya dışlanmışlığa maruz kalma, din-dil farklılığı gibi gerekçelerle kendilerini Alman toplumuna yabancı hissettiklerini ifade etmişlerdir. Her ikisi de Müslüman olan göçmen grupların Türkiye ve Almanya'nın her ikisinde de yabancılaştıklarını ifade etmeleri dikkat çekici bulunmuştur. Bu durum yukarıda da ifade edildiği gibi dindaş olan iki farklı toplumun birbiriyle uyum içinde olabilecekleri düşüncesinin yanlışlığını göstermiştir. Türkiye'deki Suriyeli ve Almanya'daki Türkiyeli göçmen grupların her ikisi de ayrımcılık, dışlanmışlık ve dil farklılığı nedeniyle kendilerinin yabancılaştıklarını ifade etmişlerdir. Göçmenlerin kültürel uzaklık, yabancılaşma, dışlanmışlık gibi konuları içeren sorulara verdikleri yanıtlar irdelendiğinde dil farklılığının neden olduğu yabancılaşma ya da kültürel uzaklık hissini din farklılığının neden olduğundan çok daha yoğun bir şekilde ifade edildiği görülmüştür. Bu durum göçmen entegrasyonu ve uyumu konusunda dil konusunun (dil eğitiminin) önemini göstermektedir.

Türkiye'de herhangi bir seviyede okula başlayacak olan göçmen çocuklar herhangi bir uyum ya da dil kursu almadan doğrudan doğruya Türkçe eğitim yapılan sınıflarda okula başlamaktadır. Bu durum göçmen çocukların Türkçeyi öğrenene kadar ki süreçte geçen eğitim dönemlerini kayıp bir dönem olarak geçirmelerine veya eğitimin önemini ve gerekliliğini kabul etmemelerine neden olmaktadır. Almanya ise resmi olarak kabul ettiği göçmenlere dil ve uyum kursunun gerekliliğini: "Eğer Almanya'da yaşamak istiyorsan, Almanca bilmelisin" mantığıyla açıklamakta ve bu kursları zorunlu tutmaktadır. Bu durum Almanya'nın uyum için dilin önemini farkında olduğunu, göç konusunda sahip olduğu deneyimle güçlü göçmen politikaları geliştirebildiğini göstermektedir. Şen tarafından 2020 yılında yapılan "Zorunlu göçle Türkiye'ye gelen Suriyelilerin entegrasyonu: İstanbul ili örneği" adlı çalışma da benzer sonuçları içermektedir. Şöyle ki; göçmen, yerel halk tarafından ilk etapta "yabancı" olarak kabul edilmektedir. Göçmen ve yerel halk arasında bir iletişim olmadığında iki taraf da birbirine yabancılaşmaktadır. Bu durum devam ettiği sürece göçmen hiçbir zaman göç ettiği ülkeye uyum sağlayamayacak, yerel halk da sürekli olarak göçmenlerin geri gitmelerini isteyecektir. Bu nedenle gidilen yere uyum sağlanmasında kilit rol oynayan dil konusu mutlaka çözüme kavuşturulması gereken bir konudur. Hatta göçmen uyumunun temel dayanağının dil olduğu varsayımı gerçekçi bir varsayımdır. Bundan dolayı

göçmenler için göç ettikleri ülkenin dilinin öğrenilmesi, uyum sağlanmasında kilit rol oynamaktadır (Şen, 2020, s. 2).

Tarih boyunca yaşanan göçlerde yerel halk, göçmenlere geçicilik durumunu atfetse de göçün fitratında “kalıcılık” vardır. Türkiye’ye 2011 yılından itibaren göç etmeye başlayan Suriyeli sığınmacıların önemli bir kısmının Türkiye’de kendilerini “kalıcı” olarak gördükleri Dokuyucu’nun 2020 yılında yaptığı “Çorum halkı gözüyle göçmenler”, Şen’in 2020 yılında yaptığı “Zorunlu göçle Türkiye’ye gelen Suriyelilerin entegrasyonu: İstanbul ili örneği”, Karaarslan ve Gençoğlu’nun 2019 yılında yaptığı “Suriyeli göçmenlerle birlikte yaşamak: Kayseri’de sivil politik aktörlerle Suriyeli göçmenler üzerine nitel bir analiz” adlı çalışmalarda da görülmektedir. Benzer durum Almanya’ya göç eden Türkiyeliler için de söz konusu olmaktadır. Bu nedenle sosyal uyum politikalarının, göç eden insanların yerel halk ile kalıcı bir şekilde yaşayabilecekleri çok kültürlü bir toplumsal hayatı yaşama geçirmesi beklenmektedir. Fakat sosyal uyumun sağlanması tek başına politika belirleyicilerin yapabileceği bir şey değildir. Sağlıklı birçok kültürlü toplumda, toplumu oluşturan tüm alt grupların birbiriyle iletişim halinde olması beklenmektedir. Bu durum ancak göç edenlerin, göç ettikleri ülkenin dilini bilmeleriyle mümkün olabilmektedir. Bu bağlamda göç edenler, göç ederek geldikleri ülkelerin dillerini öğrenme konusunda genellikle isteklidir. Lakin Türkiye’de bulunan Suriyeli sığınmacılar, Türkçe öğrenme konusunda istekli olmalarına rağmen herhangi bir dil kursuna alınmadıklarını ve Türkçeyi tamamen kendi çabalarıyla öğrenmeye çalıştıklarını ifade etmişlerdir. Almanya’da bulunan Türkiyeli göçmenler ise genel olarak Almanya devletinin göçmenlerden en öncelikli talebinin Almanca öğrenilmesi olduğunu ve bu konuda çeşitli kurslara katıldıklarını ifade etmişlerdir. Benzer şekilde Şen’in (2020) yaptığı araştırmaya göre; göçmenlere dil öğrenmeleri hususunda ne kadar imkân-fırsat tanındığı ciddi bir tartışma konusudur. Zira dil eğitimi konusunda Suriyeli göçmenler dinlenildiği zaman Türkçe eğitim verecek kursların olmaması ya da çok pahalı olması sıklıkla ifade edilmiştir. Ayrıca Suriyeli göçmenlerin kendi imkanlarıyla Türkçe öğrendikleri ifade edilmiştir. Bu bağlamda öncelikle hem devlet hem de sivil toplum kuruluşları tarafından Suriyeli göçmenlerin Türkçeyi öğrenebilmeleri için dil kursları açılması önerilmiştir (Şen, 2020, s. 180).

Göçmenlerin, göç ederek yerleştikleri ülkelere uyum sağlamalarında ilgili ülkelerin uyguladığı entegrasyon politikalarının çok önemli rolü vardır. Şen’e (2020) göre göçmen, yalnızca fiziksel olarak yer değişikliği yaşamakla kalmayıp, tüm hayatı boyunca elde ettiği sosyo-kültürel, sosyo-ekonomik değerleri de beraberinde getirmekte ve kendisinden oldukça farklı bir toplumsal yapı ile karşılaşmaktadır. Her bakımdan farklı yetişme şartlarından gelen bireylerin karşılaşma durumu da yeterince hazırlık yapılmadan gerçekleştiğinde ciddi problemler doğurabilmektedir. Bu problemler çoğu zaman göçmen entegrasyon süreciyle ilgili olmaktadır. Entegrasyon süreci çift yönlü olarak gerçekleşmesi gereken bir süreçtir. Yani göçmen, göç ettiği topluma uyum sağlamaya istekli ve ev sahibi yerel halk da göçmenlerle birlikte yaşamaya istekliyse entegrasyon süreci istendik ve olumlu bir şekilde

gerçekleşebilmektedir (Şen, 2020, s. 3). Bu nedenle entegrasyon için en hayati koşul; yerel halkın sahibi olduğu değerlerin hem yerel halk hem de göçmenler tarafından gönüllü bir şekilde benimsenmesinin arzu edilmesidir (Somersan, 2004, s. 92).

Uluslararası göç ekonomik, sosyal, siyasal ve kültürel dinamikleri olan karmaşık ve değişken bir süreci beraberinde getirmektedir. Son 50 yılda gerçekleşmiş olan göçler incelendiğinde; göç hareketlerinin her bakımdan ciddi bir değişim-dönüşüm geçirdiği ortaya çıkmaktadır. Bu değişimin temel nedeni olarak küreselleşmenin etkisiyle çok sayıda insanın uluslararası göç hareketleriyle karşı karşıya kalmış olması gösterilmektedir. Dünyada hâkim olan ekonomik yapı, sosyal koşullar, siyasal ortamın yarattığı baskı, şiddet ve savaş ortamı uluslararası göç hareketlerinin yönleri hakkında fikir vermektedir. Bu durum göç dalgalarının geçmişe nazaran çok daha karmaşık bir niteliğe evrilmesine neden olmaktadır (Ünal, 2014, s. 71). Göç alan ve veren ülkeler bağlamında ele alındığında tarihsel olarak Türkiye, uzun yıllar boyunca Batı Avrupa ülkelerinin (özellikle Almanya'nın) ucuz işgücü kaynağı olarak görülmüş ve göç veren bir ülke olarak değerlendirilmiştir. Günümüzde ise Türkiye, bünyesine kabul ettiği göçmenler ile göç alan bir ülke olmanın yanı sıra bir geçiş ülkesi olma özelliğine de kavuşmuştur (İçduygu, 2006, s. 70). Türkiye, komşu ülkelere aldığı göçlerle sosyal yapısında hem niceliksel hem de niteliksel olarak yoğun bir değişim sürecini yaşamaktadır. Türkiye'de yaşayan Suriyeli sığınmacılar, ilk yıllarda "misafir" olarak kabul edilmiş; ülkelerindeki savaş bittikten sonra geri dönecekleri düşünülmüştür. Fakat zamanla "misafir" tanımlaması "mülteci"ye, "mülteci" tanımlaması da bu insanların Türk toplumuna entegrasyonlarının sağlanması gerektiği düşüncesine evrilmiştir.

Kıtalar arasındaki coğrafi konumu nedeniyle tarihin bütün dönemlerinde pek çok kitlesel göçe ev sahipliği yapmış olan Türkiye, son yıllarda da yeterince planlama yapmadan aniden gerçekleşen Suriyeli göçüne ev sahipliği yapmıştır. Yaşanan bu göç sürecinde uygulanan entegrasyon politikaları irdelendiğinde; göçün hızlı ve plansız olarak gerçekleşmesinin yanı sıra yerel halkın bu göç süreciyle ilgili yeterince bilinçlendirilememesi de Suriyeli göçmenlerin entegrasyonunu olumsuz yönde etkilemiştir. Almanya'nın Türkiyelilere uyguladığı entegrasyon politikaları irdelendiğinde ise çoğunlukla göçmenlerin Alman toplumuna uyum sağladığı ve hatta bazılarının Alman yaşam tarzını ve değerlerini kendilerini bir Alman gibi hissedecek kadar güçlü benimsedikleri görülmüştür. Bu durum Alman entegrasyon politikalarının asimile edici bir ağırlığa sahip olduğunu göstermiştir.

Almanya'da yaşayan Türk ailelerinin, Türk gelenek ve değerlerine olan bağlılıklarını ölçmek için yapılan araştırmada Ekşi vd. (2015), Türk insanının oldukça özerk ve bireyci yaşamaya alıştığı olgusuna ulaşmışlardır. Henüz Almanlar kadar olmasa da bireysellik durumunun, göçmen aileler ve onların çocuklarında Türk geleneklerinin ötesinde ön plana çıktığı görülmüştür. 1. kuşak Türk göçmenler misafir işçi olarak Almanya'ya geldiklerinde Alman kökenli insanların tercih etmeyeceği ağır ve pis işlerde çalıştırılmışlar ve bir gün mutlaka anavatanlarına dönme planları yapmışlardır. Bu nedenle Alman yaşam tarzına hep mesafeli

durmuşlardır. Fakat daha sonraki 2. ve 3. kuşak Türk göçmenlerin çoğunluğu dünyaya gözlerini Almanya’da açmış ve orada yetişmişlerdir. Bu nedenle kendilerini Alman kökenli insanlardan çok da farklı görmediklerini ifade etmişlerdir. Nesiller ilerledikçe daha yüksek tahsil gören, daha iyi koşullarda yaşamaya başlayan ve Alman yaşam tarzını benimseme konusunda daha az direnç gösteren Türk kökenli göçmenler, Almanya’nın kalıcı ve daimî bir parçası haline gelmişlerdir. Bu durum Almanya’nın entegrasyon için uyguladığı politikalar sonucu gerçekleşmiştir (Ekşi vd, 2015, s. 25).

Çetin ve Şenoğlu’nun “Entegrasyon kavramı ve Almanya’daki Türk diasporasının klasik asimilasyon teorisi çerçevesinde analizi” adlı çalışmasına göre Almanya, bünyesinde barındırdığı Türk kökenli göçmenleri 1980’li yıllara kadar misafir olarak çalışmaya gelen işçiler olarak kabul etmiş ve nasıl olsa gidecekler diye düşündüğü için konu ile ilgili kayda değer bir araştırma ya da yasal düzenleme yapma gereği duymamıştır. Fakat zaman içerisinde göçmenlerin Alman yaşam tarzıyla etkileşimlerinin kuşaktan kuşağa gelişmeye başladığı görülmüştür. Ayrıca yerel halkın değerlerinin sonraki kuşaklar tarafından ilk kuşaklara göre daha kolay bir şekilde benimsendiği sonucuna ulaşılmıştır. Bu durum Almanya’ya göç eden özellikle 2. ve 3. kuşak Türkler’in ciddi bir asimilasyon sürecine maruz bırakılarak Alman toplumuna entegre edildiği sonucunu doğurmuştur. Öyle ki kültürel bir değer olarak anadil gibi ciddi bir aidiyetin bile dönüşüme uğramaya başlaması ve anadil olarak Almancayı gören Türk kökenli katılımcıların varlığı, Türk kökenli göçmenlerin Alman toplumuna uyumunun asimilasyon süreciyle gerçekleştiğini göstermektedir (Çetin ve Şenoğlu, 2021, s. 102).

Türkiye, 911 km kara sınırını paylaştığı Suriye’de yaşanan savaştan dolayı kendi bünyesine doğru yoğun bir şekilde gerçekleşen kitlesel bir göç akınına maruz kalmıştır. Bu durum Türkiye’nin izlediği “açık kapı politikası” nedeniyle bu yoğunlukta yaşanmıştır. Açık kapı politikası, Türkiye’nin Suriyeli sığınmacıların içinde bulunduğu duruma yönelik sergilediği olumlu bir tutum olsa da Türkiye’ye ulaşmayı başaran Suriyeli sığınmacılara verilen farklı yasal statü de Suriyeli sığınmacılara karşı sergilenen olumsuz bir tutumu göstermektedir. Türkiye, kendisine Suriye gibi AB üyesi olmayan devletlerden gelerek sığınan bireylere mülteci statüsü vermemektedir. Sığınmacılara uluslararası hukuk tarafından tanımlanan mülteci, göçmen ve hatta vatandaş gibi yasal statülerin verilmeyişi onların entegrasyonunu ciddi anlamda engellemektedir. Zira hukuki olarak oldukça sınırlı haklara sahip olmaları; onları tüm kamu hizmetleriyle birlikte eğitimden de uzaklaştırmaktadır. Zira eğitimleri için çabalamaları ve başarılı olmaları yasal statülerindeki belirsizlik nedeniyle anlamsız kılınmaktadır. Yaşadığımız yüzyılda milyonlarca insan çeşitli gerekçelerle (çatışma, doğal afet, ekonomik kriz, savaş, siyasi baskı ve yoksulluk vd.) doğdukları ülkeleri kitlesel olarak terk etmek zorunda bırakılmaktadır. Dünya çapında yaşanan yoğun göçler neticesinde; göç edilen ülkelerin eğitim sistemlerinin kendi vatandaşlarının gereksinimlerini karşılarken; göçmenlerin eğitsel ihtiyaçlarını ve toplumsal uyumlarını da sağlaması gerektiği açıktır.

İnsanlık tarihi boyunca yaşanan tüm savaşların toplumsal hayatta ciddi etkileri olmuştur. İnsanlar, savaşlar nedeniyle yaşadıkları ülkeleri geçici ya da kalıcı olarak terk ederek başka ülkelere yerleşmeye çalışmışlardır. Bu durum hem göç alan hem de göç veren ülkelerdeki halklar açısından yeni ihtiyaçların doğmasına yol açmıştır. Bu ihtiyaçlardan biri de hiç şüphesiz göç edenlerin eğitim süreçlerine katılımlarının sağlanması olmuştur. Herhangi bir sebeple göç eden göçmenlerin, eğitim hayatlarının sekteye uğramaması ve eğitimlerine verimli bir şekilde devam edebilmeleri göç ederek geldikleri ülkelerde sağlıklı ve uyumlu bir hayat yaşayabilmeleri için bir zorunluluktur. Özellikle yükseköğretim çağında bulunan nüfusun, eğitimlerini sürdürerek nitelikli bir şekilde yetişmeleri kendileri için olduğu kadar (ev sahibi toplumun göçmenlere bakışını olumlu yönde etkileyeceğinden) ev sahibi toplum için de faydalı olabilecektir. Eğitimli ve nitelikli bir şekilde yetişen göçmenlere karşı bakış açısının olumlu anlamda gelişebileceği öngörülmektedir (Güngör ve Soysal, 2021, 1261). Güngör ve Soysal'ın (2021) "Türk yükseköğretiminde Suriyeli mülteciler" adlı araştırmasına göre; göçmenlerden nitelikli işgücü veya eğitime sahip olanlarının keşfedilerek karşılıklı fayda ölçüsünce değerlendirilmeleri; göçmenlerin entegrasyon süreçlerini anlamlı bir şekilde hızlandırmaktadır. Fakat ülkemizde yükseköğretim kurumlarındaki Suriyeli öğrenci sayısı, mevcut yükseköğretim çağındaki Suriyeli öğrenci sayısına göre oldukça az bir sayıya işaret etmektedir. Bu durum kayıt-kabul şartlarını sağlayamamalarına ek olarak ekonomik gerekçelerle bir işe girip çalışmayı tercih etmelerinden de kaynaklanmaktadır. Ayrıca Türkçe dil kursuna gitmiş olsa da Türkçesinin yetersiz olduğunu düşünerek okulu bırakan ya da hiç başlamayanlar da bulunmaktadır. Bu bağlamda göçmenlerin eğitim hayatının başarısı/sürekliliği ile toplumsal hayatta uyumlu bir birey olarak var olabilmeleri için nitelikli bir dil eğitimine ihtiyacı bulunmaktadır (Güngör ve Soysal, 2021, 1259).

Göç olayı, göç edenlerin iki farklı kültürü aynı anda yaşamaya başlamalarına neden olmaktadır. Göçmenler, kendileri gibi göç eden diğer göçmenlerle birlikte hayata tutunmaya çalışırken, göç ettikleri yeni ülkeye de uyum sağlamaya çalışarak yaşamlarını yeniden kurmaya uğraşmaktadır. Göçmenler ile yerel halk arasındaki etkileşim sürecinin sonucunda tarafların her ikisi de değişim geçirmektedir. Akar'ın (2021) "Suriyeli çocukların Türk eğitim sistemine entegrasyonu" adlı araştırmasına göre yaşanan bu değişim süreci ülkede uygulanmakta olan eğitim sistemi ve öncelikleriyle belirlenmektedir (Akar, 2021, s. 290). Zira göç edenler ve yerel halkın arasındaki etkileşimle yaşanan değişim sürecinin olumlu olabilmesi ülkede uygulanmakta olan eğitim sistemiyle doğrudan ilintili olmaktadır. Yavuz ve Mızrak' a (2016) göre Türkiye'deki Suriyeli sığınmacıların eğitimlerini devam ettirebilmelerinin önünde birçok engel bulunmaktadır. Eğitime erişim de yaşanan güçlükler bu engellerin en önemlilerinden biridir. Şöyle ki Suriyeli sığınmacıların çok büyük bir kısmı yaşam koşullarındaki zorluk nedeniyle eğitimi bir gereklilik olarak görmemektedir (Yavuz ve Mızrak, 2016, s. 181).

Türkiye'ye göç eden Suriyeliler de Almanya'ya göç eden Türkiyeliler de yapılan görüşmelerde; eğitim sürecinin göç ederek geldikleri yeni topluma uyum sağlamada önemini

farkındadır. Eğitim süreciyle herhangi bir meslek edinilmese bile yerel dilin öğrenilmesi, okulun yarattığı sosyal sermaye ile göçmenlerin göç ederek yerleştikleri ülkenin değerlerini benimsemesi ve toplumsallaşması sağlanacağından faydası tartışılmaz biçimde kabul edilmektedir. Her iki göçmen grubu da göç ederek yerleştikleri ülkede büyük oranda kendilerinden yaşça küçük olan bireylerle eğitim aldıklarını ifade etmişlerdir. Bu durum yerleşilen ülkenin dilinin bilinmemesi nedeniyle göçmenlerin daha alt sınıflarda eğitime yönlendirilmesi gerekliliği şeklinde açıklanabiliyorsa da göçmenler nazarında yetersizlik duygusu uyandırmakta ve çoğu zaman eğitimin önemsizleştirilmesi sonucunu doğurmaktadır. Benzer şekilde her iki göçmen grubu da eğitim süreçlerinin maddi olarak desteklenmemesinden dolayı eğitime yeterli önemi veremediklerini ifade etmişlerdir. Ayrıca her iki göçmen grubu da okullarında ciddi oranda ayrımcılık veya dışlanmışlığa maruz kaldıklarını ifade etmişlerdir. Bu durum uzun vadede eğitimin getirisi olabilecek olan entegrasyon sürecini sekteye uğratmakta ve eğitimi fayda getirmekten uzaklaştırmaktadır. Bu bağlamda eğitim konusu entegrasyon ile ilişkisi bağlamında irdelendiğinde her iki göçmen grubunda da benzer sonuçlara ulaşılmaktadır. Şöyle ki her iki göçmen grubu da eğitimin ve özellikle dil eğitiminin göç edilen ülkeye uyum ve entegrasyonu kolaylaştırdığını ifade etmiştir. Eğitimin bireyin sosyal çevresini geliştirme yönü de bu araştırmada yoğun bir şekilde ifade edilmiştir.

Sonuç olarak göçmenlerin göç ederek yerleştikleri ülkeye, tam manasıyla uyum sağlamaları ve entegre olmalarında eğitim konusu ciddi bir öneme sahiptir. Bu bağlamda savaş ve göçün tüm olumsuzluklarını yaşamış olan Suriyeli sığınmacıların yarısını oluşturan çocukların eğitimi Türkiye'nin geleceği açısından hayati derecede önem taşımaktadır. Suriyeli sığınmacıların yaşayacakları yeni ülkeye uyum sağlaması, toplumla bütünleşmesi ve geleceğe dönük sosyal rollerine hazırlanması için eğitim süreci oldukça önemlidir. Eğitim ve göçe dair geliştirilen politikalar, ülkelerin gelişmişlik seviyesine göre değişmektedir. Türkiye'de göçmenler, dil ile ilgili herhangi bir önkoşulla karşılaşmadan doğrudan doğruya eğitim hayatlarına başlarken; Almanya'da göçmenlerin, eğitim hayatı başlamadan önce dil kurslarına giderek dil öğrenmeleri beklenmektedir. Almanya, ülkesinde bulunan göçmenlerin eğitimine dönük, ciddi sorunlar olsa da kayda değer bir politika-uygulama geliştirebilmiş ve uygulamaya sokabilmiştir. Türkiye ise göçmenlerin eğitim sistemine dahil edilmesi sürecine yeni yeni başlamaktadır.

Eğitim bağlamında her iki göçmen grubunun da eğitim aldıkları ülkelerde ayrımcılık veya dışlanmışlığa maruz kaldıklarını fakat Almanya'da bulunan Türkiye kökenli göçmenlerin eğitimle hayatlarını olumlu yönde değiştirebilme fırsatlarının daha olası olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Zira Türkiye'ye göç eden Suriye kökenli göçmenlerin göçü, ölüm korkusu ve savaş gibi güvenlik gerekçelerine dayalı olarak aniden gerçekleşmiştir. Ayrıca Türkiye, Suriye'den göç eden göçmenlere uluslararası hukuk tarafından öngörülen mülteci statüsü yerine kendi iç hukukunda yeni bir düzenlemeye giderek geliştirdiği geçici koruma adlı bir statüyü verdiği için bu insanlar eğitim alarak hayatlarını değiştirebilme umudundan

uzaklaşmıştır. Çünkü Türkiye'ye göç eden Suriye kökenli göçmenler, eğitimde gösterecekleri çaba ve başarının yasal statülerindeki belirsizlik ve geçicilik nedeniyle herhangi bir anlamının olmayacağını düşünmektedir. Bu nedenle Türkiye, her ne sebeple olursa olsun kendisine göç eden insanları kendi koşulları içinde değerlendirerek onlara mülteci, göçmen ve hatta vatandaş statülerinden uygun olanını verme konusunu süratle hayata geçirmelidir. Bu sayede belirli bir statü alarak güvenceye kavuşacak olan göçmenlerin eğitim süreçleri daha mantıklı bir zeminde ilerleme fırsatı bulacak ve anlam kazanacaktır. Bu durumda göç edenlerin göç ettikleri ülkelerdeki eğitim süreçlerinde gösterecekleri çaba, anlamlı bir çabaya dönüşecek ve göç edenlerin göç ettikleri ülkelere sosyal uyumları daha mümkün hale gelecektir.

Göçmenlere tanınan yasal statüler irdelendiğinde; Türkiye'ye göç etmiş olan Suriyeliler, kendilerine "geçici koruma statüsü" adında ciddi bir güvence tanımayan statünün verilmesinden şikayetçi olduklarını ifade etmişlerdir. Almanya'ya göç etmiş olan Türkiyeliler ise göç etme sürecinden Almanya'ya yerleştikleri sürece kadar geçen tüm aşamalarda kendilerine uluslararası hukuk tarafından tanınan güvencelere sahip mülteci, göçmen ve hatta vatandaşlık statülerinin verildiğini ifade etmişlerdir. Şimşek'e (2018) göre göç eden insanların entegrasyonları sahip oldukları statülerindeki farklılık nedeniyle değişiklik göstermektedir. Göçmen statüsüne göre güvencesiz bir statü olan geçici koruma statüsü sahibi olan sığınmacıların, entegrasyon süreçleri göçmenlere göre çok daha sancılı ve yavaş olmaktadır (Şimşek, 2018, s. 377).

Yelken'in (2019) "Türkiye'de eğitim almanın Suriyeli göçmenlerin entegrasyonuna etkisi" adlı çalışmasında 1951 Cenevre sözleşmesine Türkiye tarafından konulan coğrafi kısıtlama nedeniyle Suriye'den Türkiye'ye göç eden Suriyelilere mültecilik statüsü verilemediği; üçüncü ülkelerde hayat standardının daha iyi olduğunu düşünen ve Türkiye'de mülteci statüsünü elde edemeyen Suriyelilerin özellikle eğitim ve yetenek sahibi olanlarının ilgili ülkelere (özellikle Almanya) gitme eğilimlerinin devam ettiği ifade edilmiştir. Bu nedenle göç eden yabancılar için statü konusunun önemi fark edilerek; mülteci statüsünün verilmesi konusundaki kısıtlamaların kaldırılması gerekmektedir. Uyum sürecinin son aşaması olarak görülen vatandaşlık ise geçicilik durumunu ortadan kaldırmaktadır. Vatandaşlık için ilk olarak toplumsal, mekânsal ve ekonomik olarak uyumun sağlanması ve en önemlisi de toplumun siyasi otorite tarafından bütün bu süreçlere hazırlanması gerekmektedir (Yelken, 2019:78).

Yağmurlu'nun (2019) "Türkiye ve Almanya'nın uluslararası göç ve göçmen politikası: İzmir-Berlin karşılaştırması" adlı çalışmasına göre ise Almanya, kabul ettiği göçmenlere kendi kanunlarında belirtildiği gibi uluslararası hukuk tarafından kabul edilen koruma statülerinden birini vermektedir. Lakin Almanya'nın göçmenlere yönelik tutumu Türkiye'nin insani tutumuna ek olarak, iktisadi bir tutumu da içermektedir. Zira Almanya'da doğum oranı azlığı nedeniyle gelecek on yıl içerisinde nüfusun azalmaya ve yaşlanmaya başlayacağı öngörülmektedir. Almanya'nın yakın geçmişte kendisine göç etmek isteyenlere karşı

geliştirdiği olumsuz tutum, bu öngörüler sonucunda değişmek zorunda kalmış ve sayıları milyonları bulan göçmenler ülkeye kabul edilmiştir. Türkiye ise kabul ettiği sığınmacılarla alakalı olarak böyle bir amaç gütmemektedir. Zira Türkiye, sahip olduğu genç nüfusa dahi yeterince iş imknı sağlayamayan, yüksek düzeyde işsizlik ile mücadele etmeye çalışan bir ülkedir. Buna rağmen Suriyelileri ülkesine kabul ederken onları, Almanya gibi iktisadi bir sermaye veya işgücü olarak değil sadece hayati tehlikesi olan ve yardıma ihtiyaç duyan insanlar olarak görmektedir (Yağmurlu, 2019, s. 137).

Göçmenlerin göç ederek yerleştikleri ülkelerde geleceğe umut ile bakıp bakmadıkları ve gelecek vizyonları irdelenecek olursa; Türkiye'ye göç etmiş olan Suriyelilerin Almanya'ya göç etmiş olan Trkiyelilerden çok daha fazla umutsuzluk taşıdıkları görülmüştür. Türkiye'ye göç etmiş olan Suriyelilerin sınırlı bir kısmı güvenli bir yaşam; Almanya'ya göç etmiş olan Türkiyelilerin ise büyük bir kısmı düşük gelecek kaygısı içinde güçlü ekonomiye sahip bir ülkede yaşam nedeniyle geleceğe umut ile baktıklarını ifade etmişlerdir. Göçmen gruplarının geleceğe umut ile bakma enstrümanları arasındaki bu farklılık aşında onların gelecek vizyonlarını da ortaya koymaktadır. Zira Türkiye'deki Suriyeliler için kendi ülkelerindeki savaştan kurtulmak ve güvenli bir yerde yaşayabilmek en temel gelecek vizyonu iken; Almanya'daki Türkiyeliler için güçlü bir ekonomiye sahip olan Almanya'da refah içinde ve düşük gelecek kaygısı taşıyarak yaşamına devam etme konforu bir gelecek vizyonu haline gelebilmekt

KAYNAKÇA

- Ağanoğlu, H. Y. (2013). *Osmanlı'dan Cumhuriyet'e Balkanların Makus Talihi: G*. İz Yayıncılık.
- Akar, . (2021). Suriyeli ocukların Türk Eğitim Sistemine Entegrasyonu. *Uluslararası Sosyal Bilimlerde Yenilikçi Yaklaşımlar Dergisi*, 5 (4), 287-296.
- Akbaş, S. ve Ünlütürk Ulutaş, . (2018). Küresel Fabrika Kentinin Görünmeyen İşçileri: Denizli İşgücü Piyasasında Sistem Göçmenler. *alışma ve Toplum*, 56 (1).
- Aksoy, E. (2010). Almanya'da Yaşayan nc Kuşak Türk ğrencilerin Kimlik Algılamaları ve Buna Bağlı Olarak Karşılaştıkları Ayrımcılık Sorunları. *Hacettepe Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Dergisi*, 12, 7-38.
- Aksoy, Z. (2012). Uluslararası G ve Kültürlerarası İletişim. *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 5 (20), 294-295.
- Aktar, A. (2012). *Varlık Vergisi ve Türkleştirme Politikaları*. İletişim Yayınları.
- Alpago, H., ve Alpago, D. O. (2021). Karşılaştırmalı Bir Analizle G ve Entegrasyon: Gurbetiler ve Suriyeli Mülteciler rneği. *Bilgi Ekonomisi ve Yönetimi Dergisi*, 16(1), 95-115.
- Apak, H. (2014). Suriyeli Göçmenlerin Kente Uyumları: Mardin rneği. *Mukaddime*, 5(2), 53-70.
- Arıboğan, D. . (2020). *Duvar*. İnkılap Kitabevi.
- Ataş, . (2021). *Suriyeli göçmenlerin sosyal uyum düzeyi (Gaziantep rneği)*, [Yüksek lisans tezi, Hasan Kalyoncu Üniversitesi]. Hasan Kalyoncu Üniversitesi Açık Erişim Sistemi. <http://openaccess.hku.edu.tr/xmlui/handle/20.500.11782/2391>
- Azrak, . (2011). Almanya'da Türk Göçmenlerin Hukuki Statüsüne İlişkin Gelişmeler. Diegaste. <http://www.diegaste.de/gaste/diegaste-sayi1509.html>
- Başkurt, İ. (2009). Almanya'da Yaşayan Türk Göçmenlerin Kimlik Problemi. *Hasan Ali Yücel Eğitim Fakültesi Dergisi*, 12, 81-94.
- Bauman, Z. (1991). Moderne und Ambivalenz. In *Das Eigene und das Fremde: Neuer Rassismus in der alten Welt?* (ss. 23-49). Ulrich Bielefeld. Hamburg: VSA.
- Bezci, B., Hopyar, Z., Topal, F. ve Tauscher, S. (2020). *Türkiye'de Suriyeli Mültecilerin Eğitimlerinin Entegrasyon Sürecine Etkisi*. Karınca Yayınları.
- Bolay, S. H. (2010). *Felsefeye Giriş*. Akçağ Yayınları.
- Bozan, İ. (2014). *Türkiye'de İ Göç Hareketleri ve Gn Eğitim zerinde Etkisi: Bir Durum alışması*(Yüksek Lisans Tezi, Akdeniz Üniversitesi). Akdeniz Üniversitesi Açık Erişim Sistemi. <http://acikerisim.akdeniz.edu.tr:8080/xmlui/handle/123456789/2394>
- Coşkun, İ. ve Emin, M.N. (2018). Türkiye'de Göçmenlerin Eğitimi: Mevcut Durum ve üzüm nerileri. *İLKE İlim Kültür Eğitim Derneği Politika Notu No. 2018/03*.

- Çağaptay, S. (2009). *Türkiye’de İslam, Laiklik ve Milliyetçi Türk Kimdir?* Bilgi Üniversitesi Yayınları.
- Çalışkan, A., Ok, G., Aksanyar, Y., Kadioğlu, A. K., Uylaş, T. (2021). Türkiye’ye Göç Eden Yabancılara Uygulanan Sosyal Uyum ve Yaşam Eğitimi Programının Geliştirilmesi ve Etkililiğinin Değerlendirilmesi. *Göç Araştırmaları Dergisi*, 7(2), 186-206.
- Çepni, S. (2014). *Araştırma ve Proje Çalışmalarına Giriş*. Celepler Yayıncılık.
- Çetin, C. ve Şenoğlu, G., (2021). Entegrasyon Kavramı ve Almanya’daki Türk Diasporanın Klasik Asimilasyon Teorisi Çerçevesinde Analizi. *Göç Araştırmaları Dergisi*, 7 (1), 76-117.
- Das Statistische Bundesamt. (2020). *Migration of foreigncitizensbetween Germany andforeigncountries*. <https://www.destatis.de/EN/Themes/Society-Environment/Population/Migration/Tables/migration-foreign-citizens-between-germany-foreign-countries.html>
- Das Statistische Bundesamt. (2021a). *Integration of foreigner-age-groups*. <https://www.destatis.de/EN/Themes/SocietyEnvironment/Population/Migration%20Integration/Tables/foreigner-age-groups.html>
- Das Statistische Bundesamt. (2021b). *Foreign population by selected citizenships and years*. <https://www.destatis.de/EN/Themes/Society-Environment/Population/Migration-Integration/Tables/foreigner-citizenship-time-serie.html>
- Demirağ, H. ve Kakışım, C. (2018). Almanya’daki Türklerin göç ve entegrasyon süreci: Birinci ve Üçüncü Kuşak Karşılaştırması. *Sosyal Siyaset Konferansları Dergisi*, (75), 123-152.
- Demirhan, Y. ve Aslan, S. (2015). Türkiye’nin sınır ötesi göç politikaları ve yönetimi. *Birey ve Toplum Sosyal Bilimler Dergisi*, 5(1), 23-62.
- Dillioğlu, B. (2015). Suriyeli mültecilerin entegrasyonu: Türkiye’nin eğitim ve istihdam politikaları. *Akademik Orta Doğu Dergisi*, 10(1).
- Dokuyucu, H. (2020). *Çorum Halkı Gözüyle Göçmenler* (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Hitit Üniversitesi.
- Duman, D. (2020). Türkiye’de Göçmenlere Yönelik Entegrasyon Politikalarının Eksikliğinin Değerlendirilmesi. *Ekonomi ve Yönetim Araştırmaları Dergisi*, 8(2), 44-67.
- Ekşi H. vd (2015). Almanya’da Yaşayan Türk Göçmenlerin Aile Değerleri. *Değerler Eğitimi Dergisi*, 13 (29).
- Emin, M. N. (2016). Türkiye’deki Suriyeli çocukların eğitimi: Temel eğitim politikaları. *SETA Siyaset, Ekonomi ve Toplum Araştırmaları Vakfı Dergisi*, 153.
- Erdoğan, M. M. (2018). *Suriyeliler Barometresi: Suriyelilerle Uyum İçinde Yaşamın Çerçevesi*. Bilgi Üniversitesi yayınları.
- Ergin, E.Y., Taşdemir, F., Yıldız, A. (2019, 15 Mart). *Yeni Zelanda’da iki camiye yapılan terör saldırısı protesto edildi*. <https://www.aa.com.tr/tr/turkiye/yeni-zelandada-iki-camiye-yapilan-terror-saldirisi-protesto-edildi/1419264>

- Ev, H. (2007). İbn Haldun'un Eğitim Felsefesi. *Felsefe Dünyası*, 2(46), 247-275.
- Fernandez-Kelly, P. (2012). The unequal structure of the German education System: structural reasons for educational failures of Turkish youth in Germany. *Spaces Flows*, 2(2), 93-112.
- Fırat, H. (2017, 5 Temmuz). Başbakan Yardımcısı: Hoşgörüyü elden bırakmayalım. Hürriyet. <https://www.hurriyet.com.tr/gundem/basbakan-yardimcisi-kaynak-kimsenin-suc-isleme-ozgurlugu-yoktur-40509701>
- Gemici, B. (2021, 15 Mart). Çifte Vatandaşlık İçin Harekete Geçelim! Politeknik. <http://politeknik.de/p12285/>
- Göç İdaresi Başkanlığı. (2021a). *Türkiye'de bulunan geçici koruma kapsamındaki Suriyelilerin sayısının yıllara göre dağılımı*. <https://www.goc.gov.tr/gecici-koruma5638>
- Göç İdaresi Başkanlığı. (2021b). *Türkiye'de bulunan geçici koruma kapsamındaki Suriyelilerin yaş ve cinsiyet dağılımı*. <https://www.goc.gov.tr/gecici-koruma5638>
- Göç İdaresi Başkanlığı. (2021c). *Türkiye'de bulunan geçici koruma kapsamındaki Suriyelilerin en çok yaşadığı ilk 20 şehrin dağılımı*. <https://www.goc.gov.tr/gecici-koruma5638>
- Göç İdaresi Başkanlığı. (2021d). *Türkiye'de bulunan geçici koruma kapsamındaki Suriyelilerin ilk 10 ile göre dağılımı*. <https://www.goc.gov.tr/gecici-koruma5638>
- Göç Terimleri Sözlüğü (Türkçe, 2013) No: 31 https://publications.iom.int/system/files/pdf/iml31_turkish_2ndedition.pdf
- Gökmen, H. (2020). *Suriyeli göçmen öğrencilerin Türk eğitim sistemine entegrasyon sorunu (Bursa Yıldırım ilçesi örneği)*, (Yüksek lisans tezi, Uludağ Üniversitesi). YÖK Açık Bilim Sistemi. <https://acikbilim.yok.gov.tr/handle/20.500.12812/248083>
- Günay, E., Atılgan, D. ve Serin, E. (2017). Dünya'da ve Türkiye'de göç yönetimi. *Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 7(2), 37-60.
- Güngör, H. ve Soysal, T. (2021). Türk Yükseköğretiminde Suriyeli Mülteciler. *Milli Eğitim Dergisi*, 50(1), 1245-1264.
- İçduygu, A. (2006). Avrupa Birliği İlişkileri Bağlamında Uluslararası Göç Tartışmaları. İstanbul: TÜSİAD-T/2006-12/427.
- İçduygu, A. ve Aksel, D. (2013). Turkish Migration Policies: A Critical Historical Retrospective. *Perceptions*, (18), 167-190.
- İli, K. (2020). *Göçmenlerle İlgili Eğitim Politikaları: Türkiye ve Almanya Örneği*, (Doktora Tezi, Hacettepe Üniversitesi). Hacettepe Üniversitesi Açık Erişim Sistemi. <http://openaccess.hacettepe.edu.tr:8080/xmlui/handle/11655/22520>
- İnan, C. E. (2016). Türkiye'de Göç Politikaları: İskân Kanunları Üzerinden Bir İnceleme. *Göç Araştırmaları Dergisi*, (3), 10-33.

- Kara, D. (2015). *Göç Bağlamında Uluslararası İş Birliği ve Türkiye'nin Politikaları*, (Doktora Tezi, Çanakkale 18 Mart Üniversitesi). Çanakkale 18 Mart Üniversitesi Açık Erişim Sistemi. <http://acikerisim.comu.edu.tr/xmlui/handle/20.500.12428/2017>
- Karaarslan, F. ve Gençoğlu, A.Y. (2019). *Suriyeli Göçmenlerle Birlikte Yaşamak: Kayseri'de Sivil Politik Aktörlerle Suriyeli Göçmenler Üzerine Nitel Bir Analiz*. Tezkire Yayıncılık.
- Karakuş, Emine. (2006). *Göç Olgusu ve Eğitime Olumsuz Etkileri (Sultanbeyli Örneği)*, (Yüksek Lisans Tezi, Sakarya Üniversitesi). Sakarya Üniversitesi Açık Erişim Sistemi. <https://acikerisim.sakarya.edu.tr/handle/20.500.12619/92419>
- Karaman, E. (2021, 25 Eylül). *Almanya seçimleri ve Türkiye kökenli seçmenler: Genç kuşağın tercihleri nasıl değişti?* <https://www.bbc.com/turkce/haberler-dunya-58675391>
- Karpat, K. H. (2013). *Osmanlı'dan Günümüze Etnik Yapılanma ve Göçler* (Çev. B. Tırnakçı). Timaş Yayınları.
- Kaya, M. (2015). Komşuda misafirlik: Suriyeli sığınmacılarca kurulmuş mülteci derneklerinin perspektifinden Türkiye'de yaşamak. *The Journal of Academic Social Science Studies*, 39(3), 263-279.
- Kaya, M. (2017). Vaka Takdimi: Göçün Dini Yansımaları: Suriye ve Türkiye Bağlamında Din ve Dindarlık. *İlahiyat Akademi*, 4, 199-206.
- Kesgin, S. S. (2015). Göç Konusuna Özgürlükçü Yaklaşım: Açık Göç Politikaları. *Liberal Düşünce Dergisi*, (80), 15-20.
- Kırmızı, B. (2016). Göçmen Türklerin Almanya'da Yaşadığı Sorunların Dünü ve Bugünü. *Journal of Turkish Language and Literature*, 2(3), 145-156.
- Kızılçelik, S. ve Erjem, Y. (1994). *Açıklamalı Sosyoloji Terimler Sözlüğü*. Atilla Kitabevi.
- Küçükahmet, L. (1997). *Eğitim Bilimine Giriş*. Gazi Kitabevi.
- Kümbetoğlu, B. (2003). *Uluslararası Göç, Toplumsal Cinsiyet ve Güvenlik, Uluslararası İlişkilerde Sınır Tanımayan Sorunlar*. Bağlam Yayınları.
- Massey, D. S., Arango, J., Hugo, G., Kouaouci, A., Pellegrino, A., ve Taylor, J. E. (1993). Theories of International Migration: A Review and Appraisal. *Population and Development Review*, 19(3), 431-466.
- Munyar, V. (2014, 2 Şubat). Gaziantep'teki 140 bin Suriyeli, fabrikalar için 'ilaç' gibi geldi. *Hürriyet*. <https://www.hurriyet.com.tr/gaziantep-teki-140-bin-suriyeli-fabrikalar-icin-ilac-gibi-geldi-25716877>
- Mutluer, M. (2003). *Uluslararası Göçler ve Türkiye*. Çantay Kitabevi.
- Okutan, M. Ç. (2009). *Tek Parti Döneminde Azınlık Politikaları*. Bilgi Üniversitesi Yayınları.
- Özgen, N. (2016). *Beşerî Coğrafyada Araştırma Yöntemleri ve Teknikler*. Pegem Akademi Yayınları.
- Öztürk, M. (2011). *Avrupa Birliği Göç Politikaları: Almanya'daki Türk İşçileri* (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). İstanbul Üniversitesi.

- Özipek, B. B. (2018). Ekonomi Temelli Ayrımcılık ve Önyargı Karşıtı Argümantasyona Katkı: "Suriyeli Sığınmacılar ve Türkiye Ekonomisi" Raporu. *Liberal Düşünce Dergisi*, 23(90), 125-146.
- Özipek, B.B. (2021). Chp ve Suriyeli Sığınmacılar Ayrımcılık, Ötekileştirme ve Nefret Üretiminin Politik Dili. Serbestiyet. <https://serbestiyet.com/wp-content/uploads/2021/06/chp-raporu-bekir-berat-o%CC%88zipek-1.pdf>
- Özipek, B. B. ve Tanrıku, F. (2021). *Geçmişten Günümüze Türkiye'de Göç ve Suriyeli Sığınmacılar*. Nobel Yayıncılık.
- Park, Robert E. ve Burgess, E. (1969). *Introduction to Science of Sociology*. University of Chicago Press.
- Perşembe, E. (2005). *Almanya'da Türk Kimliği Din ve Entegrasyon*. Araştırma Yayınları.
- Saklan, E. (2020). Seçilmiş Bazı Ülkelerde Sığınmacı Eğitim Politikaları ve Uygulamalarına Bir Bakış. *Uluslararası Türk Eğitim Bilimleri Dergisi*, 8(14), 52-78.
- Saracaloğlu, Candaş. (2014). *Göçün Eğitime ve Eğitim Yönetimine Etkileri (Turgutlu Örneği)* (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Okan Üniversitesi.
- Sarıdoğan, Ş. (2019). *Göç ve Eğitim İlişkisinin Sosyolojik Analizi (Mersin İli Akdeniz İlçesi Örneği)* (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Selçuk Üniversitesi.
- Simmel, G. (2016). *Yabancı-Bir İlişki Biçimi Olarak Ötekilik* (ed. Levent Ünsaldı). Heretik Yayıncılık.
- Somersan, Semra (2004). *Sosyal Bilimlerde Etnisite ve Irk*. Bilgi Üniversitesi Yayınları.
- Şahin, A. ve Şahin, Y. (2020). Türkiye'deki Suriyeli Eğitimcilerin Gözünden Göç ve Uyum Sürecinde Eğitimin İşlevi ve Barışa Katkısı. *Harran Maarif Dergisi*, 5(1), 63-87.
- Şahin, B. (2012). Almanya'daki Türk Göçmenlerin Sosyal Entegrasyonunun Kuşaklar Arası Karşılaştırılması: Kimlik ve Ait Hissetme. Hacettepe Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Dergisi, 8, 227-251.
- Şen, H. (2020). Zorunlu Göçle Türkiye'ye Gelen Suriyelilerin Entegrasyonu: İstanbul İli Örneği (Yayımlanmamış Doktora Tezi). Çanakkale On sekiz Mart Üniversitesi.
- Şimşek, D. (2018). Mülteci Entegrasyonu, Göç Politikaları ve Sosyal Sınıf: Türkiye'deki Suriyeli Mülteciler Örneği. *Sosyal Politika Çalışmaları Dergisi*, 40(2), 367-392.
- Tanrıku, F. (2018). Suriye Krizi Sonrası Türkiye'deki Sığınmacıların ve Göçmenlerin Eğitimi: Geçmiş, Bugün ve Gelecek Perspektifleri. *Hitit Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 11(3), 2585-2604
- Tekin, U., & Yüksek, D. (2017). Göç ve Eğitim: Türkiye'de ve Almanya'da Aile Dili Okul Dilinden Farklı Olan Çocukların Okullaşması: Çalıştay Sonuç Raporu. HeinrichBöllStiftung Derneği ve Anadolu Kültür Derneği. <https://tr.boell.org/tr/2017/08/22/goc-ve-egitim-calistay-sonuc-raporu>.
- Tunç, A. Ş. (2015). Mülteci Davranışı ve Toplumsal Etkileri: Türkiye'deki Suriyelilere İlişkin Bir Değerlendirme. *Tesam Akademi Dergisi*, 2(2), 29-63.
- Tümtaş, M.S. (2020). *Nöbetleşe Dışlanma Göç ve Sosyal Dışlanma Döngüsü*. İletişim Yayınları.

Uçar, M.(2021). Dil Kardeşliği: Göçmen Öğrencilerle Etkileşimde Dilin Rolü Olabilir mi? *Liberal Düşünce Dergisi*, 26(101), 41-66.

Unat Abadan, N.(2017). *Bitmeyen Göç-Konuk İşçilikten Ulus-Ötesi Yurttaşlığa*. İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları.

UNHCR. (2016). *Global Trends: Forced Displacement in 2015*. <https://www.unhcr.org/statistics/unhcrstats/576408cd7/unhcr-global-trends-2015.html>

Ünal, S. (2014). Türkiye'nin beklenmedik konukları:"Öteki" bağlamında yabancı göçmen ve mülteci deneyimi. *Zeitschrift für die Welt der Türken/Journal of World of Turks*, 6(3), 65-89.

Yağmurlu, G. (2019). *Türkiye ve Almanya'nın uluslararası göç ve göçmen politikası: İzmir-Berlin karşılaştırması*, (Yüksek Lisans Tezi, Hacettepe Üniversitesi). Pamukkale Üniversitesi Açık Erişim Sistemi.<http://acikerisim.pau.edu.tr:8080/xmlui/handle/11499/26792>

Yalçın, M. G. (2017). *Göç Psikolojisi*. Pharmakon Yayınevi.

Yavuz, Ö., & Mızrak, S. (2016). Acil Durumlarda Okul Çağındaki Çocukların Eğitimi: Türkiye'deki Suriyeli Mülteciler Örneği. *Göç Dergisi Cilt 3 sayı 2*, 175-199.

Yelken, M. S. (2019). *Türkiye'de Eğitim Almanın Suriyeli Göçmenlerin Entegrasyonuna Etkisi* (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Adıyaman Üniversitesi.

Yıldırım, A., Şimşek, H. (2013). *Sosyal bilimlerde nitel araştırma yöntemleri*. Seçkin Yayınları.

Yıldırım, A., Şimşek, H. (2016). *Sosyal bilimlerde nitel araştırma yöntemleri* (11. basım). Seçkin Yayınları.

EKLER

Ek-1: Gönüllü katılım formu ve görüşme soruları

Ek-2: Kaynak kişi listesi

Ek-3: Yüksek lisans tez çalışması gönüllü onay formu yanıt grafiği

Ek-4: Etik kurul başvuru değerlendirme sonucu

EK-1. Gönüllü katılım formu ve görüşme soruları

Bu görüşme formu Hitit Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsü'nde yürütülmekte olan "Göçmenlere Uygulanan Eğitim Politikalarının Göçmen Entegrasyonuna Etkisi Bağlamında Almanya ve Türkiye Ülkelerinin Karşılaştırılması" başlıklı yüksek lisans tez çalışması için geliştirilmiştir. Sizlerden edinilecek bilgiler tamamen bilimsel amaçlı kullanılacaktır. Katkılarınız bizim için önemlidir. Bu nedenle içtenlikle cevaplamanız beklenmektedir. Şimdiden çok değerli katkılarınızdan dolayı teşekkür ederiz.

Prof. Dr. Metin UÇAR

Yusuf USLU

Anadiliniz:

Yaşadığınız ülkede konuşulan dil:

Doğduğunuz yer / yaşadığınız yer:

Yaş:

Cinsiyet:

Kardeş sayısı:

Devam ettiğiniz / mezun olduğunuz okul adı:

Göç etmeden önce yaşadığınız ülkede ailenizin / sizin yaptığınız iş:

Göç ettiğiniz ülkede ailenizin / sizin yaptığınız iş:

1. Vatanınızdan göç etmenizden nedenleri nelerdir?
2. Vatanınızdan ayrılmak sizce zorunlu mu idi yoksa tercih mi?
3. Göç esnasında sizi en çok etkileyen anınız nedir? Kısaca özetler misiniz?
4. Göç etmek sizde olumlu / olumsuz nasıl bir etki bıraktı? Neden?
5. Göç ettiğiniz ülkeden memnun musunuz? Bu ülkede şu anda neler yapıyorsunuz?
6. Türkiye / Almanya halkını kültürel olarak kendinize yakın hissediyor musunuz? Neden?
7. Türkiye / Almanya'da kendinizi bir yabancı gibi mi hissediyorsunuz? Neden?
8. Türkiye / Almanya'daki yaşamınızı tarif eder misiniz? Alışabildiğiniz ve alışamadığınız yönleri nelerdir?

9. Türkçe / Almanca okuma-yazma beceriniz nasıl?
10. Kendi yaş grubunuzla mı eğitim görüyorsunuz? / gördünüz?
11. Eğitim kapsamında devletten destek görüyor musunuz? / gördünüz mü?
12. Okulda problem yaşıyor musunuz? / yaşıyor muydunuz?
- 12.1 Eğer yaşıyorsanız ne tür problemler yaşıyorsunuz? / yaşıyordunuz?
13. Farklı milletlerden insanların birlikte barış içerisinde yaşamalarını göç edilen ülkedeki eğitim sistemi desteklemekte midir?
14. Göç etmiş bir insan olarak yeni bir topluma ve yaşam şartlarına uyum sağlayabilme noktasında eğitimin işlevi hakkında neler söylersiniz?
15. Göç ederek geldiğiniz ülkede geleceğe umut ile bakıyor musunuz? Neden?

EK-2. Kaynak kişi listesi

Katılımcı Numarası	Yaş	Cinsiyet	Köken Ülke	Yaşadığı Ülke	Eğitim Durumu	Meslek	Görüşme Tarihi/Süresi
K1	22	Erkek	Suriye	Türkiye/ İstanbul	Meslek lisesi mezunu	Tekstil atölyesinde çalışıyor	13 Aralık 2021 /35 dakika
K2	17	Kadın	Türkiye	Almanya/ Remscheid	Realschule okuyor	Ailesi ticaret işi yapıyor	14 Aralık 2021 /25 dakika
K3	30	Kadın	Türkiye	Almanya/ Münih	Üniversite mezunu	Çevre mühendisi ve ticari bir işyeri sahibi	14 Aralık 2021 /40 dakika
K4	23	Kadın	Türkiye	Almanya/ Düsseldorf	Üniversite okuyor	Öğrenci	15 Aralık 2021 /30 dakika
K5	21	Kadın	Türkiye ve Almanya (Baba Türk Anne Alman).	Almanya/ Stuttgart	Üniversite okuyor	Öğrenci	15 Aralık 2021 /25 dakika
K6	22	Kadın	Türkiye	Almanya/ Berlin	Üniversite okuyor	Öğrenci	15 Aralık 2021 /40 dakika
K7	35	Erkek	Suriye	Türkiye/ Ankara	Lise mezunu ve TÖMER'de dil eğitimi almış	Bir lokantada bulaşıkçı olarak çalışıyor	17 Aralık 2021 /Yaklaşık 1 saat
K8	22	Kadın	Türkiye	Almanya / Berlin	Lise mezunu	Babası yurtdışı göreviyle öğretmen olarak gelmiş ve çalışıyor	18 Aralık 2021 /30 dakika
K9	52	Erkek	Türkiye	Almanya / Berlin	Lise düzeyinde okula gitmiş	Anne babası Almanya'da işçi olarak çalışırken orada lise öğrenimi görmüş şu anda Türkiye'de öğretmen	18 Aralık 2021 /Yaklaşık 1 saat
K10	22	Erkek	Suriye	Türkiye / Adana	Üniversite okuyor	Öğrencilik yapıyor aynı zamanda babasının çalıştığı lokantada ona yardım ediyor	19 Aralık 2021 /Yaklaşık 1 saat
K11	23	Erkek	Suriye	Türkiye / Çorum	Üniversite okuyor	Öğrenci	20 Aralık 2021 /30 dakika

K12	20	Erkek	Suriye	Türkiye / Çorum	Üniversite okuyor	Öğrenci	20 Aralık 2021 /20 dakika
K13	25	Kadın	Suriye	Türkiye / Adıyaman	Üniversite okuyor	Öğrencilik yapıyor aynı zamanda bir lokantada bulaşıkçılık yapıyor	24 Aralık 2021 /25 dakika
K14	22	Kadın	Suriye	Türkiye / Çorum	Lise mezunu	Evlere temizliğe gidiyor	26 Aralık 2021/20 dakika
K15	15	Kadın	Suriye	Türkiye / Yozgat	Lise düzeyinde okula gidiyor	Babası kayıp, ailesi verilen sosyal yardımlarla yaşamaya çalışıyor	27 Aralık 2021 /Yaklaşık 1 saat
K16	16	Kadın	Suriye	Türkiye / Çorum	Lise düzeyinde okula gidiyor	Babası vefat etmiş, ailesi verilen sosyal yardımlarla yaşamaya çalışıyor	28 Aralık 2021 /30 dakika
K17	19	Kadın	Suriye	Türkiye / Çorum	Lise mezunu	Ailesinden kimse çalışmıyor, verilen sosyal yardımlarla yaşamaya çalışıyor	28 Aralık 2021 /25 dakika
K18	33	Kadın	Türkiye	Almanya / Frankfurt	Üniversite mezunu	Öğretmen	30 Aralık 2021 /Yaklaşık 1 saat
K19	24	Erkek	Türkiye	Almanya / Frankfurt	Lise mezunu	Markette yönetici olarak çalışıyor	5 Ocak 2022 /35 dakika
K20	26	Erkek	Türkiye	Almanya / Frankfurt	Lise mezunu	Markette reyon işinde çalışıyor	5 Ocak 2022 /25 dakika
K21	22	Erkek	Türkiye	Almanya / Frankfurt	Üniversite okuyor	Öğrenci	5 Ocak 2022 /45 dakika
K22	28	Kadın	Türkiye	Almanya / Frankfurt	Lise mezunu	Markette yönetici olarak çalışıyor	8 Ocak 2022 /30 dakika
K23	29	Erkek	Türkiye	Almanya / Frankfurt	Lise mezunu	Markette çalışıyor	8 Ocak 2022 /30 dakika
K24	23	Erkek	Suriye	Türkiye / Ankara	Üniversite okuyor	Öğrenci	9 Ocak 2022 /Yaklaşık 1 saat
K25	24	Kadın	Suriye	Türkiye / Çorum	Üniversite okuyor	Öğrenci	12 Ocak 2022 /Yaklaşık 1 saat
K26	25	Erkek	Suriye	Türkiye / Ankara	Üniversite okuyor	Öğrenci	13 Ocak 2022 /25 dakika

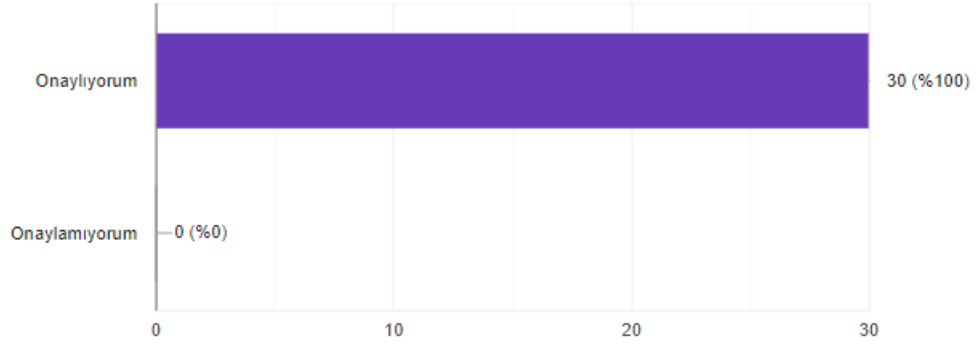
K27	39	Erkek	Türkiye	Almanya / Münih	Lise mezunu	Bir çikolata fabrikasında işçi olarak çalışıyor	15 Ocak 2022 /45 dakika
K28	22	Erkek	Türkiye	Almanya / Münih	Üniversite okuyor	Öğrenci	15 Ocak 2022 /30 dakika
K29	30	Erkek	Türkiye	Almanya / Berlin	Üniversite mezunu	Gıda sektöründe ticari bir işyeri sahibi	18 Ocak 2022 /35 dakika
K30	36	Erkek	Suriye	Türkiye/ Ankara	Üniversite mezunu	Ayakları olmadığı için çalışmıyor ve verilen sosyal yardımlarla yaşamaya çalışıyor	25 Ocak 2022 /30 dakika

EK-3.Yüksek lisans tez çalışması gönüllü onay formu yanıt grafiği

"Göçmenlere uygulanan eğitim politikalarının göçmen entegrasyonuna etkisi bağlamında Almanya ve Türkiye ülkelerinin karşılaştırılması" adlı akademik çalışma için tarafıma yapılan davet sonrasında bu çalışma kapsamında görüş bildirmek üzere gönüllü olarak mülakat yapmayı kabul ediyorum.

30 yanıt

Ek-4: Etik kurul başvuru değerlendirme sonucu

T.C.
HİTİT ÜNİVERSİTESİ
GİRİŞİMSSEL OLMAYAN ARAŞTIRMALAR ETİK KURULU

Sayı : 2021-289

09/12/2021

Konu: Başvuru Değerlendirme Sonucu

Sayın Prof. Dr. Metin UÇAR

Etik Kurulumuza yapmış olduğunuz başvurunuzla ilgili kurul kararımız ve ilgili bilgiler aşağıda yer almaktadır.

Bilgilerinize rica ederim.

Prof. Dr. Mehmet KUTLU
Başkan

Başvuru Numarası	2021-204
Sorumlu Araştırmacı	Prof. Dr. Metin UÇAR
Araştırma Başlığı	Göçmenlere Uygulanan Eğitim Politikalarının Göçmen Entegrasyonuna Etkisi Bağlamında Almanya ve Türkiye Ülkelerinin Karşılaştırılması
Toplantı Tarihi	02.12.2021
Karar Numarası	2021-85

- Araştırma başvurunuz etik açıdan uygun bulunmuştur.
- Araştırmaya Kurum İzni/İzinleri alındıktan sonra başlanması uygun bulunmuştur.
- Başvurunun, ekte belirtilen düzeltmelerin yapılması halinde tekrar değerlendirilmesine karar verilmiştir. *
- Araştırma projesi etik açıdan uygun olmadığından başvurunun reddine karar verilmiştir.

